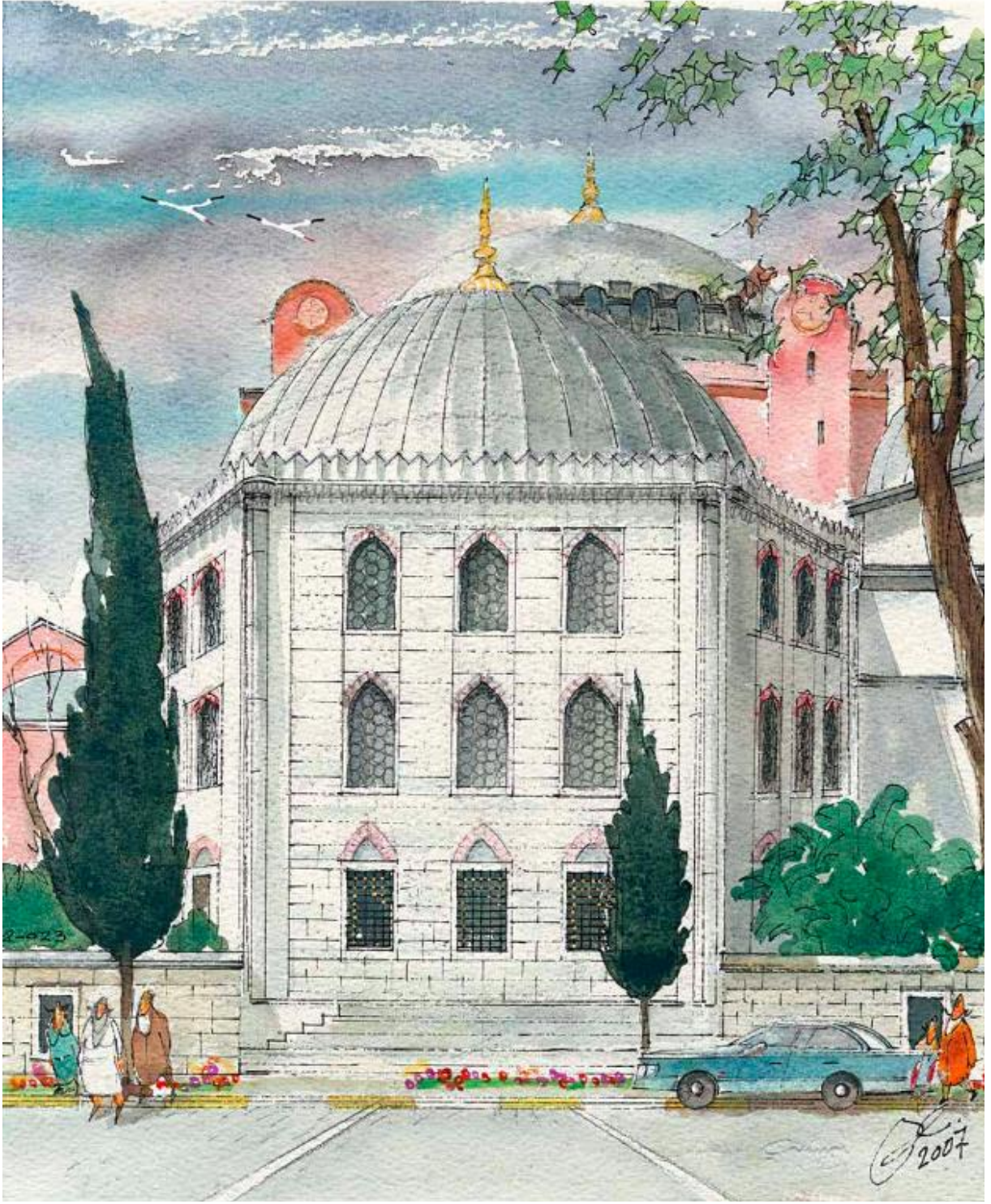

Padişah Türbeleri Resim Koleksiyonu

Mimar Bülent Çetinor'un seçkin sulu boya resimlerinden oluşan 30 tablolu Padişah Türbeleri Koleksiyonu, bankamız sanat koleksiyonu içinde yerini alıyor. Mimar İ. Aydın Yüksel'in metinlerinden oluşan ve Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın da bir takdim yazısı kaleme aldığı Padişah Türbeleri kitabının ilk baskısı Kubbealtı Akademisi tarafından yapılmıştır.

Sultan III. Murad Han Türbesi

1574 – 1595 İstanbul – Ayasofya

Sultan III. Murad Han Türbesi Albaraka Özel Koleksiyonu

Sultan III. Murad 1595 yılında vefat eder ve türbesi muhtemelen o sırada mimarbaşı olan Davud Ağa tarafından yapılır. Zira Koca Mimar Sinan 1588'de vefat etmiştir. Ayasofya haziresine girdiğinizde hemen sağımızda bulunan daha küçük Şehzâdeler Türbesine bitişik ve babası II. Selim'in türbesi yanındadır. Mimar Sinan'ın Sultan Süleyman ve II. Selim türbelerinde olduğu plan şemasına, yani kubbenin içerdeki sütunlara oturtulmasına göre yapılmıştır. Altı köşeli ve kubbeli ve mermer kaplı olan türbenin bir duvarı caddeye bakar. Dışarıda ziyaret-hacet penceresine erişmek için yapılan merdivenli bir seki vardır. Avlu duvarları iki taraftan türbeye bitişir.

III. Sultan Murad'ın türbesine kırmızı porfir sütunlar üzerinde üç kemerli giriş saçağı altından girersiniz. Kapının iki yanında muhteşem çini panolar mevcuttur. Ahşap kündekari kapısı sedef ve fildişi kakmaları ile sizi karşılar. Bu muhteşem kapılar Mimar Dalgıç Ahmed Ağa/Paşa'nındır. Şükredilir ki, Koca Mimar Sinan'ın büyük talebesi kapı kanatları üstüne ismini yazmıştır. Lâle biçiminde kırmızı beyaz taşlarla örülmüş kemer üzerindeki kitabe yeri boştur. Ancak çini panolar üzerinde Sultan Murad'ın ruhu için celî sülüsle yazılmış dualar size gülümser.

İçerde kubbeyi taşıyan sütunlar, dış duvarlara demir gergilerle bağlanarak iç hacmi genişletir ve hareketlendirir. Çini kuşaktaki Mülk Suresi'nin ilk 22 ayeti ziyaretçiye aslında mülkün hakiki sahibinin yalnızca Allah olduğunu ve madalyon içlerindeki esmâ-yı hüsnâ ve kubbedeki Fâtiha Sûresi ancak tek ve bir yaratanın olduğunu tekrar tekrar hatırlatır.

Sultan Murad, burada üç sıra pencerelerin renkli camlardan süzülen nûrânî ışıklar ve bir cennet bahçesini andıran atmosferinde Safiye Sultan, oğulları ve kızları, ayrıca bir kısım torunları ile yatar.

Sultan Ahmed Meydanı'ndan Ayasofya'ya doğru bakıldığında, önde kısmen ağaçlarla kapanmış üç türbe görülür. Arkada ise kadîm Ayasofya bütün heybetiyle yükselir. Pencereci avlu duvarları en soldaki türbenin iki tarafından yapıya bitişir. Aynı zamanda yol tarafındaki hâcet pencerelerine erişmek için merdivenli sekileri olan bu türbe, II. Sultan Selim oğlu

Sultan III. Murad'ındır. Bütün bu yapılar, diğer türbeler, avludaki emsalsiz güzellikteki şadırvan ve Ayasofya'ya sonradan çeşitli zamanlarda ilâve edilmiş minareler, bu civarı Türk ve müslüman yapan diğer unsurlardandır. Sultan III. Murad Türbesi solunda daha küçük ve mütevâzî Şehzâdeler Türbesi, sağında ise sırasıyla babası II. Selim ve III. Mehmed'in türbeleri bulunur. Ayasofya böylece, sonradan ilâve edilen diğer yapılarla ilk fethedildiği günden itibaren sanki tekrar tekrar fethedilir ve sanki her defasında yeniden ihtidâ eder. Atalarımızın fetihlerden sonra şenlendirdiği kiliseleri, çevreleri ile çok kısa zamanda Türk çehresine büründürmesi bir mûcize gibidir. Buralarda her yapı, her sokak, her meydan, her duvar ve her mekân şekil ve ruh değiştirir, bir başka mâna ve bir nevi farklı ruhâniyet kazanır.

III. Murad 1574'te 28 yaşında iken tahta oturur ve 1595 yılında 49 yaşında vefat eder. Osmanoğlu'nun takrîbî hayat yaşdır bu. Âilede görülen nikris (gut) hastalığı sebebiyle onların hayat çizgisi aşağı yukarı elli yaş civarındır. Târihler onu orta boylu, beyaz tenli, elâ gözlü diye tarif eder. Sözlerinde ve şiirlerinde tasavvuf neşvesi görülür. Bir şiiri günümüze kadar bestelenmiş halde gelmiştir. Ali Ufki Dede'nin defterinden bugüne aktarılan bu bestede Sultan Murad: "Uyan ey gözlerim gafletten uyan" derken, rivâyet edilir ki kaçırmış olduğu bir sabah namazı yüzünden hüznünü belirtir. Ancak o da babası gibi devleti vezirlerine emanet eder ve hiçbir sefere çıkmaz. Eğlenceye, saza söze düşkün ve eli açıktır.

İlk vezir-i azamı olan Sokollu Mehmed Paşa, III. Murad'ın cülûsundan beş yıl kadar sonra, dîvanda –vefatına o kadar özendiği Murad Hüdâvendigâr gibi– hançerlenerek şehid edilir. Rivâyetler bize Pâdişahın Sokollu'ya muğber olmasına rağmen, onu devletin selâmeti için makâmında tuttuğunu nakleder. III. Murad'ın Sokollu'ya gocunmasının, tahta geçmek için Sarayburnu'na indiğinde Sokollu'ya gösterdiği ürkek tavrından dolayı olduğunu bize Peçevî, Gâzî Tiryâki Hasan Paşa'dan naklederek anlatmakta ve "Bahçekapısı'nda Sokollu Mehmed Paşa'nın neredeyse elini öpmek istercesine eğilmesi, vezire karşı kalbinde düşmanlık hislerinin doğmasına sebep olmuştur." demektedir. Zira Şehzâde Murad henüz tahta geçmemiştir ve hayatından emin değildir. Sokollu buna karşılık eğilerek yeni pâdişahın elini öper.

Zamanında İran, Azerbaycan ve Kafkasya seferleri yapılır. Gürcistan, Tiflis, Şirvan, Şeki, Deşt-i Kıpçak ve dördüncü kez Tebriz fethedilir. Batıda ise Bosna ve Macaristan'da akımlar devam eder, Yanikkale fethedilir. Fas Osmanlı Devleti'nin himâyesine girer. Devlet üç kıt'ada azamî hududlarına erişir ve 19 milyon km² gibi muazzam bir sahaya yayılır.

III. Murad'ın büyük aşkı Safiye-Bafo-Sultan'dır. Fakat daha sonra çeşitli cariyelerden ancak 20 şehzâde ve 26 sultanın sağ kalabildiği 135 kadar çocuğu olur. Peçevî “...zendostlukda bir mertebe idiler ki, büyü bozulduktan sonra kesret-i cimâ maraz-ı mesâne îrâs idüb ifnâ-yı vücûd-ı şeriflerine bâis oldu” der.

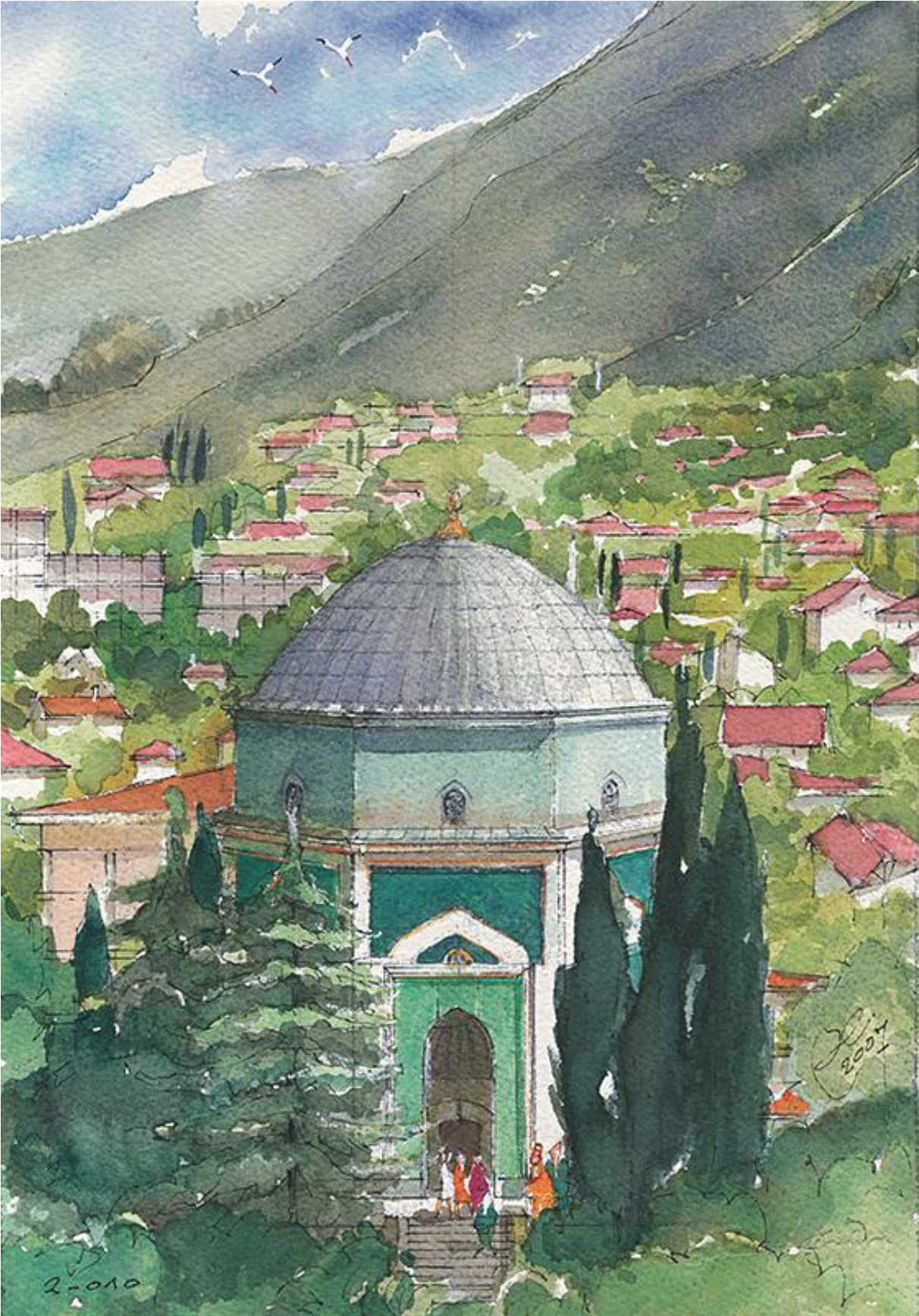
Fakat III. Murad'ı sadece eğlence ve zevk u safa düşkün zannetmek yanlış olur. Zira, o aynı zamanda devletle yakından ilgilidir. Onu Özdemiroğlu Osman Paşa'nın altı yıl süren İran ve Azerbaycan fetihlerini dinlerken heyecanlanarak, sarığından murassa sorgucunu, belinden kıymetli hançerini çıkarıp ona –belki de gözyaşlarıyla– hediye edişini ve her defasında “Berhurdar ol Osman, iki cihanda yüzün ak olsun” diyerek koca gâziyi taltif edişini hayal edebilirsiniz. Zira yiğit Özdemiroğlu Habeş ve Yemen fethinden sonra pâyitahta uğramadan Kafkasya'ya ılgar eder, İran'ı dize getirir, Azerbaycan'ı fetheder. III. Murad kendisini sadrazam yaptıktan sonra onun yine İstanbul'da eğlenmeden tekrar şark seferine devam ettiğini görürüz ve fakat bu sefer, yiğit vezirin son seferi olur.

III. Murad'ın devrinde devlet olağanüstü büyümekle birlikte, iç işlerindeki aksaklıklar da büyümektedir. Meselâ rüşvetin arttığı rivâyet edilir. Yine Peçevî, Âli'nin Kühü'1– Ahbâr'ından naklen Kızıl Ahmedli soyundan gelen Şemsi Ahmed Paşa'nın Sultan Murad'ı rüşvete alıştırarak ecdâdının intikâmını aldığını söylediğini yazar. Bu hazin bir vak'adır. Aslında hoş sohbet ve kabiliyetli bir zat olan Şemsi Ahmed Paşa, böylece kendi nesline ve âilesine altından kalkamayacağı bir yüzkaralığını miras ve ad bırakmıştır. Bu devirde akçe ayarı düşer, ortalık birbirine girer ve bu yüzden ilk defa bir vezirin başı vurulur.

III. Murad aynı zamanda güzel sanatlara düşkün ve bu yolda çalışanlara karşı ilgilidir. Daha şehzâdeliğinde Sinan'a Manisa'da Muradiye Câmî'sini yaptırır. Daha sonra yine Mimar

Sinan'a Üsküdar'da Atik Valide adını taşıyacak semtte annesi Nurbânû Sultan nâmına büyük külliye yapıldı. Fakat daha az bilinen, Sedefkâr Mehmed Ağa ile olan hâtırasıdır. Bunu biz, daha sonra Sultan Ahmed Meydanı'na ad verecek olan Sultan Ahmed Câmii mimarı Sedefkâr Mehmed Ağa'nın yakını ve Risâle-yi Mimâriye yazarı olan Cafer Efendi'den öğreniyoruz. Cafer Efendi, Mehmed Ağa'nın hayat hikâyesinde Mehmed Ağa'nın Enderun'da kalfalık zamanında yaptığı sedef kakmalı müzeyyen bir rahle ve kemandânı (sadak) Koca Mimar Sinan'ın teşviki ile pâdişâha sunduğunu anlatır. III. Murad bu güzel esere uzun uzun bakar: "Allah Allah nedir bu hûb eşkâl Mey gibi aklım aldılar fi'l-hâl" der.

Vefatı hazindir Sultan Murad'ın. Peçevî onun bir gün Sinan Paşa Köşkü'nde "Bîmârım ey ecel, bu gece bekle, yânım al" şarkısını istediğini ve o sırada İskenderiye'den gelen iki kadırganın selâm toplarını ateşlediğini anlatır. O anda o zamana kadar olmayan bir olay vuku bulur. Köşk zelzeleye uğramış gibi sallanır, pencerelerin camları, duvar ve tavanların sıvaları dökülür. Pâdişâh "Bu kâfir yoksa yıkılır mı?" der ve bir müddet düşünür ve "Bizim bu köşke son gelişimize delildir" deyip gözleri yaşarır ve hakikaten de öyle olur.

Çelebi Sultan Mehmet Han Türbesi

1413 – 1421 Bursa – Yıldırım

Bursa demek, bir parça Yeşil, Muradiye, Gümüşlü, Emir Sultan demektir. Bu semtler dimağlarımıza haz veren nice esrarlı ve nice masal gibi menkıbelerle doludur. İşte Yeşil, adını sırlı ve ışıltılı firûze çinilerle kaplı Yeşil Câmi ve Türbesi'nden alan bu huzur dolu semt, Bursa'ya gelip de uğranılmadan geçilemiyen müstesna yerlerdendir. Tanpınar, bu yüzden Bursa'da yeşilin manasının çok başka ve “ebediyetin rahmânî yüzü” olduğunu söyler. Târihler bize Yıldırım Bayezid oğlu Çelebi Sultan Mehmed'in hasta yatağında, kendisinden sonra memleketin tefrikaya düşeceğinden korkarak, “Tiz ulu oğlum Murad'ı getirin, ben hod bu döşekden kurtulamazın, Murad gelmeden ben ölürüm, memleket birbirine tokuşur” dediğini hazin bir şekilde nakleder. Çelebi Mehmed öldüğü zaman daha otuz iki yaşındadır. Ama devletin ikinci kurucusu olarak kabul edilir. Târihler, onun, Timur istilâsıyla parçalanmış ve kardeşler arasındaki saltanat mücadelesiyle kanı canı çekilen Osmanoğlu mülkünü tedbir, basiret ve idare etme dehâsıyla yeniden topladığını söyler. Çelebi Mehmed'in bütün hayatının o dehşetengiz Ankara savaşından itibaren devamlı mücadele içinde geçmiş olduğu ve bir gün hamamda vücudundaki elliden fazla ok ve kılıç yarasını göstererek “şu benim çocuk yaşımda bunca belâlar kim çektim kimesne çekmiş değildir,” dediği rivayet edilir.

Ankara savaşından sonra târihlerin “Fetret Devri” dediği yıllar gelir. Hânedanın ortak malı olan devlet her taraftan çekiştirilerek parçalanmaktadır. Süleyman Çelebi Edirne'de, İsa Çelebi Bursa'da devlet benim derken, Musa Çelebi de paya ortak olur. Nihayet Mehmed Çelebi hepsini bertaraf ederek devletin birliğini, tekrar, nice fedakârlıklar sonunda kurar. Devlet bundan sonra Yıldırım zamanındaki kadar olmasa da yine eski topraklarına kavuşur. Çelebi Mehmed, sadece kaybedilen toprakları geri almak için seferler ve akınlarla değil, aynı zamanda Şeyh Bedreddin isyanı ve Düzmece Mustafa gâilesiyle de uğraşır. Hattâ bu gâileler kendi zamanını da aşmış, II. Murad devrine de atlar.

İnsan, Yeşil’de bütün bu sıkıntılı devirlerin kokusunu duymaz, tersine bir başka güzel âleme girer. Sanki burada Çelebi Mehmed’in ruhu ışıldamaktadır. Sanki o fırtınalı fetret devri hiç yaşanmamış ve sanki burada, bu türbede ve bu semtte âsûde ve rûhânî hayat ebediyyen devam etmekte gibidir. Çelebi Mehmed’in câmi ve türbesinin ve muhtemeldir ki fazla gösterişli olmayan medrese ve imâretinin mimarlığını İvaz Paşa yapar. Daha önce Bursa kalesini Karamanoğlu’na karşı savunan ve teslim etmeyen paşa, Çelebi Mehmed’in hakiki ve sadık bir bendesidir. Hatta, belki de Bursa kalesinin mazgallarından Musa Çelebi’nin cenazesinin geldiğini gören Karamanoğlu’nun, askerini alarak Bursa’dan kaçtığını ve belki de komutanlarından birisinin, Karamanoğlu Mehmed Bey’e Osmanoğlu’nun ölüsünden böyle kaçarsa dirisi gelince ne yapacağını sorduğunu ve bu cesaretini canı ile ödediğini görmüş bile olabilir.

Yeşil Câmi’nin ovaya bakan ulu çınar ağaçlarıyla çevrili cephesinde ve etrafında bir zaman oyalanır ve binaya uzun uzun bakmak ihtiyacı duyarsınız. Hatta yanındaki sed üzerindeki kahvede bir çay içip Emir Sultan’a ve Yıldırım’a doğru da bir göz atarsınız. Her ne kadar son cemaat yeri olmayan veya hâlâ mermer sövelerin üzerindeki izlerden bitirilemediği anlaşılan muhteşem dış cephesi size biraz garip gelse de yapının tesiri yine olağanüstüdür. Huşû içinde o mermerleri okşamak istersiniz. Sanki mermer ustası biraz mola vermiş, ikindi namazına girip soluklanmış ve dönüp tekrar vecd ile işine devam edecek gibidir. Bir yapının bu kadar müzeyyen olup, aynı zamanda bu kadar mütevâzî ve ruhânî olmasındaki sır anlaşılmaz ve erişilemez bir seviyede ve güzelliكتedir.

Birdenbire yanınızda beliriveren Evliya Çelebi ise, zarif ve ince sakalını sıvazlıyarak “...Bu câmi Yeşil İmâret nâmıyla meşhûr bir câmi-i pür-nûrdur... Mihrap ve minberini ta’rif ve tavsif edersek acz lâzım gelir...” der ve câminin tamamının serâpa beyaz mermerden yapıldığını ve cümle kapısının fevkalâde müzeyyen olduğunu anlatarak “...amma üstâd-ı mermer bu kapuya kâmil üç yıl mermer-i ham üzre direfş-pîşe urup yed-i tûlâsını ayân idüp sâhib-i binâ Mehmed Han’dan üç senede kırk bin altun alup ‘Yeşil imâretin kapusu kırk bin altun olmuştur” deyû dâsitân-ı düstândır” diyerek Yeşil Câmi denmesini de bütün kubbelerinin ve minare külâhının cümle yeşil kâşî çini ile kaplı olmasına bağlar. Ve seyyahların da “gayrı

diyarlarda dahî böyle dâr-ı Hudâ görmedik derler vesselâm” dediğini naklederek bitirir. Evliya Çelebi'nin böyle öve öve bitiremediği cümle kapısı üzerindeki üç bölümlü kitabeye göre câminin 822/1419 da tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

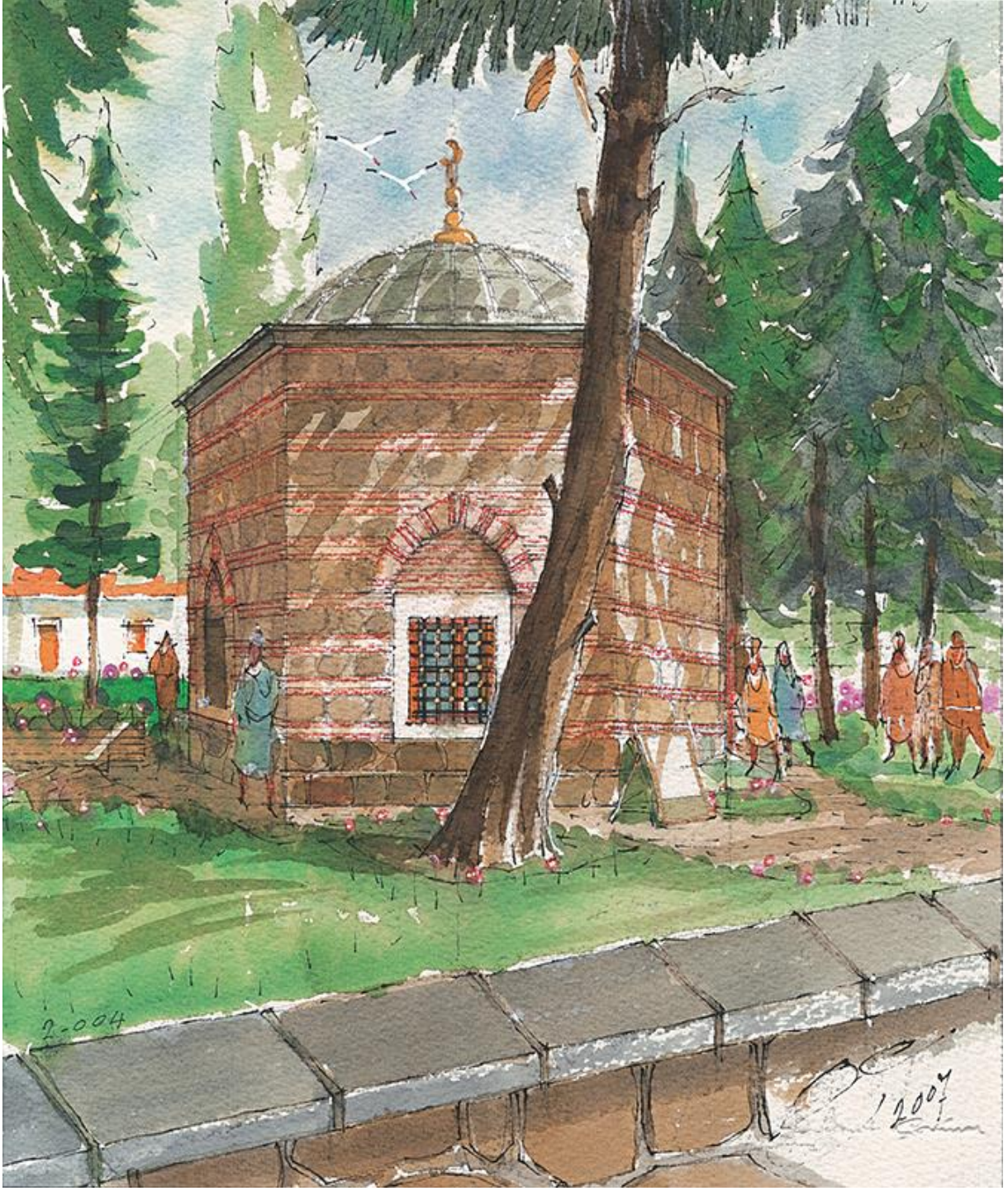
Yeşil Câmi'ye girdiğiniz zaman Evliya Çelebi'nin sözleri, o harikulâde atmosferde kulaklarınızda çınlar ve onun mübalâğa etmediğini ve bir cennet bahçesine girmiş gibi olduğunuzu düşünmeden edemezsiniz. Burada da Ulu Câmi'deki gibi ortada birinci kubbenin altında daha küçük ve zarif bir şadırvan bulunur. Yanlardaki birkaç basamakla çıkılan eyvan ve ocaklı tabhâneleri ve altında pabuçlukları ile asıl kubbenin altında bulunan harîmin harikulâde çini mihrâbını görürsünüz. Hattâ hayalhânenizi biraz zorlarsanız, eyvanlar üzerindeki hasırlarda veya kilimlerde, alınlarında secdelerinden izler bulunan bazı yârân-ı bâsafânın ince ve derin bir tefekkür âlemine dalmış olduğunu görebilirsiniz.

Kapının yukarısında ise, olağanüstü güzel çinilerle tertip edilmiş mahfile gözünüz ilişir, acaba, dersiniz, Çelebi Sultan Mehmed burada, uzun seferlerden sonra kılıcını kınına sokarak, dervişâne ve fakîrâne bir mahviyet ve aczile acaba kaç defa namaz kılma fırsatını elde edebilmiştir? Acaba her secdede aldığı bunca kılıç ve ok yarasından acılar duymuş mudur? Ama herhalde, Hakk'a armağan ettiği bu müstesna yapıda şükürler ederek ölçsüz bir huzur ve sükûnete kavuşmuş olmalıdır.

Yeşil Câmi'nin tam kıblesinde sekiz kenarlı ve dışardan çinilerle kaplı biraz sivrice olan kubbesiyle duran Çelebi Mehmed Türbesi yapıldığı sırada da böyle miydi, tam bilinmiyor. Ancak yakın zamanlara kadar defalarca tamir edildiğini biliyoruz. Türbe kapısı üzerindeki Arapça çini kitâbede Çelebi Mehmed'in 824/1421'de vefat ettiğini okur ve harikulâde girift oymalı ahşap kapı kanatlarını besmeleyle iterek, huşû içinde bir elinizi kalbinizin üzerine koyup eşiği atlar ve kapı kanatları üzerinde Çelebi Mehmed'in ve İvaz Paşa'nın isimleriyle birlikte mesleğinde üstad olmuş bulunan

Tebrizli Hacı Ali b. Ahmed'in adını bir başka hazla mırıldanırsınız. İçerde Çelebi Mehmed, artık dünya gâilesinden uzakta, ruhânî bir atmosferde yeşil, firûze, lâcivert ve sarı çinilerle

müzeıyyen şaheser sandukasının altında yatar. Aynı mekân içinde ve câminin mihrabı ile aynı üslupta yapılmış ve çini ustasının sanat ve estetik dehâsını yansıtan mihrap, gözünüze ilişir. Türbenin pencere alınlıklarındaki çinilere devrin kunt ve ağırbaşı hattıyla peygamberin ölüm ve hayatla ilgili en güzel sözleri yazılmıştır. Çelebi Mehmed bir bakıma cennetin dünyaya taşındığı bu yerde yalnız değildir. Diğer sandukaların altında yatan kızları ve oğulları öbür alemin bu güleryüzlü kapısında ona arkadaşlık ederler.

Ertuğrul Gazi Türbesi

... - 1280

Söğüt

Günlerden bir gün, Türk Oğuz'lardan ve Kayı Boyu'ndan Karakeçili Aşireti'nin beyi Gündüz Alp –veya bir rivâyete göre Süleyman Şah Asya'dan kopup gelmişti. Menkıbeler, Gündüz Alp'ın elli bin göçer evlü Türk ile Anadolu'ya ve oradan da Suriye'ye giderken atıyla Fırat Irmağı'nda boğulduğunu ve Caber Kalesi önüne defnedildiğini nakleder. Bu kutlu yere sonradan bundan dolayı “Mezâr-ı Türk” derler ki, bugün de aynı adla anılmakta devam eder gider.

Daha sonra bu efsânevî elli bin göçer evli Türkün bir kısmı Gündüz Alp'ın üç oğluna uyar, yollarına devam ederler. Üç oğuldan Gündoğdu ve Sungur Tekin tekrar Türkistan'a dönmeyi tercih ederlerken, Ertuğrul kalan dört yüz kadar çadır halkıyla Anadolu'da kalır... Ve böylece Osmanoğlu'nun asırlar süren mâcerası başlar. Yine rivâyetlerden bir rivâyet veya efsânelerden bir efsâne olarak, Ertuğrul Bey'in aşireti, seferleri sırasında savaştan iki kuvvete rastlar ve yenilmekte olan Selçuklu kuvvetlerine yardım ederler. Bu olay Selçuklu Sultanı nezdinde aşiretin itibarını yüceltir.

Aşiretin önce Ankara Karacadağ ve daha sonra Söğüt ve Domaniç'e yerleşmesi de efsanelerle karışıktır. Bizans ve Moğollarla nice kere savaşırlar, gazâlar ederler ve sonunda Selçuklu Sultanı'nın îtibarlı bir uç beyliği olurlar. Ertuğrul Gâzî ile Anadolu'ya görelim kimler gelmiş: İşte Kocaeli fâtihi Akça Koca, Konrapa fâtihi Konur Alp ve Turgut Alp ve diğerleri... Samsa Çavuş, Kara Tekin, Abdurrahman Gâzî, Saltuk Alp... gibi destânî isimler... Hepsi de muhayyelemizde gazâ kılıcını kuşanmış, dilâverlik kemerini pekce bağlamış masalvârî dev yapılı yiğitlerdir. Ve her birinin hayatı bir sürü efsâne ve destanla karışıktır.

Bugün Bilecik'den Söğüt'e dolambaçlı yollardan geçerek vardığımızda karşınıza son derece mütevâzî bir türbe çıkar. Taş ve tuğla ile inşa edilmiş altı köşeli, kubbeli, bir yapıdır bu. Çam ağaçları ile dolu avludaki bu basit türbede üç kıt'aya yayılmış bir imparatorluğun, Osmanlı Devleti'nin atası, efsanelerle karışık sırlı bir târihle iç-içe yatmaktadır; bu mâzi sizi kendine çeker, kavrar, geçmiş yüzyılların ağırlığı omuzlarınıza çöker. Devletin daha sonra eriştiği azamet ve ululuğuna karşılık burada karşınıza çıkan sadelik ve tevâzu hayallerinizin üstündedir.

Türbenin kapısı üzerindeki II. Abdülhamid'in 1304/1886 târihli tamir kitabesinde bugünkü yapının Sultan Ahmed tarafından 1171/1757 de yeniden yaptırıldığı, daha sonra da Sultan Mecid'in iki çeşme ve bir şadırvan ilâve ettiği yazılıdır. Ancak kitâbede yazı ile verilen 1757 târihi Sultan III. Mustafa devridir. İsimler, resimler, târihler... Ne önemi var? Ziyaretçi, burada, kendisini bir başka dünyada, bir başka kutlu âlemde bulur ve zihnen asırları bir hamlede aşarak bütün bunların, bu basit taş ve tuğla duvarların, kurşun kaplı kubbenin, bütün isim ve târihlerin geçici ve izâfî olduğunu düşünür.

Ertuğrul Gâzî'nin daha önceki türbesi nasıldı, bilinmiyor. Ancak, Evliya Çelebi 17. yüzyılda bile yapının o kadar mükellef olmadığını söyler. Ertuğrul Gâzî'nin vakfı Orhan Gâzî tarafından kurulur ve büyük bir ihtimalle ilk türbe de onun tarafından yaptırılmış olabilir. Osmanoğlu bu ulu atasına kendisinin mütevâzî yaradılışına yakışan ve yaraşan bu yapıyı layık görmüştür sanki. Belki de bu, onların sadece îlâ-yı kelimetullah, yani Allah'ın adını yüceltmek için gayret kuşağını kuşandıklarının ve kendi nefislerini arka plana attıklarının bir delili olmalıdır.

Ne hazindir ki, bugün türbenin pencerelerindeki demir kepenklerde Yunanlıların Anadolu'yu işgal teşebbüsleri sırasında attıkları kurşun izleri, gelecek nesillere bir ibret olarak hâlâ durmaktadır. Nitekim Yunanlılar yiğitliklerini ancak ölülerimize karşı gösterebilmişler ve bu küstahlıklarını sonunda vatanın harîm-i ismetinde boğulmak suretiyle ödemişlerdir.

Bugün Söğüt'teki Ertuğrul Gâzî'nin türbesi civarında zevcesi Halime Hatun, oğlu Savcı Bey ve kardeşi Dünder Bey yatmaktadır. Ayrıca Osman Gâzî'nin makâm kabri de buradadır. Rivâyet olunur ki, Osman Gâzî, önce buraya gömülmüş, Bursa fethedilince de vasiyeti mûcibince götürülerek Bursa'daki Gümüşlü Künbed altına defnedilmiştir.

Yıllar, asırlar geçer... Kayı Boyu'nun Karakeçili aşireti yörükleri her yıl Eylül ayında eski kıyafetleri, sancak ve davullarıyla bu mübarek makâmı, Osmanlı Devleti'nin ve kendilerinin bu kutlu atasını ziyaret ederler. Türbenin çevresini atlarıyla tavaf edip bu mübarek zâtın

ruhuna fâtilhalar okurlar. Daha sonra mevlidler ve dualarla ziyafetler çekilir, ciridler oynanır ve Ertuğrul Gâzî'yle silah arkadaşlarının ve nice şehidlerin ruhları şâd edilir.

Fatih Sultan Mehmet Han Türbesi

1451 – 1481

İstanbul- Fatih

İstanbul demek, biraz da Fâtih demektir. Herhalde bir şeonun imparatorundan ikide bir gelerek bu işi durdurmasını tahirle bir insanın bu kadar birlikte düşünöldüğü az yer olsa gerekdir. 20. asırdaki yangınlar ve yangından beter olan daha sonraki îmar ve düzenlemelerle bir zamanlar şehrin en husûsî köşelerinden biri olan Fâtih semtine isim veren ve Türk cihan devletinin hakiki kurucusu II. Sultan Murad'ın oğlu Sultan II. Mehmed, Doğu Roma'yı fethettikten sonra artık “Fâtih – Ebü”lfeth” ünvanı ile anılır.

Devlet onun devrinde 940 000 km²'den 2 milyon 132 000 km²'ye ulaşmıştır. Bizzat yirmi dokuz sefere çıkar, yirmiden fazla devleti târih ve coğrafyadan siler. Sadece Türk târihinin değil, dünya târihinin de en büyük simalarından biri, büyük devlet ve siyâset adamı, âlim ve “Avnî” mahlasıyla çok güçlü şiirler yazan bir şairdir. Kendisinden çağ açıp çağ kapayan diye bahsedilir. Çağatay lehçesi, farsça, arapça, yunanca, latince ve sırpça bildiği söylenir.

Bugünün çocukları Fâtih ve İstanbul'un fethini birbirinden ayıramaz. Biri diğerini daima hatırlatır. Fâtih'in daha çocuk yaşında, derviş-gâzî II. Sultan Murad Han'ın oğlu olarak atalarından tevârüs ettiği askerlik dehâsı, insan idare etme san'atı, ilim ve san'at aşkıyla mücehhez olarak yetiştirilirken bile, hayallerinde İstanbul'u almak fikrinin olduğu bilinir. Yahya Kemal İstanbul'un fethi için “fetih mûcizesi” demektedir. Hakikaten, asırlardır her İslâm hükümdarının hayallerini, “Kostantin'in bu müstesna şehrinin muhakkak alınacağı ve onu alan askerin ve kumandanın ne kadar mutlu bir asker ve kumandan olacağı” hadîsinin müjdesi süslemekteydi. Doğu Roma'nın bu müstesna şehri, aynı zamanda batının da vazgeçemediği gözbebeği idi.

Boğaziçi'nde, surlarda veya Haliç'de gezerken bu fetih mûcizesini düşünen insan, genç pâdişahın önce Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumeli Hisarı'nı yaptırdığını hatırlar. Evliya Çelebi hoş bir benzetme ile Boğazkesen de denilen bu hisarın planının kûfi hatla Muhammed yazılı olduğunu söyler. Genç pâdişah, kalenin her bir burcunu Halil, Saruca ve Zağanos Paşa'lara ısmarlayarak beş ay gibi kısa bir zamanda Kostantınıye'nin bu havâle kalesini tamamlar. Târihler bize, onun imparatorundan ikide bir gelerek bu işi durdurmasını talep eden elçilerine, pâdişâhâne bir tavırla, kendisinin yapmaya muktedir olduğu şeylere onların

hayallerinin bile erişemeyeceklerini söylediğini nakletmektedir. İnsan Fâtih'in Edirne'de döktürdüğü muazzam topraklarını yüzlerce mandayla bataklık çamur deryası içinde binlerce askerle Kostantin'in bu kadim şehrine getirişini hayal etmekten kendini alamaz. Azepler, sipâhîler, nice dev yapılı yeniçeriler, yörükler, ve hattâ nice vezirler, nice devletliler dahi bu kutlu savaş için var kuvvetleriyle her türlü savaş aletini, malzemeleri, binlerce araba, deve ve katır kervanlarıyla Trakya ovalarından aşırırlar. Genç hükümdarı çok zaman yanında hocaları Akşemseddin, Molla Gürânî ve vezirleriyle askerini yüreklendirirken görürsünüz.

Menkıbeler bize Fâtih'in her iki hocası ile aralarında geçen hoş ve garip vak'aları da nakleder. Rivayet olunur ki, II. Murad'ın İstanbul'un fethinin kendisine nasip olup olmayacağını Hacı Bayram Velî'ye sorması üzerine onun, o sırada küçücük olan Şehzâde Mehmed ve Akşemseddin'i göstererek Kostantınıyye'nin fethinin Şehzâde Mehmed ile şu "Köseç"e nasip olacağını söyler. Hatta rivayetler bize, o sırada okumaktan kaçınan şehzâdenin Molla Gürânî tarafından sopa ile hizaya getirildiğini de nakleder. Ve böylece şehzâde, devrin aklı ve naklî ilimlerine sahip olmak için büyük bir gayretle çalışır.

Fâtih'in zaman zaman atını Marmara'dan Haliç'e kadar sürerek savaşı takip edişini, hatta sonradan Ok Meydanı olan sırtlardan ve Galata tarafından şehri tarassut ettiğini düşünmek herhalde hayal olmasa gerek. Onun arkasında vezirleri ile kaftanını uçurarak askerlerinin hayran ve hürmet dolu bakışları arasından atıyla rüzgâr gibi geçtiğini düşünebiliriz. Bir yandan kartal bakışlarıyla Marmara'dan gelecek yardım gemilerine nasıl mânî olacağını veya önü zincirlenmiş Haliç'e nasıl gireceğini düşünür. Genç hünkâr zaman zaman Zaganos Paşa, Halil Paşa, Saruca ve Dayı Karaca Paşa'ya emirler verir, sarsılmaz iradesiyle onları savaşa sevkeder ve nihayet askerlik dehasıyla yetmiş kadar gemiyi bir gecede Tophane ve Kasımpaşa sırtlarından aşırarak Haliç'e indirir. Aslında o gün Bizans, bu olayla mânevi olarak çöker. Nihayet savaşın en hengâmeli, hatta askeri ve hükümdarı ümitsizliğe sevkeden gidişi karşısında Akşemseddin'in kerâmetle Hazret-i Eyyüb'ün kabrini buluşu, askere ve pâdişaha, hattâ bu sefere muarız olanlara bile bir kalb kuvveti verdiğini görürüz.

Târihler bize salı günü fethedilen şehre Fâtih'in üç gün bekleyip cuma günü girdiğini ve doğru Ayasofya'ya gidip cuma namazını kıldığını burada adına hutbe okunduğunu nakletmektedir. Herhalde Fâtih Sultan Mehmed Han, Ayasofya'yı şenlendirerek onu fethin sembolü yapmaya çoktan karar vermişti. İnsan bugün o mahşerî ânı, o hengâmeyi nasıl tahayyül edebilir ki?

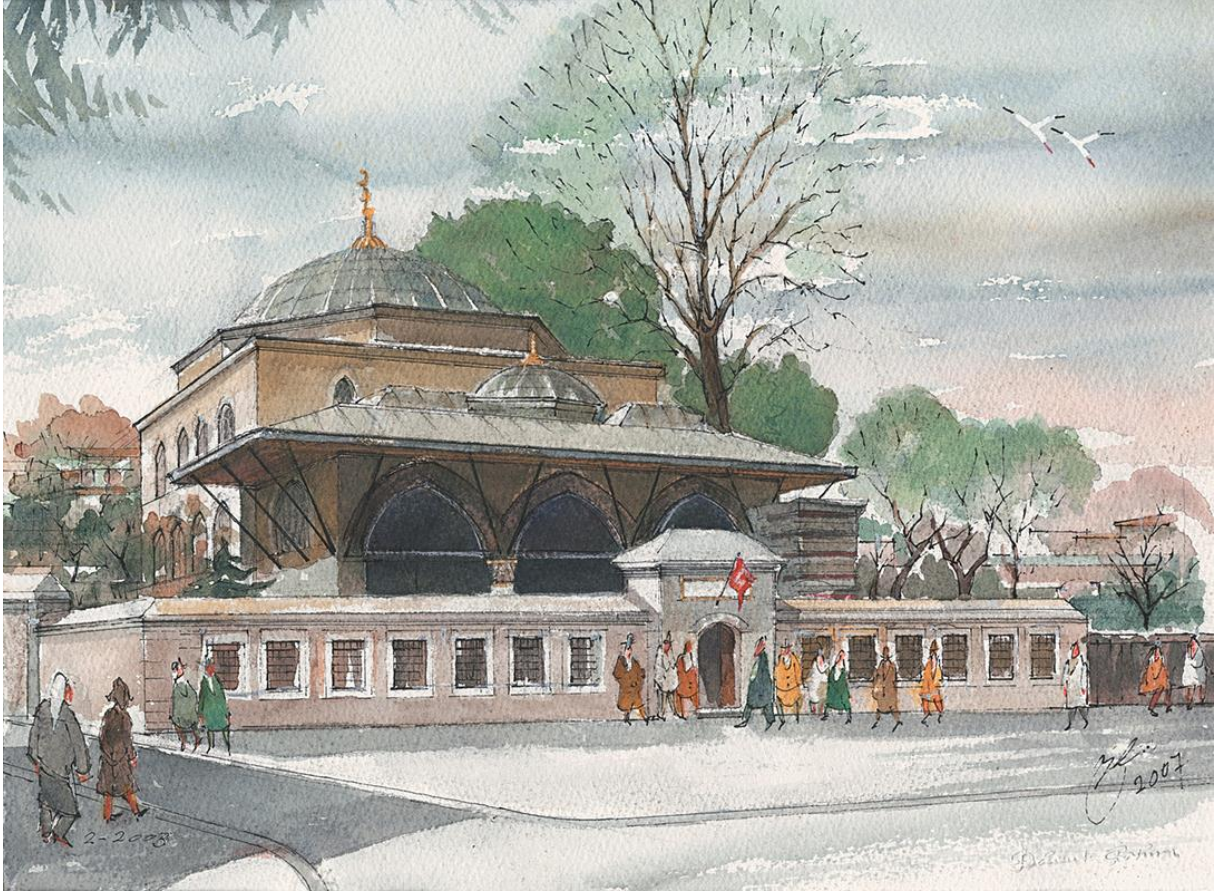
Fetihten sonra İstanbul'un îmarı ve buranın bir çok halkla iskânı başlı başına bir sefer gibidir. Bir yandan genç pâdişah, peygamber tarafından müjdelenen askeriyle Bosna'yı Arnavutluk'u, Yunanistan'ı, Balkanlar'ı, Amasra ve Trabzon'u fetheder. Trabzon'un bu yorucu ve zahmetli sefere değmiyeceğini söyleyen Uzun Hasan'ın annesi Sâre Hâtun'a Fâtih'in verdiği cevapta bütün Osmanoğullarının devlet ve îman prensibini görürüz. Fâtih, Sâre Hâtun'a "Ana, bu zahmetler Trabzon için değüldür...Zira kim bizüm elümüzde İslâm kılıcı vardur ve eğer biz bu zahmeti ihtiyar etmezsek bize gâzî demek yalan olur" diye cevap verir.

Fetihten sonra başlayan büyük îmar devrinde, yani Fâtih'in otuz yıllık saltanatı sırasında büyüklü küçüklü 850 kadar eser yapıldığı görülür. Fâtih'in İstanbul'daki ilk eseri ise Ayasofya'nın câmiye çevrilmesinin dışında, Eyüp Sultan Külliyesi'dir. İstanbul silüetinin vazgeçilmez çizgilerini oluşturan muazzam Fâtih Külliyesi ise zamanının çok ötesinde bir şuurla tanzim edilmiş, İstanbul'un yedi tepesinden biri üzerine eski Havariyun kilisesi yerine yapılmıştır. İki tarafındaki semâniye ve tetimme denen on altı aded medrese, tabhâne, bugün ortadan kalkmış olan darüşşifa, mektep, kütüphane ve muvakkıthane ve yakın zamanda yerine bir işhanı yapılan kervansaray ve imareti ile 110 bin m²'ye oturmaktadır. Ancak 1766'daki depremden sonra harabolan câmi, üç yıl sonra III. Mustafa tarafından biraz daha farklı olarak yenilenmiştir. Fakat çok şükür ki, minare kâideleri ve avlu, Fâtih devrinin mükemmel işçiliğini, sade ve oturaklı üslûbunu bize aktarmaktadır. İnsan bu geniş mekânda son derecede hendesî bir doğrulukla yerleştirilen külliyenin ortasında bir nevi şaşkınlığa düşebilir. Zira burada birkaç yüz yılın sırlı izleri bulunmaktadır. Artık olgunlaşıp bütün mimari prensipleri kesinleşmiş bir mimârî üslûbun karşısında olmak ve bu muazzam eserin Fâtih tarafından yaptırıldığını bilmek ayrı bir heyecan verir.

Tuğrasında “El muzaffer dâima” ibâresi olan Ebu’l-feth Mehemmed Han 1481’de Gebze’de Sultan veya Hünkâr Çayırı denilen yerde hedefi bilinmeyen son seferinde vefat ederek hakiki ukbâ seferine çıktığında henüz kırk dokuz yaşındadır.

Bugünkü türbesi, câmisinin kible tarafındadır ve 1766 depreminden sonra III. Mustafa tarafından yeniden yaptırılmıştır. On kenarlı, önünde sütunlar üzerinde geniş ve çok müzeyyen bir giriş saçağı bulunan bir yapıdır. Tamamen mermer kaplı olan türbenin köşeleri plastrlar halindedir. Her kenarında iki sıra pencerelerin pirinç kafesleri, ziyaretçilerin duaları sırasında elleriyle parlamıştır. Yuvarlak kemerli kapısı üzerindeki besmeleyi okuyarak içeri adım atarsınız. İç tarafında Yesârî Es’ad Efendi tarafından celî ta’likle yazılmış kitâbesinde saçağın 1784’de I. Abdülhamid tarafından yaptırıldığı yazılıdır. İçeri girmeden kapı aralığında bir an durur ve birdenbire gümüşten mamul şebekesinin arkasında muhteşem iri kavuğu ve üzeri âyetlerle işlenmiş müzeyyen pûşîdesi ile önünüzde beliriveren bu koca sultanın heybetli sandukası karşısında kalakalırsınız. Neden sonra elinizi kalbinize koyup selâm vererek içeri girdiğinizde türbenin yakın devrin süsleme zevkiyle müzeyyen duvarlarına dalmadan pencere üstlerinde Abdülfettah Efendi eliyle Fetih Sûresi’nin yazılmış olduğunu görürsünüz. İçinizden bu sûrenin Ebu’l feth ve’l megâzî Sultan Mehemmed Hân’ın şahsiyetine ve hayâtına ne kadar yakışmış olduğu düşüncesi geçer.

Bugün gümüş parmaklıkla çevrelenmiş muhteşem sandukası altında dünya ve Türk târihinin en büyük sîmalarından biri olan Osmanoğlu Sultan Murad Han oğlu kartal burunlu Fâtih Sultan Mehmed Han yalnız başına yatmakta ve Abdülhak Hâmid’in Türbe-i Fatih’i Ziyaret şiiri de Hacı Kâmil Efendi hattıyla onu sessizce anlatmaya devam etmektedir.

Hatice Turhan Sultan Türbesi

Sultan IV. Mehmed Han: 1648 – 1688

Sultan II. Mustafa Han: 1695 – 1703

İstanbul'un panoramasında ufuk çizgisinin altında cesine gelip, sözün ayağa düştüğü, hırsların aç kurt gibi bütün Haliç'in üstünde yükselen bir câmi vardır ki, Galata'dan Eminönü'ne doğru gelenlerin gözüne ilk o ilişir. Yüksek kubbesi ve iki minaresiyle klasik üslûp çizgilerinin son bir yansıması gibi görünen bu yapı, İstanbul ufkunun parlayan yıldızı gibidir. Bilhassa oryantalist ressamlardan denilebilir ki hiç kimse karlı ve puslu kış günlerinde yahut sisli havalarda veya akşam güneşinde onun Haliç'e düşen zarif silüetini, minareleriyle bütünleşen yelkenli gemilerini, kayıklarını ve İstanbul'un bu rüya gibi havasını çizmemiş olsun.

Bu câmi, 1598'de tâ III. Sultan Mehmed devrinde Safiye Sultan tarafından temeli atılan ve ancak 68 yıl sonra 1664'de yine bir başka Sultan Mehmed, yani, IV. Mehmed'in annesi Hatice Turhan Sultan tarafından bitirilen Yeni Câmi'dir.

Hatice Turhan Sultan ... Ancak devletin selâmet ve bekâsı husûsunda haris olan bu yaman ve hamiyetli hanım sultan, sadece yarım asırdan fazla harabe halinde duran bu câmiyi bitirmekle kalmayıp, bir külliye hâlinde tamamlamış ve pek haklı olarak, bir tarafına kendisi için de bir türbe koydurmuştur. Mimar Davud ve takiben Dalgıç Ahmed ağaların eliyle başlatılan câmi, I. Sultan Ahmed devrinde de öylece garip ve yalnız durur, zamanını bekler. Evliya Çelebi o sıralarda bu bitmemiş ve ancak kubbe kemerlerine kadar gelmiş olan câmiye, halkın "Zulmiyye" dediğini yazar.

IV. Sultan Mehmed, çok küçük yaşta, 6.5 yaşlarındayken 1648'de tahta geçer. Annesi Hatice Turhan Sultan ise daha 21 yaşlarındadır. Târihçiler onun saltanat devresini üçe ayırırlar. Koca Vâlide Kösem Sultan'ın ve ocak ağalarının idaresinde geçen sekiz yıllık dehşet devri, sonra yirmi yedi yıllık Köprülüler devri ve nihayetinde de devletin tekrar çözülüp –yatağını terk eden seller gibi– yavaş yavaş, tâ Budin'e ve Belgrad'a kadar çekiliş devri. Bu, Osmanoğlu'nun azametli hikâyesinin en acı safhalarındandır.

Bu fedâkâr hanım sultan, devletin neredeyse yok olma derecesine gelip, sözün ayağa düştüğü, hırsların aç kurt gibi bütün devlet yapısını kemirdiği bir devirde Kösem Valide Sultan'ı bertaraf eder ve sekiz yılda değişen on dört sadrazamdan sonra kendisi kadar hamiyetli olan vâlide kethüdâsı Mimar Koca Kasım Ağa'nın telkiniyle Köprülü Mehmed Paşa'yı sadrazam yaparak devleti yeniden eski ihtişamına kavuşturma yolunda cesur bir adım atar. Bütün bu dehşet dolu yıllardan sonra nihayet devlet, Köprülüler devrinde tekrar neredeyse Kânûnî zamanını aratmıyacak bir debdebe ve haşmete ulaşır. Fakat, bu tekrar diriliş gibi görünen parlamış, aslında yanıltıcıdır. Girit'in fethi, vesaireden sonra Viyana önünde başlayan çözülüş daha sonraki yüzyıllarda devam eder gider.

Sultan IV. Mehmed'e ava düşkünlüğünde dolayı "avcı" denir. Hakikaten sevgili gözdesi Gülnuş Haseki Sultan'dan sonra en büyük aşkı bu av iptilâsıdır. Bu yüzden pâyitaht neredeyse Edirne'ye taşınır. Hünkâr yaman bir binici ve korkusuz bir silahşördür ve zevk u sefahattan da, devlet işlerinden de ziyade avla meşguldür. Zira devlet Köprülüler'in dirâyetli ve hamiyetli ellerindedir. Târihler onun en büyük hatâsının, Viyana bozgununun müsebbibi olarak gördüğü Kara Mustafa Paşa'yı yerine dirayetli bir adam bulmadan katlettirmesi olduğu hükmünü verir. Neticede, tahttan 1688'de indirilir ve oğullarıyla birlikde İstanbul ve Edirne'de beş yıl kadar ikâmete mecbur tutulduktan sonra 51 yaşındayken 1593'de vefat ederek annesinin yanına gömülür. Bu arada ölmeden yerine sırasıyla geçen kardeşleri II. Süleyman ve II. Ahmed'in saltanatlarına da şâhit olur.

Hatice Turhan Sultan Türbesi, bugün, yolun diğer tarafında kalmıştır. Araştırmalar bize, külliyenin önünde duran Bizans surlarının Mısır Çarşısı'na kadar uzandığını, diğer taraftan da kible yönündeki sebile bir kolla kavuştuğunu göstermektedir. Bugün türbe ile çarşı arasındaki ulu çınar ve kestane ağaçlarıyla ve çayhanelerle dolu olan cıvıl cıvıl park, o zaman külliyenin dış avlusunu teşkil etmektedir. Hatice Turhan Sultan burada kendi türbesiyle birlikte, çarşı, sebil, dârülkurra, sıbyan mektebinin yanısıra hünkâr kasrını ve çeşmesini yaptırır. Ve türbesine

1683 yılında da önce kendisi defnedilir, daha sonra da oğlu ve torunları onu bu ebedî âlemin kapısında yalnız bırakmazlar.

Mısır Çarşısı'nın genzi yakan baharat kokuları arasından, renk cümbüşü içindeki çiçekçilerin ve diğer çok çeşitli ve renkli esnafın arasından geçerek Yeni Cami karşısındaki ulu çınarların gölgesinde bir çay içmek için oturduğunuzda, yan tarafınızdaki türbe ve onun yaydığı manevî havadan etkilenmemek mümkün değildir. Zaman burada tamamen izâfi bir örtü gibi dalgalanır, yer yer açılır ve Osmanoğlu'nun maceralı yolculuğu sırasında yaşadığı debdebe ve ihtişam yanında nice elim vak'alar bir bir gözünüzün önünden geçer.

Oradan kalkıp türbeye, bu Osmanoğlu'nun klasik üslûpta Evliya'nın dediği gibi “tarz-ı kadîm üzre” yaptığı son binaya yönelirsiniz. Bazılarına göre 18. yüzyılın ortalarına kadar gelen bu tarz mimarî onun şahsiyet ve karakterini en iyi ifâde eden, henüz kendisini kaybetmediği ve kendisinin kendi olduğu bir dünyayı en iyi aksettiren çizgilerdir. Dış avludan içeri girerken her ziyaretçi neler düşünür ve hisseder, bilinmez. Ancak bu büyük kadının hayatını biraz bilenler ne yaman bir mücadeleden sonra devlete çekidüzen verdiğini ve bunun için nelere katlandığını düşünmeden edemez.

Türbe, plan olarak Sultan I. Ahmed'in türbesinin benzeri, fakat biraz daha büyüğüdür. Ortası kubbeli, yanları aynalı tonozları olan revak duvarları bir çini deryası içindedir. İznik çinisi buradaki örneklerinde 16. yüzyıl ihtişamını ve kalitesini yitirmişe benzer. Buna rağmen, esmâ-yı hüsnânın lâcivert zeminli çini kuşakta beyaz celî sülüs hatlar halindeki mûsikîsi olağanüstüdür. Aynı üslûp ve tarz içerde de tekrar Mülk Sûresinde devam eder. Bu zarif istifli ve oturaklı yazıların mütevâzî hattatı bilinmiyor. Yeni Câmi'nin çinilerinin hattatı Teknecizâde İbrahim olduğuna göre, bu yazıların da aynı hattatın olması ihtimali vardır. Ancak bu çağ aynı zamanda Hafız Osman gibi hattatların, Nâilî ve Nâbî gibi nice şâirlerin ve sanatkârların, mûsikîde İtrî gibi bir dehânın yaşadığı çağdır. İnsan muhayyilesi birinden diğerine atlayarak bu hattat ve sanatkârların vecidli gölgelerinin burada dolaştığını sanabilir.

Revakın sağındaki kapıdan 1137/1724 târîhli ek bir yapıya girilir. Arapça kitâbesi sanki gözlerden bilinmez bir maksatla gizlenmiş gibi, kapının iç tarafındadır. Bu, iki satır hâlinde celî sülüsle yazılmış olan dört beyitlik kitâbeye göre, yapı III. Ahmed tarafından kütüphane olarak 60 yıl sonra ilâve ettirilmiş olup, türbenin mermer kaplı beden duvarlarından ve revakından farklı biçimde taş ve iki sıra tuğla ile inşa edilmiştir.

Türbenin son derecede güzel, sedef kakmalı künde-kârî ahşap kanatları üzerinde, yine “Ey kapıları açan (Allah), bizim de kapımızı hayırla aç” mânâsına gelen “Yâ müfettihe'l-ebvâb...” ibârelerini okursunuz. Daha yukarıda yekpâre mermer kapı kemeri üzerinde “Rabbenâ âtinâ ...” duası celî sülüs hatla altın yıldızlara bürünmüş olarak sizi karşılar. Bu türbede de I. Ahmed türbesinde olduğu gibi, kapı üzerinde cümle kapısı aralığından çıkılan bir balkon

bulunmaktadır. İnsana bu balkon sanki itikâfa çekilen mütevâzî sanatkârların, uzlete çekilen hak âşığı dervişlerin sırlı mekânı gibi geliyor. Türbenin içinde pencerelerin üstlerine kadar çini panolar şeklinde, lacivert zemin üzerine beyaz celî sülüs yazı kuşağı bütün duvarları bir mağfîret hâlesi gibi dolaşır. Üç sıra hâlindeki pencerelerin renkli camlarında süzülen nûrânî ışık, kubbe nakışlarından, aslan göğüslerindeki tezyinattan, malakârîlerden aksederek burada yatanlar üzerine bir rahmet bulutu gibi çökmektedir.

Türbenin içerisi sandukalar, selîmî destarlar, sarıklar mahşeridir. Hatice Turhan Sultan'dan başka beş pâdişah, Sultan IV. Mehmed ve oğulları Sultan II. Mustafa ve Sultan III. Ahmed, II. Mustafa'nın oğulları Sultan III. Osman ve Sultan I. Mahmud burada yatmaktadır. Ayrıca Sultan II. Mustafa'nın Sultan IV. Mehmed için yazdığı dört beyitlik bir kasidesi ahşap bir levhaya talikle iki satır halinde işlenmiştir. Ve aynı zamanda Osmanoğlu âilesinden niceleri, altınla işlenmiş âyetlerle kaplı yeşil pûşîdeli diğer sandukalarda sedef kakmalı ahşap parmaklıklar arkasında son uykularını uyumaktadırlar.

I. Murad Hüdâvendigâr Türbeleri

1362 – 1389

Bursa ve Kosova

Evliya Çelebi Bursa için, “rûhâniyetli şehr-i kadîmdir” der.

Hakikaten Bursa’ya gelen bir yolcu, her adımda ve her köşe başında, rastladığı her duvar parçasında, mezarlıklardaki her “Hüvelbâkî” de, kubbe ve kemerlerde, çeşmelerde ve çınar ağaçlarında, zümrülden oyulmuş gibi uzanan Bursa ovasının yeşilinde, su ve kanat seslerinde, nice tılsımlı isimler taşıyan semtlerinde bu ruhâniyeti iliklerine kadar yaşar.

Bursa’da Çekirge yolundaki Murad Hüdâvendigâr’ın câmi ve türbesinin bulunduğu yer de o ruhâniyet dolu yerlerdendir. Orada o derviş meşrep velî hükümdarın sırlı mâneviyatının sizi sardığını hissedersiniz. Onun Bursa ve Kosova’da bulunan her iki türbesini ziyaretinizde

Kosova'da şehit düşen bu gâzî hünkâr size bir başka âlemin sisleri arasından bazı sırlar fısıldar. Nitekim, Kosova'da onun bir velî olduğuna inanılır ve kendisine târihde “Melikü'l-meşâyih Gâzî Murad,” yani şeyhlerin, gâzî dervişlerin hükümdarı denildiği nakledilir. Kosova'lı Türkler için Hüdâvendigâr Gâzî Murad Han, o kadar müstesna bir yere sahiptir ki, o sahrada yılda bir defa açan al bir çiçeğin orada yatan on binlerce şehidin kanlarıyla bu rengi aldığı hoş bir rivayet olarak hâlâ söylenir.

Târihler naklederler ki, gâzî hünkâr, 1389'da Kosova Sahrası'da o müthiş harbden bir gece önce sabaha kadar Hakk'a yakarmış ve bu zafere karşılık kendi canını bedel olarak sunmuştur. Menkıbeler, bu hâlis niyetin karşılığını şehâdetiyle ödediğini nakleder. Gâzî hünkârın o büyük zaferden sonra harp sâhasını gezerken hançerlenerek şehid edilmesini ürpererek hayal edersiniz. Herhalde bundan dolayı Sultan Murad kendisi gibi binlerce şehidin serdarı olarak Hakk'a dîvan durup şükürler etmiş olmalıdır. Büyük şehidin iç organları bulunduğu yere gömülmüş ve orası Meşhed-i Hüdâvendigâr namıyla kıyâmete kadar bâki kalacak ulu ve mübarek bir makâm olarak tebcil edilmiştir.

Daha sonra üzerine muhtemelen oğlu Yıldırım Bayezid tarafından bir türbe yaptırılır. Naaşı ise Bursa'ya getirilerek bugün Bursa ovasına bakan Çekirge'deki câmisinin karşısındaki türbesine defnedilir.

Murad Hüdâvendigâr'ın Bursa'nın fethi târihinde yani 1326'da doğmuş olması da hayalhânemizi bir yığın menkıbeyle doldurur. O, varlığıyla, bulunduğu semtle, câmisi ve türbesiyle, Bursa'nın bütün havasına bir ruhâniyet katmıştır. İnsanın hayatını doğum ve ölüm olarak basit ve sade bir ifadeyle düşünürsek, eski insanların bu iki vak'anın her ikisini de en tabii bir hadise olarak telâkki ettikleri görülür ve Evliya Çelebi gibi “Gün akşamlıdır, devletlim, dün doğduk bugün ölürüz” diyebilirler. Hatta Sultan Murad'ın şehâdeti daha sonra gelenler için gıpta edilen bir mertebe olarak telâkki edilmiştir. Nitekim, koca vezir Sokollu Mehmed Paşa her gece yatsı namazından sonra bir kölesine târih okutmuş; bahis, Sultan Murad'ın Kosova'daki şehâdetine gelince her seferinde ağlayarak ellerini semaya açar ve Hak'dan kendisine de böyle bir şehâdet nasip etmesini dilermiş. Koca Sokollu... Hristiyan

Boşnak bir aileden gelen ve hatta bir kardeşi papaz olan bu koca devletli de bir gün Gâzî Hüdâvendigâr gibi bu hâlis duâsına kavuşur ve böyle bir duanın ertesi gününde dîvanda hançerlenerek şehid edilir.

Bursa’da Murad Hüdâvendigâr’ın o kal’a misal câmi ve türbesinde ve hattâ Kosova’daki Meşhed-i Hüdâvendigâr’da dua ederken, Rumeli’nin fethinde beraber olduğu kardeşi Gâzî Süleyman Paşa ve diğer akıncı beyleri, ve civardaki binlerce şehid iç dünyamızda bizi menkibevî rûhâniyetleriyle sararlar. Bilhassa gâzî hünkârın, 1360’larda Evranos Gâzî’ye yazdığı bir emirnâmede onun Gâzî Süleyman Paşa ile Rumeli’ne geçişlerini hatırlatıp, ona çeşitli in’amlarda bulunuşu ve onun bazı isteklerine, evlâdlarına kendisinden sonra riâyet edilme isteğine “başım üzeredir” diye cevap vermesi ve ona emîrümümînîn pâyesini verdiğini söylemesi, tam ulu bir hükümdâra yakışır pâdişâhâne bir tavidir. Amma, yine de Gâzî Evranos’u “...Bir vilâyete beğ olmak iki kefeli bir terâzidir; bir kefesi cennet, bir kefesi cehennemdir.” diye îkazdan da geri kalmaz.

Murad Hüdâvendigâr, “karındaşım ve emîrim” dediği ağabeyi Rumeli Fâtihî Gâzî Süleyman Paşa’nın bir kazâ sonucu vefat etmesiyle devletin yükünü omuzlar. Hayatı, Rumeli’de gazâ ve Anadolu’da Türk birliğini kurma yolunda geçer. Gâzî ve şehid hünkâr, derviş-meşrep tabiatına rağmen – veya belki de hakikî derviş olduğundan– büyük bir siyâset ve devlet adamı, müşfik ama müsamahasız, seciyeli, âdil, sözüne sadık ve son derece iradelidir. Rivayet edilir ki, otuz yedi seferde bizzat bulunmuştur. Hükümdarlığı sırasında devletin topraklarını 95 000 km²’den beş misli büyüterek 500 000 km²’ye çıkarmıştır. Gâzî Süleyman Paşa ile başladıkları Rumeli fethini tamamlar, Edirne ikinci pâyitaht olur. Efsânevî akıncı beylerinden Gâzî Evranos Bey, Hacı İlbeyi, Lala Şahin, Mihaloğulları ve Gâzî Timurtaş paşalar Bulgaristan, Arnavutluk, Makedonya ve Yunanistan’ın kapılarını zorlar.

Bu velî pâdişâh, bir savaş eri olduğu kadar, îmar ve halka hizmet eridir de. Onun bilhassa annesi Nilüfer Hâtun’un rûhu için İznik’de yaptırdığı imâretde ilk çerâğı kendisinin uyandırdığını ve babası Orhan Gâzî gibi yoksullara kendi elleriyle aş dağıttığını târihler nakleder. Sadece bununla da kalmaz, yeni fethettiği yerlere tuğrasını vururcasına câmiler,

medreseler, mektep ve imaretler de yaptırır. Bunlardan, Edirne, Filibe, Niş, İştîp ve Tuzla'da yaptırttığı câmi ve medreseleri görüyoruz. Bursa'da ise kendi câmisi üzerindeki medresesi Osmanlı mimarisinde hemen tek örnektir. Ayrıca mektep ve zaviyesi de bulunmaktadır. Bunlara ilâve olarak onun Anadolu'nun çeşitli yerlerinde İpsala, Gönen, Keles, Behram Kale'de bulunan diğer câmilerini de sayabiliriz.

Kosova'daki Sultan Murad Türbesi zaman zaman tamir görür. Evliya Çelebi, 17. yüzyılın ortalarında Sultan Murad'ı şehîd eden Miloş Kabiloviç'in yakındaki tepede –bugün de hâlâ duran– seyyahları ağırlayan, içi zengin eşya ile dolu bir manastırının bulunduğu bahis ile Murad Han Gâzî türbesinin bir hayli bakımsız olmasından derd yanar. Bu durumu haber verdiği Melek Ahmed Paşa da bunun üzerine türbeyi tamir ettirir ve etrafına bir duvar çevirtir, içine bir kuyu açtırır, avlusuna ağaçlar diktirir ve vazifeler tayin eder ve bu mübarek makâmı yeniden şenlendirir. Herhalde bu hizmetleriyle Evliya Çelebi ve Melek Ahmed Paşa Murad Hüdâvendigâr'ın rûhunu hoşnud etmiş olmalıdırlar. Ziyaretçiler burada bir taraftan gâzî hünkâra fâtilhalar yollarken bir taraftan da koca Osmanlı'nın güzîde bir padişahını şehid eden biri adına hem de aynı yerde bir manastırın ve kabrin yapılmasına nasıl müsaade edildiğini ve nasıl bu kadar hoşgörûde bulunulduğunun sırrını hayret ve ibretle düşünür.

1850'lerde Sultan Mecid, ecdadının bu ulu makâmını tamir ettirir. Sultan Reşad da 1911 târihindeki meşhur seyahatinde ulu ceddini ziyaret eder ve Kosova sahrasında binlerce kişiyle cuma namazı kılar. Bu vesile ile türbe tekrar tamir edilir ve bir çeşme yaptırılır ve kitâbe konulur. İnsan, zamanın hükümdarının mahşeri andıran kalabalıkla kıldığı cuma namazının bir hayal olmadığını bilerek heyecan duyar. Bu hadise imparatorluğun her tarafında ve bütün Avrupa'da derin akisler bırakır.

Bugün Balkan topraklarının bir köşesinde garip kalan Murad Han Gâzî'nin türbesi, kare planlı, kubbeli, geniş saçaklı fakat rûhâniyet ve heybet taşıyan sade bir yapıdır. Sultan Murad, burada, civarındaki tepede Gâzî Mestan türbesi ve binlerce şehidle birlikte yatmaktadır. Kosovalı Türkler, bu beldenin hakiki sahibi bildikleri bu velî hünkârın makâmını her zaman ziyaret ederler ve adaklar adarlar. Ziyaretçi, bu ulu makâmda ve binlerce şehidin yattığı bu

sahrada o müthiş savaşın velveleli uğultusu ile ve şehid ruhlarının dokunuşlarıyla ürpermekten kendisini alamaz.

Hüdâvendigâr'ın Bursa'daki diğer türbesi de kare planlı, ortası kubbeli, yanları tonozlu ve saçaklı bir yapıdır. Üzerinde 1741 târîhli bir kitabe vardır. Türbede Sultan Murad'la birlikte yedi kabir daha mevcuddur. Sultan Murad'ın kabri, kubbeyi taşıyan sekiz sütunun ortasındadır. Bir zamanlar içerde vakıf ve hediye olarak şamdanlar, Kur'an-ı Kerim'ler ve Sultan Murad'ın zırhı, hırkası ve serpuşu hatta Bilecik Kalesinin anahtarının dahi var olduğu söylenir.

Bugün câmi ile arasından bir yol geçen bu mübarek makâmı ziyaret edip Gâzî Hüdâvendigâr'ın ve yanında yatan oğlu Şehzâde Yakup Çelebi'nin ve diğerlerinin ruhlarına fâtihalar okursunuz.

Kanuni Sultan Süleyman Han Türbeleri

1520 – 1566

İstanbul – Zigevar

İstanbul'un Galata'dan bakıldığında o çok bilinen silüetiyle herkesin zihinlerinde yer eden görünüş, herhalde Süleymaniye Câmisi'nin ve ufka düşen diğer câmilerin kubbe ve minarelerinin muhteşem çizgileridir. Bugün artık o silüet sanki orada ezelden beri varmış ve o tabiatın ayrılmaz bir parçası imiş gibi durmaktadır ve 16. yüzyılın dâhi sanatkârı sanki şaheserini Boğaz ve Galata tarafından görünmesi için oraya kondurmuştur. Halbuki daha önce

çoktan Ayasofya, Bayezid, Fâtih ve Sultan Selim câmilerinin gölgeleri İstanbul'un ufkunu taçlandırmıştı. Hatta daha geride Şehzâde Câmisi bile bazı noktalardan görülebiliyordu. Ama o sırada, bu müstesna resmi tamamlayan Yeni Câmi, Nuruosmaniye ve Rüstem Paşa câmileri henüz yoktu. Buna rağmen bugün, Haliç'ten bakılınca, diğerleri gözünüzde silinmese bile ikinci planda kalır ve sadece Muhteşem Süleyman'ın muhteşem eseri kendini gösterir. Hele bazen akşam güneşinin kızılılığı veya yeni ayın hilâli, bu olağanüstü güzel manzaraya ilâve olarak...

Batılıların tabiriyle “*Grand Türk*” veya “*Muhteşem Süleyman*”, yaşadığı yüzyılın dünyasındaki bu en kudretli hükümdarı olan ve fakat kendi mütevâzî deyişi ile

Mülk-i dünyâ kimseye kalmaz, sonu bir bâd olur

Ey Muhibbî şöyle farz it kim Süleyman olmuşuz

diyen Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han, işte bugün kendi muhteşem câmisinin kiblesinde, şöhret ve kudretine göre oldukça sade olan türbesinde yatmaktadır.

Aslında bu türbe ecdâdının bazılarında olduğu gibi ikinci makâmıdır. Bilindiği gibi Sultan Süleyman on üçüncü seferine çıktığı sırada yetmiş üç yaşlarında ve hasta idi. Bazen araba, bazen tahterevan ile Zigetvar'a, daha doğrusu son istirahat seferine çıktığı, kimsenin hatırına gelmiyordu. Ancak kalenin düşmesinden birkaç saat önce can kuşu âsumana uçar. Vefatı muzaffer ordusundan kırk gün kadar saklanır. Önce iç organları Murad Hüdavendigâr gibi vefat ettiği yere gömülmüş ve daha sonra buraya oğlu II. Sultan Selim tarafından bir meşhed, yani şehidlik yaptırılmıştır.

Fakat, bu kale-türbenin yerinde bulunan câmi, tekke ve kışla uzun yıllar mübârek bir ziyaret yeri olarak korunmuşsa da 17. yüzyılın sonunda Osmanlı'nın coşkun seller gibi istilâ ettiği topraklardan hazin bir talihle geri çekilişinden sonra yıkılmış ve hattâ taşları Avusturyalı bir subay tarafından satılarak yerine bugünkü kilise yapılmıştır. Sanki talih, Koca Sultan Süleyman'ı Avrupa'nın ortasında bir yerde onu mânevi bir bekçi gibi bırakmış ve sanki onun

bir gün tekrar “*ilâ-yı kelimetullah*” için Zigetvar sahrasından bir kartal gibi kanatlanıp silkinerek kalkacağı günü beklemektedir. Burada âdetâ zaman durmuş ve Sultan Süleyman’ın atını bağlayıp bir müddet dinlendikten sonra tuğlarını Kızılelma’ya kadar götürecektir olan yeni seferlere çıkacak gibidir. Hiç şüphesiz Macaristan ovalarında, Zigetvar önündeki uçsuz bucaksız sahrada bunları düşünebilirsiniz. Hayallerinizde muhteşem bir ordunun asırlık uykusundan uyandığını, destânî bir velvele, tekbirler ve gülbank-i Muhammedî ile tekrar nice fetihlere doğru seferlere koyulduğunu ve o koca Gâzi Sultan’ın hayatını ve ihtişamını düşünür, ve “... ol zamanda reâyâ fikarasının başlarını açıp ‘Hay Gâzî Sultan Süleyman, mübarek başın kaldır’ diye feryad ettiklerini” görür gibi olursunuz. Zira rivâyet edilir ki “Sultan Süleyman Zigetvara giderken, iki tarafında çift sürüp ekin eken, tavuk ve poğaçasını askere fûruht için yola getiren reâyâyâ ve bu ticareti iden avretlerine dahi avuç avuç altın ihsanıyla” nimetlendirir.

Sultan Süleyman’ın kırk altı yıllık saltanatı, hakikaten dünya târihinin yıldızının parladığı en müstesna devirlerindedir. Bu büyük hükümdar, şahsi meziyetleriyle olduğu kadar, bazı beyitleri darbimesel haline gelmiş büyük bir şâir ve divân sahibi sanatkâr, kânun yapıcı devlet ve idare adamı, basiretli bir kumandan olarak da 16. asrın hakiki efendisi olmuştur. O ve onun etrafındaki devlet adamları, sultanlar, varlık ve hayır sahipleri İstanbul’un ve imparatorluğun en ücra köşesine kadar îmarında birbiriyle yarış etmektedir. İnsan onun Koca Mimar Sinan’la İstanbul’un su ihtiyacının hallini müşâvere ederken seyrek sakalını sıvazlıyarak “Benüm maksudum, bu su her mahalleye revâne ola...tâ kim her yerde pîrler ve zaîfe dul hâtunlar ve uşacık oğlancıklar destilerin ve bar dakların doldurup devâm-ı devletime dua eyleyeler” dediğini görür gibi olur ve hatta bu işin iki yolla, birinin tebaasına emredilerek ve diğerinin hazineler harcayarak olabileceğini söyleyen Sinan’a “Tedbir, sonra olan tedbirdir ki, kendi malımızdan ücret ile getirevüz, kimsenin zerre mikdarı hâtırı incinmeye” der.

Tahta çıktığı günden beri, dâima adâlet ve kânunla idare etmeye özen gösterdiği devletin tebaası, onun devrinde yaşamakla iftihar eder ve daha sonraki nesiller o devri örnek olarak gösterirler. Devrinde hakikaten her biri müstesna kabiliyyette devlet adamları yetişmiştir. Bu

devir, devletin her tarafa sadece fütûhat ve savaşıla değil, adaletle yayıldığı, yerleştiği ve tebaasının bahtiyar olduğu kutlu bir devir olarak târihe geçer.

Devletin başına demir pençeli Yavuz Sultan Selim Han gibi bir padişahтан sonra yirmibeş yaşlarında geçen Süleyman, tek şehzâdedir. Annesi Hafsa Hatundur. Trabzon'da doğar, genç yaşta önce Bolu ve daha sonra Kefe sancak beyi olur. Hayatı boyunca çıktığı on üç seferin her biri bir başka destandır. Önce Avrupa'nın kilidi sayılan Belgrad ve Rodos fethedilir ve muzaffer ordusu ancak Viyana'da durdurulabilir. Barbaros'un fethettiği Cezayir ve Tunus'la Kuzey Afrika bir eyâlet olur. Aden ve Yemen'in fethiyle de Güney Arabistan, Sudan ve Habeşistan'ın bir kısmı eyalet yapılır ve devlet Hind Okyanus'una kadar açılır. Nihayet Tebriz ve İrakeyn ve Nahcivan seferleri ve Bağdat'ın fethi ile devlet üç kıt'aya yayılarak 6 milyon 557.000 km²'den takribî 14 milyon 893.000 km²'ye ulaşır. O sıradaki bir çok Avrupa devleti, Almanya, Rusya, Lehistan ve Venedik vergiye bağlanır.

Sultan Süleyman'ın devrinde aynı zamanda her biri bir zirve olan devlet adamları, sanat ve ilim erbabı ile nice mânevî erler birbiri arkasından ortaya çıkar. Bunlardan Sultan Süleyman'ın Trabzon'dan süt kardeşi olan Yahya Efendi, Beşiktaş'taki dergâhında insanların mânevi dünyalarını aydınlatmaktadır. Yahya Efendi Dergâhı kabristanı taş yontma sanatının birer müstesna örneği olan nice harikulâde güzel kabir şâhideleriyle İstanbul'un en sırlı iltica yerlerinden biridir. O uhrevî âlemde insan, acaba, diyor bu cihan pâdişâhı olan Gâzî Hünkâr, mütevâzî bir derviş olarak buraya nice kereler gelmiş ve tevâzûyla boynunu büküp, dünyadan ukbâya sığınmış mıdır? Ve acaba

Ger huzûr itmek dilersen ey Muhibbî, fâriğ ol

Olmaya vahdet cihanda kûşe-yi uzlet gibi

beytini burada mı söylemiştir?

Şeyhülislâm Ebussud Efendi ve Bâkî en yakınlarından. Ne tesadüfdür ki, Sultan Süleyman'ın üçüncü cenaze namazını "*Hâlde hâldâşum, sinde sindâşum, âhret karındâşum,*

tarîk-ı Hak'da yoldâşum” dediği Ebussud Efendi kıldırır. Zira, Kânûnî'nin cenaze namazı üç defa kılınır. İki fethettiği Zigetvar ve Belgrad'da, diğeriye Dersaadet denilen İstanbul'da. Maalesef Zigetvar'a giderken yapılması için emir verdiği Büyükçekmece Köprüsü'nden dönüşte sağ ve sâlim olarak geçmek nasip olamaz.

Sultan Süleyman'ın şahsi geliriyle yaptırdığı eserlerin sayısının tam olarak tesbiti çok güçtür. Ancak bunlardan “*şehzâdeler güzîdesi Sultan Mehmed'im*” diyerek vefatına târih düşürdüğü Şehzâde Mehmed için yaptırdığı külliyedeki türbe, veliahd olan genç şehzâdenin sanki cennet bahçelerindeki makâmıdır. O kadar ki, sandukası üzerine bir taht konmuştur. Şehzâde Külliyesi'nden sonra Kânunî'nin seferlerde bile yanından hiç ayırmadığı Şehzâde Cihangir için yapılan ve bulunduğu semte adını veren câmisi gelir. Rivayet edilir ki, Şehzâde Cihangir –ağabeyi Şehzâde Sultan Mustafa'nın katli yüzünden– bunalıma girerek vefat eder ki, bu vak'a Osmanoğlu'nun nizâm-ı âlem uğruna yaşadığı bir başka dramıdır. Fakat, Sultan Süleyman, Taşlıca'lı Yahya'nın bu vak'a üzerine yazdığı mersiyesine rağmen sükût eder, mersiye yazan için herhangi harekette bulunmaz ve hatta buna tevessül eden Rüstem Paşa'ya mâni bile olur.

Sultan Süleyman bundan başka çok sevdiği kızı Mihrümah Sultan için biri Üsküdar'da diğeri Edirnekapısı'nda iki câmi, Hürrem Sultan için Haseki'de büyük bir külliye ve Bağdatta İmam-ı Azam Külliyesi'ni ve Şam'da da Süleymaniye Külliyesi'ni yaptırır. Ancak onun adını asıl ebedileştirecek olan, türbesinin de bulunduğu Süleymaniye Külliyesi, İstanbul'un suyu için yaptırılan su bendleri ve kemerleridir.

Bulunduğu yere ismini veren ve şehre müstesna bir güzellik ve şehre emsalsiz bir zenginlik katan külliye, dört tarafında çeşitli ilim erbabı için medreseleri, hastahane ve tıp medresesi, misafirhane, mutfaklar, mektep ve hamam gibi tesisleriyle muazzam bir şehircilik âbidesidir. Kendisinden önce ancak bu çapta bir eser, büyük cediti Fâtih Sultan Mehmed'e nasip olmuştur. İşte, adı 16. yüzyıl ile birlikte anılan Sultan Süleyman burada yatar. Câmisinin kiblesine, kendinden önce vefat ederek gömülen sevgili eşi Hürrem Sultan'ın türbesi yanına bir büyük otağ misali çadır kurularak cihan pâdişahı önce oraya defnedilir. Türbesi daha sonra

oğlu II. Selim tarafından “*mühendis-i devrân, ser mimârân-ı hassa*” Koca Mimar Sinan’a yaptırılır. Sinan da, bu külliyeinin bir köşeciğinde, yaptığı eserin yanbaşıındaki mütevâzî türbesinde yatmaktadır.

Süleymaniye Câmisi’nin yan duvarının devamı olan ihâta duvarındaki mütevâzî kemerli kapıdan girilir ve iki tarafı kabirlerle dolu taş döşeli yoldan geçilerek türbeye vasıl olunur. Türbe sekiz kenarlı etrafında çepeçevre sütunlu bir saçağa sahiptir. Girişi kapısı dört sütunlu saçağı ile doğuya bakar. Sedef kakmalı künde-kârî ahşap kapısı üzerindeki Kelime-i Tevhîd’i okur, bir cihan pâdişâhının huzuruna girmenin verdiği ürpermeyle içeri girersiniz. Tek kubbeli ve her kenarında üstte üçer, altta ikişer penceresi olan türbe lüzumsuz süs ve şatafattan uzak bir huzur ve sükûn dünyası gibidir. Ziyaretçi ister istemez bir zamanlar o günkü dünyanın neredeyse üçte birine hükmeden bu heybetli hükümdarın etrafındaki ruhânî havayı teneffüs eder. Buna rağmen burada Asya ve İran’ın ve hele Mısır’ın muazzam abidevî türbelerinden ve şatafatından eser yoktur. Zira, burada yatan, kendisinin Hak önünde boynu bükük bir “*ednâ kul*” olduğunu bilir ve onun, bu cennet bahçesini andıran türbeye rağmen “*saltanat dedikleri ancak cihan gavgâsıdır*” dediğini siz de duyar gibi olursunuz.

Sanki bu sadelik ve tevâzûu tamamlamak istercesine, türbenin kitâbesi yoktur. Sultanın burada nâm ve nişânı bulunmaz ve buranın adı sanı belirsizdir. Fakat, Sultan Süleyman Han’ın, sedef kakmalı parmaklıklar içinde ve gök kubbeyi andıran ve yıldızlar gibi ışıyarak yakamozlar yapan nakışlı kubbenin altında pâdişâhâne yattığını bilirsiniz.

Sultan Süleyman yalnız değildir. Duvarlardaki mavi ve beyaz çinilere yazılmış celî sülüsle Âyetü’l-Kürsî ve İsm-i Celâl, İsm-i Nebi ve diğer yazılarla birlikte yatan diğer iki pâdişâh adaşı II. Süleyman ve II. Ahmed ve sevgili kızı Mihrümah Sultan ve üç hanım sultan ona öbür âlemin bu kapısında yoldaşlık ederler.

Orhan Gâzî Türbesi

1326 – 1362

Bursa

Rivayet edilir ki, Orhan Gâzî Bursa fethine giderken babasının önünde yer öpüp izin ister ve Osman Gâzî de ona Köse Mihal, Turgut Alp ve Ahî Hüseyin’i yoldaş olarak koşar.

Âşıkpaşazâde bunu “...Atasından dua ve himmet kılıcını kuşandı, sefere niyyet-i gazâ etti...” diyerek nakleder.

Osman ve Orhan gâzîlerin ve hatta daha sonraki velî tabiatlı padişahların yanlarında bileği bükülmez serdengeçti gâzîlerle birlikte manevî erlerin de olduğu görülür ve zihinlerimizde bizi kendi hayal dünyalarına çekerler. İsimleriyle uhrevî âleme şevk kapıları açan bir Geyikli

Baba, Sarı Saltuk, Ahî Evren, Abdal Musa, Abdal Murad, Baba İlyas müridleri gibi Horasan Erenleri, insanı hep zaman ve mekân kaydından uzaklaştıran sırlı velîler olarak karşımıza çıkar. Zira onlar, bir beldeyi kılıçla fetihden önce, Tanpınar'ın deyişiyile “...*ruh kudretleri ve kerâmetleriyle muhasara ederler.*”

Bunlardan Geyikli Baba'nın Orhan Gâzî ile ülfeti Âşıkpaşazâde tarafından yine menkıbevî bir dille hayalhânemizi süsler. Geyikli Baba'nın Bursa Kalesi içinde Orhan Gâzî'nin konağı önüne sırtında getirdiği kavak ağacını diktiğini ve sanki “*teberrükümüz oldukça dervişlerin duası sana ve nesline makbuldür,*” dediğini duyar gibi olmak herhalde hoş olsa gerek. Hatta Orhan Gâzî'nin kendisine bir yer tahsisi hususundaki ısrarına karşılık “*mülk ü mal Hakk'ındır ehline verir, biz anın ehli değiliz*” der ve alıp başını gider. Orhan Gâzî bunu anlar, zira o da hakikatte bu Horasan erlerinin gazâ ve gönül yoldaşdır.

İdrîs-i Bitlisî'ye göre Osmanlı devleti'ni bir aşîretten devlet haline getiren hakiki hükümdar Orhan gâzî'dir. Osman Gâzî'nin 16000 km² olarak bıraktığı topraklar onun zamanında 95000 km²'ye ulaşmıştır. Orhan Gazî'nin büyük oğlu olan Gâzî Süleyman Paşa Rumeli'ye ilk adımı atmış, fırtına gibi esmiş, yel gibi uçmuş ve kısa zamanda Gelibolu ve civarı ele geçirilmiştir. Bu vak'aların meydana gelişi dimağlarımızda hep menkıbevî bir lezzet taşımaktadır. Nitekim halkın, bu gazâ ehlini aynı zamanda kerâmet sahibi velîler olarak da gördüğü, aşağıdaki anonim mısralardan bellidir:

Kerâmet gösterüb halka, suya seccâde salmışsın

Yakâsın Rumelinin dest-i takvâ ile almışsın

Bu destânî geçişin macerasını insanoğlu daha sonra, hayalhânesinde süsleyerek canlandırabilir. Rivayet olunur ki, kırk yiğit bir gün sabah ayazında ve belki de gün ağarmadan “bismillah” ile sallarla boğazı geçer ve Çimpe Kalesi'ni zorbâzû ele geçirirler. Bu efsânevi geçiş ve daha sonraki fetihler ise bizlere bu gazâda Gâzî Süleyman Paşa'nın yakınında bulunan silâh arkadaşlarından Gâzî Fazıl ve Ece Yakup Bey'leri hatırlatır. Her ikisi de bugün Eceabat'da Karainbeyli Köyü yakınlarındaki yüksek bir tepede fethettikleri bu

mübarek toprakları bir çift kartal gibi gözlüyorlar. Onların ruhâniyetleri hiç şüphesiz altı asır sonra Çanakkale’de belirmiştir. Gâzî Süleyman Paşa ise bir av esnasında kaza ile vefat eder ve Bolayır’da hâlâ duran türbesinde gaza yoldaşları gibi altıyüzelli yıldır Rumeli’nin bekçiliğini yapmağa devam eder.

İnsan burada bütün Anadolu beyliklerinden ve daha uzaklardan, nice yiğitlerin gazâ farzını yerine getirmek için akın akın Osmanoğlu’nun sancağı altına koştuğunu hayal etmekten kendini alamaz ve bir efsâneye çok benzeyen sırlı bir târihle iç içe yaşar.

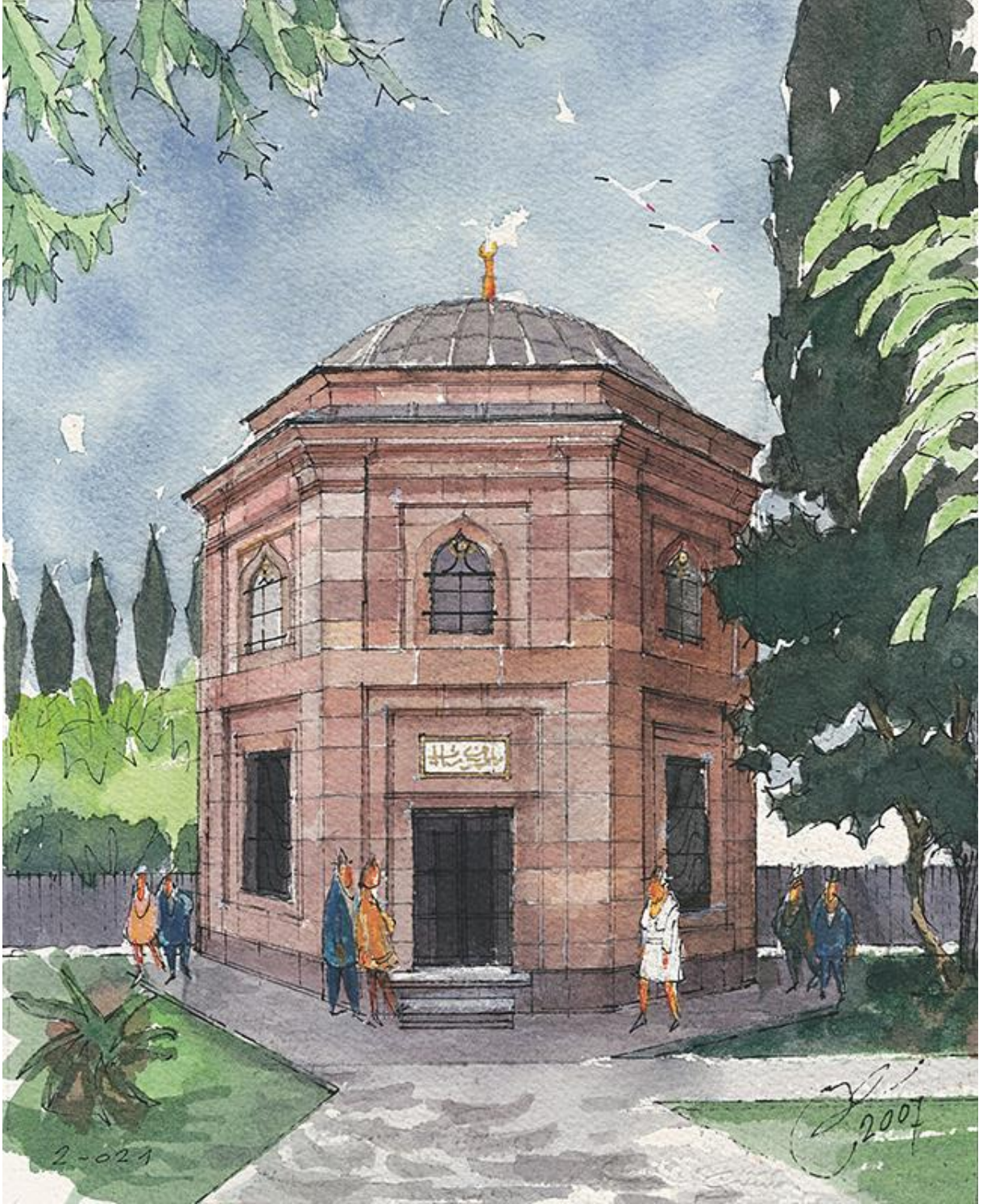
Bursa’nın fethinden sonra şehir, kaleden çıkıp ovaya doğru yayılır, îmar edilir. Orhan Gâzî bizzat Geyikli Baba, Abdal Murad gibi mâna sultanlarına zâviyeler inşa ederken, kendi adına da gazâ malıyla biri kale içinde, diğeri dışarıda bugünkü Ulu Câmi civarında iki câmi ve medrese, imaret, hanlar ve çarşılar vs. vücuda getirir. Bu mekânlarda insan, Orhan Gâzî’nin mescidinin kandillerini kendi elleri ile uyandırdığını, imaretlerinde ilk yemeği yine kendi elleriyle fakirlere ve gariplere dağıttığını görür gibi olur.

Aynı zamanda Bursa kısa zamanda o kadar Türk olmuşdur ki, Evliya Çelebi o şiir diliyle, Bursa’nın sudan ibaret olduğunu söyler ve çeşmelerini, sebillerini, kaplıcalarını, Keşiş Dağı’ndan köpüre çağlıya akıp gelen Nilüfer Çayı’nı ve köprüsünü anlatır. Nilüfer... “*Zafer ve ganimet çiçeği*” olan bu isim Bursa ile birlikte söylenen tılsımlı kelimelerdendir. Bir tekfur kızı olan bu hatun, Kosova şehidi Murad Hüdâvendigâr ve Rumeli Fâtihî Gâzî Süleyman Paşa’nın annesidir. Nilüfer, Bursa ve Osmanoğluyla iliklerine kadar bizden olmuştur. Bu mümtaz ana sultanın hisar dibinde bir tekkesi vardır. Hatta oğlu Hüdâvendigâr onun adına İznik’de bir imaret yaptırır.

Osman Gâzî daha vefat etmeden oğlu Orhan Gâzî’yi seferlere yollar, teşvik eder, onun beylik tecrübesi kazanmasını ister. Bu yüzden kardeşi Alâaddin Paşa Osman Gâzî’nin vefatından sonra haklarından feragat ederek “...*Atamızın duası ve himmeti sizinledir.*” diyerek Orhan Gâzî’nin devletin başına geçmesini ister. Kendisi ise çok az bir şeyle yetinerek Kükürtlü

Kaplıcası yanında bir tekke ile hisar içinde bir mescid yaptırarak dervişâne kûşe-i uzletine çekilir.

Bursa'da Hisariçi'nde Tophane denen mevkide bulunan Osman ve Orhan Gâzî türbelerini ziyaret eden yolcu, Bursa Kalesi duvarları üstüne konmuş iki kartal misali gibi duran bu iki türbe önünde, bir hamlede içinde bulunduğu zamanı aşarak, gâzî hünkârlarla sefer eden mânevî erleri, tahta kılıçlı gâzî dervişleri düşünür. Orhan Gâzî, babası Osman Gâzî'nin yanındaki türbesinde pâdişahâne bir tavırla ve heybetle yatar. Bugünkü yapı da diğeri gibi Sultan Aziz tarafından 1863'de yaptırılmıştır. Yerinde –yine kubbesi altında Osman Gâzî'yi sırlayan Gümüşlü Künbed– gibi Bizans'ın bir başka yapısı olduğu söylenir. Her ne kadar Orhan Gâzî bugün muhteşem ve müzeyyen bir sanduka altında yatarsa da târihler bize bu baba ve oğulun dünya âlâyışinden uzak, son derece mütevâzî ve sâde bir hayat sürdürdüklerini nakleder. *Beş Şehir*'de Bursa'yı en güzel ve en müstesna bir dille anlatan Ahmed Hamdi Tanpınar ise, Osman Gâzî ile Orhan Gâzî'nin, üslûbu ve tarzı hiç de millî olmayan bu türbeleri için *“Tanzimat devrinin o gülünç şekilde resmî üslûbiyle yapılmış, hiçbir ruhâniyeti olmayan binalarda... âdeta gurbette gibi yattıklarını...”* yazmaktadır. Bizce, baba ve oğul veya o devir insanı şekle hiç değer vermediklerini birer Bizans manastırında yatmaya karar verdikleri ve bunu vasiyet ettikleri zaman göstermişlerdi. Cedlerimiz için belki de fethedilen toprağı takdis için Yaradan'ın bir kulu olmak kâfiydi. Ve hattâ böylece o hristiyan mâbedleri sanki ihtida etmekteydi.

Sultan Abdülmecid Han Türbesi

1839 – 1861

İstanbul – Yavuz Selim

Sultan Selim Külliyesi'nin yüksek sed duvarlarının üzerindeki hazîresinde Haliç tarafında bir türbe vardır. Sabah güneşini ilk bu türbe alır, poyraz rüzgârlarıyla ilk olarak bu türbe buluşur. Buradan bilhassa akşam üstleri bakıldığında Haliç en güzel maviliğine bürünür. Herhalde bir zamanlar karşıda bulunan Sütlüce, bugün tamamen işgâle uğrayarak beton deryasına dönmüş Okmeydanı ve Kasımpaşa sırtları yeşil bir derya gibi o maviliğe karışırdı.

Târihlerin zarif, nazik, duygulu ve merhametli olarak tarif ettikleri Sultan Abdülmecid Han, burada büyük dedesi o heybetli Yavuz Sultan Selim'in kanatları altında yatar. Eğer Çukurbostan tarafından gelecek olursanız önce, câminin kible tarafında, güllerle ve servilerle dolu bir bahçe ortasında bulunan Sultan Selim Han'ın türbesini ziyaret edersiniz. Bu yiğit padişahın türbesi yanında ancak temel duvarları kalmış olan Koca Kânûnî Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Hatun'un garip mezarı dikkatinizi çeker ve niçin böyle harap kaldığını kendi kendinize sorarsınız. Türbenin tam karşısında, biraz ilerde Şehzâdeler Türbesi bulunur ve daha sonra da Sultan Abdülmecid'in türbesine varırsınız. Aslında bu türbenin Abdülmecid'in kendisinden önce vefat eden oğulları Abdüssamed ve Osman Safiyüddin için yaptırıldığı rivâyet edilir. Daha sonra kendisi ve 1876'da vefat eden Şehzâde Burhan Efendi buraya defnedilir.

Sultan Abdülmecid 1823'te doğar ve daha 17 yaşında iken 1839'da babası II. Mahmud'un vefatı ile Osmanlı tahtına geçer. Annesi Bezmiâlem Valide Sultan'dır. 22 yıl hükümdarlıktan sonra 1861'de vefat eder. Cülûsundan hemen dört ay gibi kısa bir zaman sonra babasının başlattığı ıslahat hareketlerinin mührü demek olan Tanzimat gerçekleşir. Aslında pâdişahın yetkilerini büyük ölçüde sınırlayan bu hatt-ı hümayûn ile devlet yeniden diriltmek istenir. Tâ 16. yüzyılda Lütü Paşa ve Koçi Bey'den beri teklif edilegelen bir sürü ıslahat hareketlerinin – en son denmese bile– en büyük merhalesidir. Mustafa Reşid Paşa devleti avrupalılaştırma yolunda en cesur adımı atar. Ayverdi'ye göre bu “Sultan Mecid devri, Osmanlı târihi boyunca teşebbüs edilen hâkânî inkılapların en ciddî ve en büyüğünü yapıp memleketin yeni bir medeniyetle nikâhının kıyılması” dır. Ancak “bu inkılâbın en zayıf tarafının bir ilmî ve fikrî temelini bulunmayışı” dır.

Abdülmecid devri, bir dizi sıkıntılarla ve vak'alarla doludur. Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya neredeyse tam olarak istikll tanınır. Mustafa Reşit, Âli ve Fuat Paşa'ların Avrupa nezdinde gayret ve itibarları Kırım harbi gibi bazı başarılar da getirir. Bununla birlikte devletin her sahada yaptığı islahatlara paralel olarak dış borçlar, lüks ve sefahat artar; milletin bilhassa üst tabakasını alafrangalık istilâ eder. Artık sultanlar ve vezir ileleri arabalarla alış-veriş piyasalarına çıkarlar; araba gezmeleri, boğazda mehtap safaları ve eğlenceleri alabildiğine ortalığı sarar, kadınların kıyafetlerinde Avrupa tesiri açıkça görülür. Artık Boğaziçi'ne, Adalara yazlıklara gidilir. İstanbul yabancı araştırmacı, yazar ve ressamların uğrağı, Beyoğlu da neredeyse bir Avrupa beldesi olur. Birçok yenilikler, telgraf, tren gibi icatlar hemen alınır ve tatbik edilir. Bu arada şirket-i Hayriye'nin kuruluğu, Galata Köprüsü'nn açılışı ve diğer bir çok yenilik halk açısından renkli ve hoştur.

Bununla beraber, Encümen-i Dniş'in teşkili, mlk ve asker mekteplerin tesisi, Macar mültecilerinin kabul ve Bezmiâlem Valide Sultan'ın Vakıf Gureba Hastahanesi, Mecidiye ve Teşvikiye câmileri gibi bir çok hayırlı işler de yapılır. Ancak alınan borçlarla Avrupa saraylarının bir karikatürü demek olan Dolmabahçe Sarayı, Beykoz ve Kks kasırları gibi gösterişli binalar yaptırılır. Ve kader ağını rer. Zira imparatorluğu yeni bir medeniyet içine dahil etmek o kadar kolay değildir. Hele şekil yönünden değişiklikler Ayverdi'ye göre "memleketin ihtiyaç ve realitelerinden dokunmuş millî bir gelişme yapmayacak, târihi ve millî ihtiyaca cevap vermeyecek, hattâ bu ihml mânevî bir çöküntünün zeminini hazırlamış olacaktır". Fakat her hâl  krda değişiklik kaçınılmazdır.

Sultan Abdülmecid, iyi bir hattattır. Mahmud Celleddin'in talebesi Tahir Efendi'den sls ve celî sls meşk eder. Dindar, sohbeti güzel, nargile tirykisidir.

Sultan Abdülmecid'in türbesi kesme kfeki taşıyla, sekiz kenarlı, kasnaklı ve kubbeli olarak yapılmıştır. İlk bakışta Sultan Selim haziresindeki türbelerle uyum içinde görülür. İki sıra pencereleli, sundurmasızdır. Kemersiz giriş kapısı üzerinde Hulsi Efendi'nin türbenin yapılışından çok sonra yazmış olduğu 1328/1910 trhi Sad sresinden celî slsle nefis bir âyet-i kerimesi vardır. Türbenin mimarı ve yapılış târihi belli değildir. Ancak içeride yatan

Abdülmecid'in oğullarının 1855-56'daki vefat tarihlerine bakılarak, yapının bu tarihlere ait olduğuna ihtimal verilebilir.

Türbenin dış sadeliğine ve hattâ klasik çizgi nisbetlerine karşı, ii daha canlıdır. Duvar ve kubbelerde devrin zevkinin hâkim olduğu görülür. Köşelerde boya ile yapılmış korent başlıklı mermer takldi plastrlar, aralarında  dilimli kemerler, kubbeyi de vazoda içlerinde iek demetleri ve bir sürü dal kıvrımları doldurur.

Tanzimat devrinin bütün bu ruhsuz tezynatına biraz rûhâniyet katan, pencere üstlerine asılı levhalarda bulunan fakat yakın zamanda geçirdikleri tamir sırasında çok bozulan Őefik Bey'in celî sls hattıyla âyet ve hadisler, burada yatan Sultan Abdülmecid ve  oğluna mağfired sunmaktadır.

Sultan I. Abdülhamid Han Türbesi

Sultan I. Abdülhamid Han Türbesi: 1774 – 1789

Sultan IV. Mustafa Han: 1807 – 1808

İstanbul – Eminönü

Eminönü’nde Yeni Câmi ile Hatice Turhan Sultan Türbesi arasından yürüdüğünüzde solda muazzam IV. Vakıf Han ve onun karşısındaki bir sıra dükkândan sonra karşınıza lokmalî demir parmaklıklı bir hazîre duvarının pencereleri ve bir türbe çıkar. Dükkânların arkasında da bir medresenin kubbeleri görülebilir. Türbenin yuvarlak pahlı köşelerinde bulunan

pencerelerin yanlarındaki zarif çeşmeler, size bir zamanlar buradan geçen içi yanmışların nasıl kana kana su içtiklerini ve türbede yatan baba-oğul iki pâdişahın Sultan I. Abdülhamid ve oğlu Sultan IV. Mustafa'nın ruhlarına fâtiha okuduklarını hatırlatırlar. Bugün artık bütün çeşmeler gibi bunların da suları akmaz olmuş. Bir zamanlar türbenin karşısında Sultan I. Abdülhamid'in bir imareti ve mektebi, köşesinde de sebili vardı. İmaret ve mektep 1913'de yıktırılıp yerine IV. Vakıf Hanı yaptırılır. Sebil ise, Zeynep Sultan Câmisi'nin köşesine taşınır. Medrese de bugün lokanta olarak kullanılmaktadır.

III. Ahmed'in oğlu olan I. Abdülhamid, kardeşi III. Mustafa'dan sonra devletin en çileli zamanında 1774'de tahta geçer. Karlofça'da kırılan Osmanlı gücü, Kaynarca ile bir şeâmet ve felâket hâlini alır. Târihçilerin dünyanın belki de en temiz ve hürmete layık, fedâkâr ve cömert olarak tanıttığı bu hükümdar ne yazık ki bütün iyi niyet ve gayretine, didinmesine rağmen işin üstesinden gelecek dirâyette değildir. Tahta çıktığı sırada Kaynarca anlaşması imzalanır ve neticesinde de Kırım, daha sonra Rusya tarafından ilhak edilmek üzere Osmanlı'dan koparılır. Halil Hamid Paşa ve Cezayirli Gâzî Hasan Paşa gibi hamiyetli vezirlere rağmen, artık devlet bütün kurumlarıyla âhenkli işleyen bir sistem değildir.

Kırım'dan sonra Rusların Özi Kalesi'ni işgâli ve bütün halkının – târihler 25 000 rakamını vermektedir– katledilmesi haberini alan Sultan I. Abdülhamid eskilerin nüzul veya inme dedikleri bir felçle sarsılır ve bir gün sonra da vefat ederek bugünkü türbesine gömülür.

Sultan I. Abdülhamid'in türbesi köşeleri yuvarlatılmış kare planlı, kubbeli, tamamen mermer kaplıdır. İki sırada toplam yirmi altı pencereden ışık alır. Güneye bakan avlu kapısı, revakının uzantısı olan duvar üzerindedir. Yuvarlak kemerli kapısı üzerinde celî sülüsle yazılmış “Her nefis ölümü tadacaktır “ ibaresi ziyaretçiyi daha çeri girmeden bir başka âleme girmeye hazırlar. Sağ tarafta kalan türbenin barok tezyînatla yüklü kıvrımlı mermerlerine bakarken yorulmamak elde değildir. Mimarbaşı Mehmed Tahir Ağa'nın artık bu yeniliğe, bu sel gibi akan değişik zevke ayak uydurduğu görülür. Ancak, cümle kapısının üzerindeki âyet-i kerîmelerin ve içerideki kuşak olarak yazılmış olan Mülk Sûresi'nin ve diğer hatların dost ve âşina yüzüyle karşılaşsınız. Bu iri ve girift istifli yazılar, kendisini Hakk'ın zayıf bir kulu

olarak gören Dîvân-ı Hümâyûn hocası Hattat Mehmed Emin Efendi tarafından 1194/1780 târihinde yazılmıştır.

Türbenin iç planı ile dış çizgilerinde uyum görülür. İç köşeler dışta olduğu gibi yuvarlatılmış ve buralara köşe pencereleri konulmuştur. Türbenin iç tezyinatı siyahın hakim olduğu süslemeler, sarkan perde resimleri, barok ve rokoko kıvrımları ile doludur. Çevredeki bütün bu yabancılıklara rağmen duvarda müzeyyen bir mermer levha içinde bulunan Hz.

Peygamberin ayak izi, yani “Kadem-i Saadet” burada yatanları ve ziyaretçiyi bir nevi şefaata bulutu gibi sarar. Babasının türbesine bu hediye daha sonra Sultan IV. Mustafa koydurur.

Yeşil nurlu bir ışık yayılan levha üzerinde tuğrası ve onun altında da üç satır olarak celî talikle yazılmış üç beyit, sanki yazı değil, üç damla aşk yanığıdır:

Sür yüzün acz ü niyâz ile edip istifşâ

Olayım dersen eğer mazhar-ı avf ü gufrân

Bu aşk yanığı kokan mısraların sahibi bilinmiyor. İnsan muhayyilesi bunlar da Sultan IV. Mustafa'nın olsa idi ne iyi olurdu diyor.

Sultan I. Abdülhamid ve IV. Mustafa burada kadem-i saadetin mağfiret yayan nurlu ışığı altında sedef kakmalı parmaklıklar, simli müzeyyen pûşideler ve iri kavuklar altında pâdişâhâne yatarlar. Diğer on sekiz sanduka hânedânın diğer hanım sultanları ve şehzâdelerine aittir.

İçeride ayrıca oğlu Sultan II. Mahmud'un celî sülüsle malakârî bir besmelesi ve aslan göğüslerindeki İsm-i Celâl, İsm-i Nebi, Ciharyar ve Hz. Hasan ve Hüseyin isimleri, babasının ruhuna yoldaşlık eder.

Sultan I. Ahmed Han Türbesi

Sultan I. Ahmed Han Türbesi: 1603 – 1617

Sultan II. Osman Han: 1622 – 1622

Sultan IV. Murad Han: 1622 – 1640

İstanbul – Sultanahmet

Osmanoğlu'nun üç pâdişâhı bir arada; baba ve iki oğul... Sultan Ahmed türbesine oğulları “Genç Osman” denilen II. Osman ve IV. Murad sırayla defnedilirler. Türbe, sedeften oyulmuş gibi ufku süsleyen Sultan I. Ahmed'in külliyesinin bir ucunda meydana ve Ayasofya'ya doğru bakmaktadır. Doğu Roma'nın hipodromu böylece artık Türk İstanbul'un Sultanahmet Meydanı olmuştur. Osmanlı devrinde daha çok Atmeydanı denilen bu geniş meydan, Sultan

Ahmed Külliyesi'nin yapılışıyla iki ismi de taşımaya başlamıştır. Ta Doğu Roma'dan beri aşağı yukarı iki bin yıldır burası, her devirde nice ihtilâllerin, kanlı kıtallerin, yangınların, araba yarışlarının, nice çelik bedenli gladyatörlerin kıyasıya birbiriyle döğüşmesinin, nice yeniçeri ve sipahi isyanlarının ve aynı zamanda düğün ve şenliklerin, kırk gün süren eğlencelerin ve nice olağanüstü olayların merkezi olmuştur.

Külliye yapılmadan önce yerinde Sokollu'nun muhteşem sarayının bulunduğu rivâyet edilir. I. Ahmed bu sarayı ve civardaki Sinan Paşa'nın konağını ve diğer bir sürü yapıyı satın alarak meydanı temizletir. Böylece o yüzyılın nice emsalsiz özelliklerini taşıyan bir sürü eser kaybolur gider. Ancak Hipodrom'daki yılanlı sütun ve dikilitaş ve sâireye dokunulmaz. Ve hatta belki de o sırada o kadar dedikoduyu mûcip olan Makbul ve Maktul İbrahim Paşa'nın diktirdiği heykeller de durmaktaydı. Aynı İbrahim Paşa'nın sarayı 16. yüzyıldan beri bu güne kadar meydanı sabırla gözlemeye devam eder. Osmanlı devrinde yapılan şenlik ve düğünlerde bu saray dâima kullanılır. Nice devletliler, vezirler, elçiler buradan ve sarayın önüne yapılmış sayvanlardan düğünleri, eğlenceleri, resmigeçitleri, cirit oyunlarını seyrederek.

Sultan I. Ahmed, 14. Osmanlı pâdişâhı olarak 14 sene hükümdarlık yapar ve 28 yaşında 1617'de vefat eder. III. Mehmed'in dördüncü oğlu olmasına rağmen ağabeyi Şehzâde Mahmud'un katledilmesiyle 1603'de 14 yaşında devlet onun çocuk omuzlarına yüklenir. Fakat, kendisinden sonra sultan olacak olan kardeşi Sultan Mustafa'ya dokunmaz; böylece de bir mânâda verâset kanunu değışir ve hânedânın nizâm-ı âlem uğruna çektiği sıkıntılara son verilir.

Târihçiler onun mükemmel bir tahsil gördüğünü, iyi Arapça ve Farsça bildiğini ve "Bahtî" mahlasıyla bir dîvân tertip edecek kadar iyi bir şâir olduğunu söyler. Daha saltanatının ilk yıllarında Peşte'nin geri alınışı üzerine askere hitâben çok duygulu bir kasîde yazar. Çok dindardır. Sarığı üzerine koydurduğu Hz. Peygamber'in ayak izi üstüne kendi kıtasını yazdıracak kadar peygamber âşığıdır. Belki de göz yaşlarıyla yazdığı bu mısralarda:

Nola tâcım gibi başımda götürsem dâima

Kadem-i resmini ol Hazret-i Şâh-ı Resûl'ün

Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sâhibidir

Ahmedî, durma yüzün sür kademine o gülün.

demektedir.

Târihler bu ince ve zarif hükümdarın, daha sonra dehşet verici bir entrika ve rüşvet ağı örmekle tanınan Mâhpeyker Kösem Sultan'ı çok sevdiğini ve büyük bir aşkla bağlandığını yazar.

Duygulu, nazik ve hamiyetli olduğu kadar aynı zamanda Üsküdar'daki Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî'ye "Babam" diyecek kadar bağlı bir derviş. Bize târihler bu bağlılığı hoş hikâyelerle süsleyerek anlatırlar. İnsan, onun şeyhine abdest suyunu bir ibâdet şevki ve tevâzu ile döküşünü ve valide sultan olan Handan Haseki Sultan'ın şeyhe ihtiramla peşkir uzatışını hayal edebilir. Hatta, pâdişahın şeyhten bir kerâmet göstermesi niyâzına karşı, o mâna sultanının sakalını sıvazlayıp hafifçe gülümseyerek, cihan pâdişâhının kendisine abdest suyu dökmesi ve Valide Sultan'ın peşkir uzatmasından daha büyük kerâmetin olamayacağını ârifâne ve zarîfâne söylediğini de duyabilir.

Devri, babası ve dedesinden intikâl eden doğuda, batıda ve içeride çeşitli gâilelerle geçer. Buna rağmen devlet hâlâ büyük ve güçlüdür. Hududları 18 milyon km²'yi bulmaktadır. Devlet hâlâ Erdel ve Eflak prenslerini tâyin edebilmekte, Hollanda'ya İngiliz ve Fransızlara olduğu gibi Türk limanlarına serbestçe girebilme ve ticaret yapabilme imtiyazlarını lütfen bahşetmektedir.

Sultan I. Ahmed ecdâdı gibi sefere çıkmaz, ama halkını tanımak için Bursa ve Edirne'ye, Gelibolu'ya gider. Çok iyi bir binici, cirit oyuncusu ve silahşördür. Kuyucu Murad Paşa'nın binlerce kelle mukâbili devletin iç istikrarını sağlaması devlete biraz nefes aldırır, ancak, İran'a Azerbaycan'ın bir kısmı ve Revan bırakılır. Estergon, Yanikkale, İstonibelgrad, Uyvar

ve Eğri defalarca el değiştirir. Nihayet devlet, Zitvatorok anlaşması ile dünya liderliğinin sarsıldığını hisseder.

Sultan I. Ahmed'den bize miras olarak İstanbul'un ufkuna bir anka kuşu gibi oturan muhteşem Sultan Ahmed Külliyesi kalır. Ayasofya'nın karşısında bugün de "...bir mukayese unsuru gibi" dikilen bu âbide olmasaydı, herhalde o meydan ve İstanbul'un Marmara'dan ve hattâ Boğaziçi'nden görülen silüeti çok eksik kalırdı. Ayasofya'nın hantallığına karşı sedef ve inciden mamul bir taç gibi oturan bu altı minareli zarif câmi, bânisi ile âdeta özdeşleşmiş gibidir.

Sıcak bir yaz günü câminin avlusuna giren bir yolcu eğer gözlerindeki zaman perdesini aralarsa câminin mimarı Sedefkâr Mehmed Ağa'nın şadırvan yanında serdiği seccadeye oturmayıp tevâzu ile ..."bir kuruca yere oturmuş, sağ elinde tesbih ve sol elinde arşın..." bir yandan zikrettiğini ve bir yandan da çalışanları "Bre işlen!.." diyerek îkaz ettiğini görebilir. Mimar Mehmed Ağa'nın hayatını kaleme alan Cafer Efendi Risâle-i Mimârî'sinde bize böyle bir vak'a nakletmektedir. Hünkâr, zaman zaman musâhipleri ve belki de şeyhi Aziz Mahmud Hüdâyî ile birlikte bitmesini heyecanla beklediği bu mâbedini defalarca gezmiş olmalıdır.

I. Ahmed, câmisinin 1617 haziranında açılışından beş ay gibi kısa bir zaman sonra mide rahatsızlığından vefat eder. Herhalde bu eserinin bitmesine gözyaşlarıyla ne kadar çok şükretmiş olmalıdır. Türbesinin yapımı kardeşi I. Mustafa tarafından başlatılır ve 1619'da oğlu Genç Osman zamanında bitirilebilir.

Sultan I. Ahmed'in türbesi avlunun sol tarafında, medreselerin yanında bulunmaktadır. Giriş kapısı Sultan Ahmed meydanına ve Ayasofya'ya doğrudur. Tamamen mermer levhalarla kaplı, kö

şeleri pahlı kare planlı ve kubbeli bir yapıdır. Mimar Mehmed Ağa burada yanında yirmi yıl çıraklık ettiği Koca Mimar Sinan'ın Kânûnî Türbesi'nde başlattığı ve II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed türbelerinde uygulanan içi sütunlu ve çift kubbeli geleneği bırakır. Fazladan burada giriş kapısı karşısına derince bir niş yapar. Ziyaretçi, türbenin daha sonraki yüzyıllarda

yapılmış avlu kapısından içeri girip ortası aynalı tonoz olan sütunlu ve kubbeli revaka yöneldiğinde, giriş kapısının muhteşem ve o nisbette de zarif sedef kakmalı kündekârî kapı kanatları üzerindeki “Yâ müfettihe! ebvâb...” yazılarını okur. Yani “Ey kapıları açan.. bizim de kapımızı hayırla aç...”. sözlerinin derinliğindeki, cihan pâdişahı da olsa aczini bilip yalvaran bir zayıf kulun sığınışını duyar. Daha yukarıda ise dilimli yarım kemer altında 1028/1618 târihli altın yaldızlı celî sülüs kitâbeyi ve târih beytindeki Sultan Ahmed’in rûhunun yüceliklere kavuşmasını dileyen mısralarını görür:

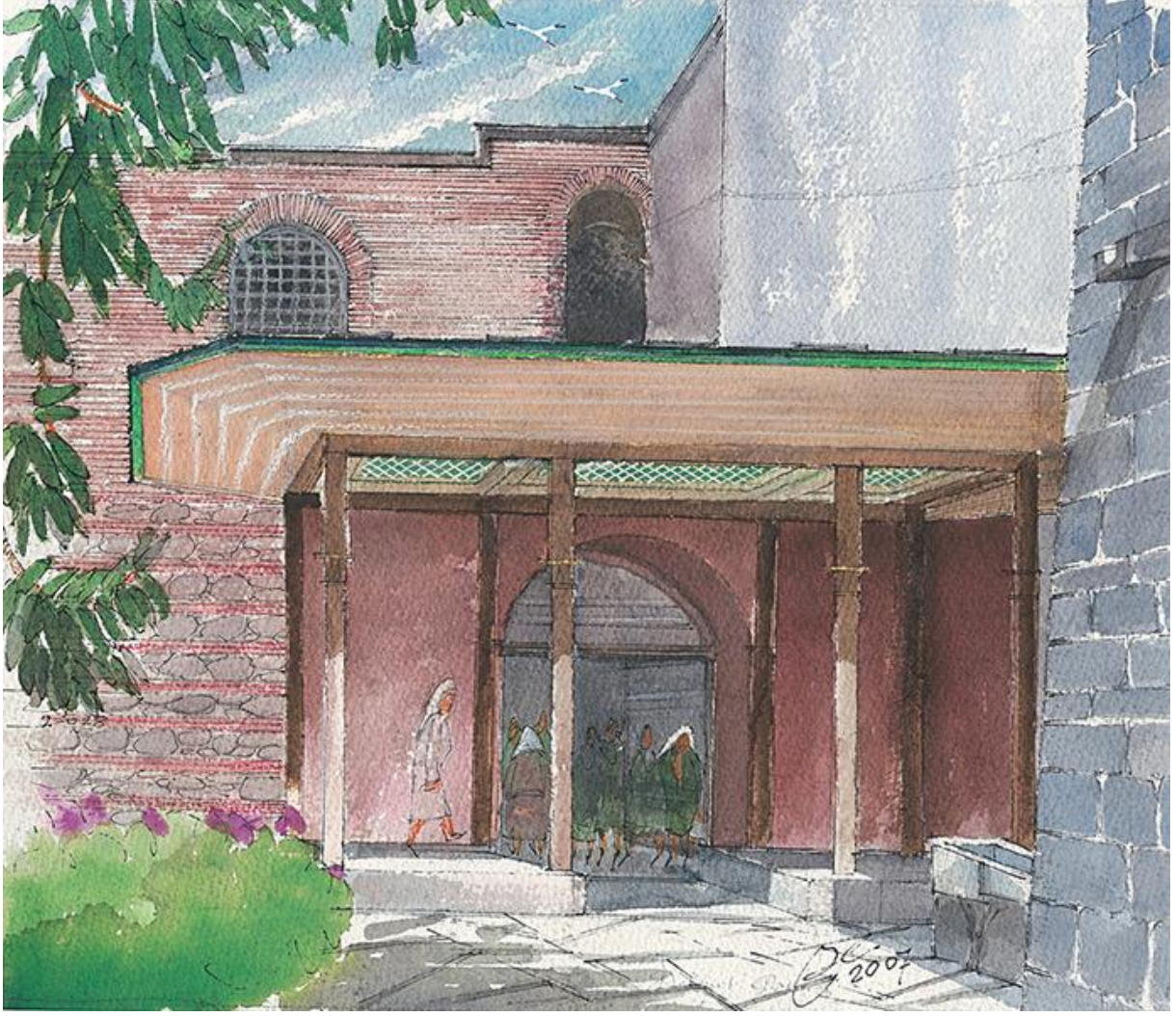
Türbe-i ulyâsının itmâmına târihtir

Türbe-i Sultan Ahmed evc-i illîyin ola

Mimar Mehmed Ağa, içerde kapı üzerinde yukarda, bir başka tertip ve düşüncenin eseri olarak bir balkon da yapar. İnsan Mimar Mehmed Ağa’nın belki de bu balkonda zaman zaman bir nevi derin bir itikâf duygusuyla Sultan Ahmed’in rûhuna dualar mırıldandığını hayal edebilir.

Türbenin pencere üstlerinde Mülk sûresinin tamamı lâcivert çini zemin üzerinde beyaz celî sülüs hatlarıyla türbeyi bir mağfîret hâlesi gibi sarmaktadır. Ayrıca bu rûhânî mekânın aslan göğüslerindeki Allah’ın en güzel isimlerinin ve kubbe göbeğindeki âyetlerin yukarıdan bir nur bulutu halinde kabirlerin üzerine ağmakta olduğu hissedilir.

Sultan Ahmed’in sandukası tam ortada muhteşem kavuğu ile durmaktadır. Yanında bahtsız ve yiğit oğlu II. Osman ve demir pençeli ceberut IV. Murad ile hânedânın nice fertleri bir cennet bahçesini andıran bu mekânda ona yoldaşlık ederler.

Sultan I. Mustafa Han ve Sultan İbrahim Han Türbeleri

Sultan I. Mustafa Han: 1. defa: 1617 – 1618 / 2. defa: 1622 – 1623

Sultan İbrahim Han Türbeleri: 1640 – 1648

İstanbul – Ayasofya

Ayasofya'da bulunan baba, oğul ve torun üç sultan ve küçük şehzâde türbelerinden başka, ana binanın dibinde, diğer türbelerle aynı avlu içinde beşinci bir türbe daha vardır. Dışardan sanki mâbedin bir parçası gibi duran ve kadîm Osmanlı Türk türbe mimarisıyla alâkası olmayan bir

yapıdır bu. Tuğladan, gösterişsiz, basit ve sade yapılı, basık kurşun kubbeli, yüksek sekiz kenarlı kasnağıyla pek de dikkati çekmez. Önünde ahşaptan sade bir saçağı vardır. Bu mütevâzî bina, Sultan I. Mustafa ve Sultan İbrahim'in yattığı yerdir. Bu basit yapı, içindeki on sekiz sandukanın altlarında yatan bir çok hanım sultan ve şehzâdelerle, Doğu Roma'nın bu eski ve muhteşem mabedini müslüman ve Türk yapan diğer unsurlarındandır.

Bizans devrinde Vaftizhâne denilen yapının Ayasofya'dan da eski olduğu tahmin edilmektedir. Fetihten sonra, burası kandil yağlarının saklandığı bir depo veya anbar gibi kullanılırken, Sultan Mustafa'nın vefatıyla, onun ahrete açılan makâmı olur. Evliya Çelebi'ye göre, diğer sultan türbelerinde yer olmadığından burası temizlenerek yeni pencereler açılır, hattâ hasbahçeden toprak getirilerek düzeltilir. On yıl kadar sonra 1648'de Sultan İbrahim de buraya defnedilir.

Kare planlı ve dört köşesinde dört eksedra bulunan türbede bir takım Bizans işi tezyînatın dışında hemen hiç yazı ve bezeme yoktur. İçi diğer türbelere göre, sanki yatanların ruh yapılarını gösterircesine, garip ve hüznüldür. İnsan hemen yanbaşındaki muhteşem türbelerden sonra bu hazin tâlih üzerinde derin bir düşünceye dalmaktan kendini alamaz.

Târihlerin “deli” dediği Sultan Mustafa için Evliya Çelebi “sâhib-i kerâmet bir pâdişâh idi...” der. Zaten halkımızın deliyle velîyi birbirinden ayırmaması çok gariptir. Onlar bir başka derûnî gözle hemen bütün delilere ve meczuplara bir nevi velî gözüyle bakar; aralarındaki ince çizgi çoğu zaman onların birbirine karışmasını önleyemez.

Bu bahtsız pâdişâh, kardeşi Sultan I. Ahmed'in canını bağışlamasına rağmen on dört yıl bir odada mahpus kalır. Mülkün

sahibi Osmanoğlu'nun nizâm-ı âlem için çektiği nice çilelerin yalnızca biridir bu. Sultan Mustafa, Sultan I. Ahmed'in vefatıyla birdenbire kendini dünyanın o günkü en güçlü devletinin başında bulur. Zira Sultan Ahmed'in şehzâdeleri henüz çok küçüktür. Ne hazindir ki, Sultan Mustafa olanların farkında mıdır, bilinmez!.. Zaten cülûs merasimi, Eyüp'de kılıç kuşanma ve diğer merasimlerde halk ve ordu ile diğer devlet erkânı her şeyin farkına varır ve

üç buçuk ay sonra tahttan indirilerek yerine Sultan II. Osman geçirilir. Kısacık pâdişahlığı, iktidar yokluğundan her türlü rezalet ve habâsetin uluorta yapıldığı ve sözün iyice ayağa düştüğü bir devir halini alır.

Sultan II. Osman Osmanlı târihinin en fecî olaylarından biriyle daha hal edilmeden Sultan Mustafa ikinci defa 1622’de tahta geçirilir. Fakat, bu ikinci saltanat ancak on altı ay kadar sürebilir ve 1623’de Sultan İbrahim halledilir ve Sultan IV. Murad pâdişah yapılır.

Sultan İbrahim Sultan Ahmed’in en küçük oğludur. IV. Murad kardeşleri Süleyman, Kasım ve Bayezid’i ve hatta bir rivayete göre amcası Sultan Mustafa’yı katlettirirken ona dokunmaz. Talihin bir cilvesi veyahut kader diyelim. Zira çok genç yaşta ölen IV. Murad’ın erkek çocuğu yoktur. Ve böylece hânedan Sultan İbrahim neslinden yürür. İlk oğlu Şehzâde Mehmed ilerinin IV. Mehmed’i, Şehzâde Süleyman II. Süleyman’ı ve Şehzâde Ahmed de II. Ahmed’i olurlar.

Sultan İbrahim’in yedi sene gibi uzun bir zaman, kapalı bir odada kardeşlerinin birer birer ortadan kalkmasını ve her an kapıya gelecek celladın korkusuyla yaşadığını tahmin edebilirsiniz. Bu zavallı şehzâde deli değilse de, sinir buhranları ile yaşamaktadır. 1640’da tahta 25.5 yaşlarında çıkar. Önceleri kardeşinin vefat ettiğine inanmaz, kendisini aldattıklarını zanneder. Bir anda dünyanın en güçlü devletinin başında olmak onu daha da asabî yapar. Bazı târihçilerin insafsızca “deli” dedikleri bu talihsiz pâdişâh, tahta çıktığı sırada Allah’a şükreder ve kendi zamanında milletin hoşluk içinde olmasını ve birbirlerinden de hoşnud kalmalarını temenni etmesi, onun hiç de hafife alınmayacak bir yaradılıştaki olduğunu gösterir. Mütevâzî, saf ve herkese inanan bir yapısı vardır. Zaman zaman kendisinin bu makama lâyük olmadığını söyler.

Saltanatının ilk yıllarında devlet işleriyle ciddî olarak ilgilenir. Fakat zaman içinde etrafını alan bir takım kimseler onun her söylediğinin ve yaptığının kerâmet ve hatasız olduğunu telkin ederek sefahata ve Evliya Çelebi’nin ifâdesiyle “...rüşvet ve zenan sohbetine dadandırılıb...” yoldan çıkarmaya başlarlar. Buna rağmen Girit fethiyle bizzat her gün uğraşır

ve hemen her gününü tersanede geçirir. Asabî yapısı yüzünden zaman zaman çok sert ve fevrî kararlar alır.

Zamanında Azak Kalesi alınır. Akıncılar Bavyerayı çiğner, deniz harplerinde zaferler kazanılır, İspanya ve İtalya sahilleri vurulur. Eflak ve Boğdan ve Kazak denizcileri tekrar hizaya getirilir.

Bütün bunlara rağmen saltanatının sonlarına doğru, hemen her türlü müdahalesini sınırladığı; fakat ikbal hırsıyla etrafına dehşet saçan annesi Kösem Sultan'ın ve ondan nimetlenen birtakım askerlerin ve devlet adamlarının, hattâ ulemânın ördüğü dalavere ağından kurtulamaz. Hükümdarlıktan alınıp tekrar bu sefer pencereleri bile örülü bir odaya yanına iki cariye verilerek hapsedilir. On gün sonra da, tekrar saltanata dönme ihtimalini büsbütün ortadan kaldırmak için, uydurma bir fetva ile hayatına son verilir. Ve yerine henüz bir çocuk olan oğlu IV. Mehmed geçirilir.

Bazı târihçilere göre hakkında söylenen bir çok olumsuz hikâye sonradan uydurulmuş ve yakıştırılmıştır. Onlara göre Telli Haseki, Şekerpâre Kalfalar, İpşir ve Varvar Ali Paşa vak'aları uydurma olmasa bile mübalâğa edilmiş vukûat olarak telâkkî edilmelidir.

Onun da cenazesi önünde töre gereği ters eğerli atları yürür ve vezirler matem elbisesi siyah kaftanlar giyer ve Doğu Roma'nın bu en büyük manastırının bir köşesinde türbeye çevrilmiş olan bu mütevâzî ve garip yapıya, amcası talihsiz I. Mustafa'nın yanına defnedilir. Saltanatın sinir hastası bu iki mensûbunun ebedî istirahatgâhlarında bir arada tutulması acaba tasadüf müdür, bilinmez.

Sultan II. Bayezid Han Türbesi

Sultan II. Bayezid Han Türbesi: 1481 – 1512

İstanbul – Bayezid

On beşinci yüzyılın sonlarında İstanbul'a gelen bir yolcu, şehrin, hepimizin bildiği bugünkü silüetinin ve karakterinin henüz oluşmadığını görecekti. Zira, henüz Şehzâde ve Süleymaniye câmileri, Sultan Selim, Sultan Ahmed, Nur-ı Osmaniye ve Yeni Câmi, Rüstem Paşa câmileri ve diğer büyük âbidevî yapılar yoktu. Hattâ Bayezid Külliyesi bile yapılmamıştı. Çünkü Doğu

Roma'nın bu eski başkenti fethedileli elli sene bile olmamıştı ve sadece muazzam Fâtih Külliyesi şehri taçlandırıyor ve kadîm Ayasofya'nın da ancak bir minaresi yapılmıştı.

II. Sultan Bayezid veya Bayezid-i Velî, Fâtih Sultan Mehmed Han gibi bir cihangirin üç oğlundan biri. Diğerleri Mustafa ve Cem. Şehzâde Mustafa daha Fâtih'in sağlığında vefat eder. Ve böylece Osmanlı târihine Şehzâde Cem ve Bayezid'in hazin hikâyeleri dahil olur.

II. Bayezid'in saltanatının bir bölümü kardeşi Cem Sultan'ın yarattığı gâileler yüzünden huzursuz geçer. Ona rağmen babası kadar olmasa da bir hayli önemli fetihleri olmuştur. Bizzat beş sefere çıkar, Kili ve Akkirman, Modon ve Koron onun zamanında fethedilir.

Sultan Bayezid'in Amasya valiliğinin bazen eğlence, av ve hatta bir parça iyş ü nûş ile geçtiği söylenir, hatta bu yüzden babası tarafından zaman zaman tekdir de edilir. Aslında, babası ve diğer Osmanlı hükümdarları gibi çok iyi tahsil görmüş, şâir ve bestekârdır. Hattâ II. Bayezid hat sanatının büyük ustası Şeyh Hamdullah'ın hokkasını tutacak kadar sanat erbabına hürmet eder. Mâhir bir okçu ve ok ve yay yapımcısı olan Şeyh Hamdullah daha sonra İstanbul'a gelir ve 1520'de bu şehirde vefat eder. Okçular Şeyhi olarak da meşhur olan Şeyh Hamdullah'ın 911/1505 târihli muhteşem menzil taşı bugün talan edilen Okmeydanı'nda nasılsa durmaktadır. Kabri de Karaca Ahmed mezarlığında bir zamanlar Hattatlar Sofası denilen ve bugün artık izi kalmayan mevkide bulunmaktadır. Rivayetlere göre hattatlar, vefatlarından sonra bu büyük hattatın yanına gömülmeyi vasiyet ederler imiş. Çok şükür ki bugün Şeyh Hamdullah'ın çok iri ve muhteşem kabir taşı hâlâ durmakta ise de, Hattatlar Sofası ve orada toprağı aydınlatan nice hattatın makberesi zalim eller tarafından yok edilmiş ve yerine yeni kabirler yapılmıştır. Hayfa!

Daha sonra Şehzâde Bayezid bu uçarı hallerini bırakır ve Bayezid-i Velî ünvanıyla anılacak kadar mütedeyyin ve perhizkâr bir hayat sürer. O kadar ki, II. Bayezid Câmisi'nin açılışında etrafındakilere dönüp "her kim müddet-i ömründe ikindi ve yatsı namazlarının sünnetlerini terk etmemiş ise cemaate o imamlık etsin" der ve derya misali cemaatten ses çıkmayınca "Elhamdülillah, hazerde ve seferde cemi' sünnetleri dahi terk etmedik" deyip imamete

durduğunu rivayet ederler. II. Bayezid'in veliliği için hoş bir hikâye daha anlatılır. Gûya Bayezid Câmisi'nin kible istikametini tesbit için mimar Sultan Bayezid'e, kibleyi nereye koyacağını sorar. O da mimara ayağına basmasını söyler. Bu emri yerine getiren mimar, karşısında Kâbe'yi görür. Bu vak'ayla halk arasında bu câminin İstanbul'da kiblesi en doğru olan câmi olduğu rivayeti yayılır ve diğer câmiler buna göre kiblelerini düzenlerler. Fakat külliye'nin yapılışından dört yıl sonra 1509'da İstanbul ve civarını beşik gibi sallayan ve târihlerin "küçük kıyamet" dediği zelzele vuku bulur. Bu zelzeleyle hem şehirde, hem de Bayezid ve Fâtih câmilerinde bir hayli hasar meydana gelir. Sultan Bayezid saray bahçesinde yapılan çatma bir evde kalır, daha sonra da Edirne'ye gider.

II. Bayezid'in İstanbul, Amasya ve Edirne'deki külliyelerinin yerleşme planları aynı elden çıkmış gibi birbirine çok benzer. Bunlardan Amasya ve Edirne külliyesi nehir kenarına yapıldığından, ikisini de zaman zaman sel basar. İnsan bu velî padişahın iki eserinin de aynı âkıbeti ve aynı talihi taşımasındaki sır dolu hikmeti düşünmekten kendini alamaz.

Evliya Çelebi, Bayezid-i Velî'nin İstanbul'da o semte adını veren Bayezid'deki külliyesinin dut ağaçlarıyla sahra misal bir dış avlusu olduğunu ve burada erbâb-ı hıref için dükkânlar, matbah ve dârüzzıyafe, mektep ve dârü'l-kurra, ayrıca dârü'l-misâfirîn yapıldığını söyler. Külliye İstanbul'un en merkezî yerinde, hakikaten çok geniş bir sahaya yayılmıştır.

Kuzeyinde bugün üniversitenin yerinde olan Fâtih'in Eski Saray'ı, bir ucunda ise daha sonra yanlış olarak Patrona Hamamı denilen muhteşem hamamı bulunmaktadır. Külliye'nin diğer ucundaki imaret ve ahırları ise Kapalı Çarşı'ya kadar uzanır. Ortada bir zamanlar Havuzlu Medrese olarak tanınan ve etrafı bir duvarla çevrilerek ayrılmış olan Bayezid Medresesi bulunur. Bu medresede Yavuz gibi bir padişaha şeyhülislâmlık eden doğruluk ve ihlâs âbidesi Zenbilli Ali Efendi ilk müderristir. Acaba doğru bildiğini hiç çekinmeden söyleyebilen Zenbilli Ali Efendi, Yavuz'a yaptığı gibi Bayezid'e de kafa tutmuş mudur?

16. yüzyılın ilk senelerinde 1500-1505 yılları arasında inşa edilmiş câminin mimarı uzun zaman Mimar Hayreddin olarak zannedilse de daha sonra çıkan vesikalarda Yakup Şah b. Sultan Şah olduğu kanaati kuvvet kazanmıştır. Câminin iki tarafındaki tabhanelerinin arada

bulunan duvarları daha sonra açılarak genişletildiği bilinmektedir. Buradaki dört aded ocaklı odası ve eyvanları bulunan tabhanelerde, bir zamanlar vakfiye mûcibince orada kalan seyyidlerden, ulemeden, sulehadan, fikaradan ve diğer ehl-i islâmdan garibler kendilerine günde iki defa yemek ve hayvanlarına yulaf verilerek üç gün misafir edilirler. Zaman mefhumunu ortadan kaldırırsanız, yüzleri takva ve riyâzatla süzölmüş nice ihtiyarların hasırların üzerinde veya peykelerde Bayezid'in ruhuna dualar mırıldandığını görür gibi olursunuz.

Tabhanelerin iki ucuna yerleştirilmiş olan minarelerin kâidelerinin kırmızı ve yeşil taş kakmalarla yapılan hendesî yazı ve bezemeleri ile köşe sütunçeleri, zamanı atlayarak sizi Selçuklu üslûbuna veyahut da Edirne'deki Eski Câmî'nin yapıldığı geçiş dönemine kadar götürebilir. Her iki minare de o devirlerin izlerini İstanbul'a aktaran başlıbaşına birer mimârî eserdir, denilebilir.

Bir zamanlar, bilhassa sıcak bir yaz günü, Çınaraltı denilen ve câminin imaret ve sahhaflar kapısı tarafındaki büyük kestane ağacının altında çayını içen ziyaretçiler, serin ve koyu gölgelikten Bayezid Câmisi'nin avlu yan kapısının yarı yarıya aşınmış mermer eşiğini derin bir huşû ile atlayarak etrafı kubbeli revaklarla çevrili olan şadırvanlı taş avluya girdiklerinde, bu eski taş duvarlarda, mermer ve yeşil, gri, kırmızı ve penbe granit sütunlu kemer ve kubbelerde velî padişahın sırlı ruhâniyetini derinden hissederler. Mermerden muhteşem mukarnaslı kapısında Şeyh Hamdullah hattı olduğu söylenen üç satırlık kitabe olağanüstü zarafetiyle size gülümser. Düşünürsünüz, acaba Bayezid-i Velî kendi câmisinde kaç defa namaz kılabilmiştir? Acaba basit bir halk gibi, varlığından soyunarak isimsiz ve resimsiz hünkâr mahfilî yerine, câminin içindeki iri granit sütunun dibinde oturabilmiş midir? Ve basit bir ziyaretçi gibi câminin tenhalığı içine süzölerek câminin harikulâde mihrabı önünde durmuş, muhteşem minberin mermerlerini ve altın yaldızlı oymalarını elleriyle okşama fırsatını bulabilmiş midir? İnsan niçin Bayezid-i Velî'yi, bazen minberin dibinde veya bazen de mahfilin kafesleri arkasında, böyle bir mabedi yapmaya muvaffak ettiği için murakabe halinde Allah'ına şükrederken düşünmesin.

Bayezid-i Velî hakkında anlatılan hoş hikâyelerden biri de Galata Saray Mektebi'nin yapılışına bağlanan Gül baba ile ilgili menkıbedir. Bu menkıbe de bize Galata Sarayı'nın o civarda yaşıyan, kış ve yaz her dem taze gül yetiştiren bir velî sayesinde yapıldığı anlatılır. Sultan Bayezid bir kış günü, o zamanlar bomboş bir av sahası olan tepelerde dolaşırken yolu, bu Gül Baba denilen dünyadan elini ve eteğini çekmiş zâtın kulübesine düşer. Hoş beşten sonra bir arzusu olup olmadığını soran Bayezid, belki de sırlı bir velî olan bu zâtın isteği ile buraya bir mektep yaptırır. Halk muhayyilesi böyle söylemekte. Zamanla bu mektep, devletin acemi oğlanlarını alıp eğittiği dördüncü bir mektep olur ve Galata Sarayı adını alır.

Bayezid-i Velî, oğlu demir pençeli Yavuz Selim namına tahttan ferâgat edip Dimetoka'ya giderken Çorlu yakınlarında vefat eder. Naaşı İstanbul'a getirilerek kendi câmisinin kible tarafına defnedilir. Her ne kadar vakfiyesinde Eyüp Sultan civarında defnedilmeyi ve üzerine kubbe veya bina yapılmamasını istediye de kimbilir hangi sebeple oğlu Yavuz Selim tarafından bugünkü türbesi yaptırılır. Evliya Çelebi, o zarif diliyle Sultan II. Bayezid'in bu makâmı için "Ziyaretgâh-ı havass ü âmdir. Orhan Gâzî ve Sultan Mustafa gibi hâl sahibi padişaktır, merkadini hasta ziyaret etse şifa bulur" demektedir.

Bugün ismiyle anılan meydana bakan türbesi, sekiz kenarlı ve önünde mermer sütunlar üzerinde bir saçağa sahip, kesme taştan kubbeli bir yapıdır. Zarif ve o nisbette de ruhânî bir hava taşımaktadır. Derin ve zengin silmelerin araları yeşil ve kırmızı taşlarla tezyîn edilmiştir. Kapı üzerinde kitâbesi yoktur. Ahşap kapısında ve pencerelerindeki âhirete, dünya ve hayâta ait hadisleri ve güzel sözler, gelen ziyaretçiye dünyanın fâniliğini hatırlatır. Maalesef iç tezyinatı herhalde 1894 depreminden sonra yapılan tamir ve bezemelerde görülen siyah renkteki rokoko süslemeler ve manzara resimleri ile sevimsiz bir hale getirilmiştir. Halbuki, yapıldığı devrin üslûbuyla bir cennet bahçesi halinde olduğunu tahayyül edebilirsiniz. İçerde Bayezid-i Velî'nin sandukası üzerindeki müzeyyen pûşîdede merhum padişahın adı ve ünvanı, saltanat müddeti ve ölüm târihi altınla işlenmiştir. Ziyaretçi burada, "işte dünya ve işte sonu!" diyebilir.

Câminin mihrap duvarı önünde sükûn dolu bu mekânda bulunan Bayezid-i Velî türbesi yanındaki daha küçük ikinci türbede kızı Selçuk Hatun yatmaktadır.

Sultan II. Mahmud Han Türbesi

Sultan II. Mahmud Han Türbesi: 1808 – 1839

Sultan Abdülaziz Han: 1861 – 1876

Sultan II. Abdülhamid Han: 1876 – 1909

İstanbul – Divanyol

Sur içi İstanbul'unun belki de en iyi bilinen yerlerinden biri, her halde II. Sultan Mahmud'un Dîvanyolu'ndaki türbesidir. Bayezid'den Sultanahmet'e giden ana cadde üzerindeki bu ampir üslûbundaki türbeyi yerli ve yabancı hemen herkes bilir. Zira bulunduğu yere ismini verdikten başka, caddeye bakan yüksek cephesi, geniş pencereci çevre duvarı ve iki büyük avlu kapısının ortasındaki sebili ile dikkati en çok çeken yerlerden biridir. Hattâ köşesinde mermer küreden yapılmış garip bir çeşme de bu resmi tamamlar. Ayrıca hazîresi bir nevi sanat mahşeridir. Mermerin bir estetik unsur hâline nasıl dönüştüğü görülmek istenirse, burası Eyüp gibi, ilk önce gezilip görülecek bir kaç yerden birisidir, denilse çok yanlış olmaz sanırız.

Doğu Roma'nın meşhur Mese Caddesi, Osmanoğlu'nun her şeyi millileştiren ve kendisinin bir parçası yapan iradesiyle Dîvanyolu olmuştur. Cumhuriyet devrinde ise aynı caddenin Çemberlitaş'tan Bayezid'e giden parçası ise, nedendir bilinmez, Yeniçeriler Caddesi adını almıştır. Bugün insanlar akın akın Bayezid-Kapalıçarşı, Sultanahmet, Ayasofya, Topkapı Sarayı, Yerebatan gibi ziyaret yerlerinden sonra ister istemez aynı zamanda "Türbe" denilen bu mevkîde, alışveriş dükkânları, lokanta ve büfeler, dönerciler, kahvehanelerle dolu bu cıvıl cıvıl ve hareketli yerde vakit geçirmektedirler.

I. Abdülhamid'in oğlu olarak 1785'de doğan Sultan II. Mahmud, 1808'de 24 yaşlarında iken tahta geçer. Annesi Nakşîdil Vâlide Sultan'dır. Ve 31 sene hükümdarlıktan sonra 1839'da veremden vefat eder.

Tahta geçtikten sonra yeniçeri ocağının amcası IV. Mustafa'yı tekrar tahta geçirmek isteme yönündeki hareketine karşı, vükelâ meclisi onun izâlesine karar verince II. Mahmud irkilir, tereddüd eder ve derin derin düşündükden sonra "Acep âhar bir sûret bulunmaz mı?" diye sorar. Pâdişah, ölümden başka bir çare olamaz mı, derken herhalde ne kadar ıztırap çekiyordu. Fakat yine dünyanın birlik ve beraberlik isteyen katı nizamı için, yine nizam-ı âlem prensibi işler. Zira onun hayatını bağışlamak, devletin hayatını bir kere daha tehlikeye atmak demektir.

Târihler bize II. Mahmud'un şehzâdeliğinde amcası III. Sultan Selim tarafından sevilip kollandığını, yetiştirildiğini, hattâ daha da ileri giderek, III. Selim hal' edildikten sonra bile

mûsıkî dersi bahanesiyle II. Mahmud'la sık sık görüşüğünü nakleder. Böylece II. Mahmud amcasının yapamadıklarını yapmaya çalıştı, denilebilir. Bazı târihçiler onun Osmanlı hükümdarları arasında Kânûnî'den sonra en büyüğü olduğu kanaatindedir. II. Mahmud'un saltanatı iki safhaya ayrılabilir. İlki 1826'ya kadar süren ve yeniçerilerin tenkîliyle biten ilk safha, diğeri ise çeşitli ıslahatların yapıldığı ikinci safha.

II. Mahmud yeniçerilerin yola gelmez direnişleri karşısında yeni kurulmuş Sekbân-ı cedîdi lağvetmeye mecbur olur. Bu arada III. Selim'in yaptırmış olduğu Levend ve Selimiye kışlaları asker tarafından yakılır. Rus savaşı, Bükreş muahedesi, bir çok kale ve şehrin kaybı, Mısır valisi Mehmed Ali Paşa ve Tepedelenli Ali Paşa gâilesi, Mora isyanı, Eflak-Buğdan, Sırbistan, Karadağ, Bulgar ve Yunan isyanları... Kanı canı çekilen devletin, ferdin kin ve menfaatinin toplumun selâmet ve istikbalinin Halet Efendi gibiler tarafından hançerlenmesi, kuruluşu ve hayatıyla destanlar yaratan yeniçeri ocağının artık bir cerahatli çıban halini alması!.. II. Mahmud bütün bunları güçlü bir irade ve azimle düzeltmeye kalkar.

Kılık kıyafetten başlayarak, devlet müesseselerini, ordu, öğretim, eğitim, adliye teşkilâtlarını yenilemeye çalışır. Bu yüzden "Gâvur Pâdişah" denecek kadar halkın öfkesini de üzerine çeker. Fakat daha o zamandan batı medeniyetine mensup olma düşüncesi toplumda belirmeye başlar. Aslında diğerk taraftan II. Mahmud son derece dindar ve millîdir. İyi bir hattat, mûsıkîşinas, "Adlî" mahlasıyla şiirler yazan güçlü bir şâir, okçuluk için çok mühim bir eser yazdıracak kadar silahşör ve kemankeştir. Çeşitli yerlerde mescid, çeşme ve hayır eserleri yaptırır, yanan Selimiye Kışlasını tekrar kârgir olarak inşa ettirir. Devrinde Reşid Paşa, Mütercim Âsım gibi devlet ve ilim adamları; Mustafa Rakım, Yesârîzâde ve Kazasker Mustafa İzzet gibi hattatlar; Hamâmîzade ve Dellalzâde gibi muhteşem dâhî bestekârlar yetişir. Bu bir tezat gibi görünür.

Bir yandan çöküşe doğru giden bir devlet, diğerk taraftan büyük sanatkârlar yetiştiren bir toplum. Ancak değışim kaçınılmazdır. Hangi şey sonsuza kadar devam etmektedir ki!.. Her ne kadar Osmanoğlu kendi devletini "Devlet-i ebed müddet" diye tarif ediyorsa da... Yani ebedî

olan devlet. Sultan Mahmud'un türbesini ve hazîresini, bu her şeyin fânî olduğunun taştan şâhidelerini gezerken insan, acaba diyor, bu söz mânevî bir sırra mı dokundu?

Sultan Mahmud Osmanlı ordusunun Mehmed Ali Paşa karşısında mağlubiyetini duymadan 1839'da vefat eder. Çamlıca eteklerindeki sarayında öldüğü kardeşi Esmâ Sultan'ın Cağaloğlu'ndaki diğer sarayının bahçesine bir çadır kurulur ve buraya defnedilir. Türbesi oğlu Abdülmecid tarafından yaptırılır. Bu ampir yapılar topluluğu artık mimârî üslûbumuzun bütün bütün değiştiğini ve hatta yapıların taşlarına sinen o bir nevi rûhâniyetin kaybolduğunun en belirgin örneğidir. Ebniye-i Hassa Müdürü Abdülhalim Efendi inşaatı yürütse de, Ohannes ve Bogos kalfaların temsil ettiği yabancı ruh burada tamamen kendini gösterir. Bu yok oluştan sadece yazımız, hat sanatımız kendini kurtarır. Mustafa Rakım'ın talebesi olan Mehmed Hâşim hocasının üslûbunu ve ruhunu türbe içindeki muhteşem kuşak yazısında devam ettirir.

Türbenin çevre duvarı üzerindeki birbirinin benzeri olan yüksek yuvarlak kemerli iki kapı üstünde Yesârîzâde Mustafa İzzet (ö.1849) mermere üçer satır halinde celî talikle bir başka mühür vurur. Yazıların ortasındaki Sultan Abdülmecid'in tuğraları ise Hâşim imzalıdır. Metnini Ziver Paşa'nın yazdığı altı beyitlik iki kitâbeden soldaki türbenin, diğeri ise hazîre kapılarının arasında dışarı doğru bir yarım daire halinde çıkan sebilindir. Ziver Paşa türbenin kitâbesini mücevherli olarak 1255/1839 târihiyle ve:

Rûh-ı Hân-ı Mahmud'u kılınsın şâd-mân

Türbe-i Mahmud Hân kasr-ı cinân

diyerek verir.

Aynı Ziver Paşa sebil kitâbesinde bu sefer 1256/1840 târihiyle bizlere şunları fısıldar:

Buldu Kevser, rûh-ı Hân-ı Mahmud için zîba sebîl

Türbe sekiz kenarlı, büyük ve yüksek yuvarlak kemerli pencereleri, köşelerde süslü plastrları, tamamen mermer kaplı iri gövdesi üzerindeki kıvrım kıvrım çiçek, buket ve yaprak oymaları ile göze çarpar. Takozlu genişçe bir saçaktan sonra yine sekiz kenarlı alçak bir kasnaktan

sonra kubbe oturtulmuştur. Kubbenin üstünde tanzimatın neredeyse her alâmeti gibi şarkın ruh ve mânâsına yabancı bir güneş kursu vardır.

Çevre duvarındaki türbe kapısından hazîreye girersiniz. Gönlü çok daha eskilerde ve hatta biraz menkıbelerle dolu bir dünyayı özliyenler için burası ve türbe biraz yabancı gelebilir. Onları ancak, taşlara harikulâde bir ustalıkla işlenmiş celî sülüs ve celî ta'lik hatların güzellikleri, âyet ve hadisler, güzel sözler ile her “Hüve'l-Bâkî”nin altında yatanların mânevî varlıklarını düşünmek avutabilir.

Türbenin arkadaki kapısına, iki taraftaki odalar arasında bulunan tonozlu uzunca bir geçitten geçilerek varılır. Nihayet kemersiz türbe kapısı üzerinde celî sülüs bir besmele size altınlı bir yüzle gülümser. Ve kapının iç yüzünde Rahman sûresinden “Her insan fânîdir” hakikati size çok şey düşündürür. Duvarlardaki ampir süslemeler arasında bir başka âşina bulursunuz.

Hattat Haşim'in (ö.1845) muhteşem kuşak yazısında Mülk sûresindeki mânânın derinliğinden önce hatların sırlı kıvrımlarını ve olağanüstü hareketini seyreder, harflerin armonisindeki bir başka mûsikîyi derinden hissedersiniz. Türbenin geniş ve yüksek pencerelerinden gelen bir ışıkla aydınlanan sandukalarda, Sultan II. Mahmud ve oğlu Sultan Abdülaziz ve torunu Sultan II. Abdülhamid Han bir sırayla yatmaktadır. Sandukaların üzerlerinde örtülü olan yeşil pûşîdeler, sim ve zerle işlenmiş âyetlerle dolu kâbe örtüleri, sanki mağfiretin görünmez eli ile orada yatanların üzerindedirler. Kasnaktaki kemerler arasında madalyonlarda Allah, Muhammed, Ciharyarlar ve Hasan ile Hüseyin isimleri, ayrıca Hud sûresi onlara yoldaşlık ederler.

Sultan II. Murad Han Türbesi

Sultan II. Murad Han Türbesi: 1421 – 1444

Bursa – Muradiye

Çelebi Sultan Mehmed oğlu Sultan Murad Han vakfiyesinde, öldüğünde üstüne yağmur yağması için açık bir türbe yapılmasını ve cesedinin toprağa konulmasını ve yanına ailesinden kimsenin defnedilmemesini ister. Ayrıca kabrinin etrafında Kur'ân Kerîm okuyanlar için bir oturma yeri ve üzerine bir saçak yapılmasını, bütün kölelerinin azâd edilmesini vasiyet eder.

Vasiyeti yerine getirilir. Bugün üstündeki kubbenin ortası o günden beri Hakk'ın rahmetine ve nûruna açıktır.

İşte gâzi ve derviş II. Murad budur!...

Târihler, kendi arzusu ile tahttan ayrılan ve dünya gösterişinden uzak bu padişah için, “âdil, ahbine sâdık, âlim ve şâir, cömert, müşfik, azim ve tedbir sahibi, çok cesur idi” derler. On sekiz yaşında tahta çıkar ve öldüğünde henüz kırk yedi yaşındadır.

Âşıkpaşazâde, “Sultan Mehmed’in meyyitini kırk gün sakladılar... Andan Sultan Murad geldi, Bursa’da tahta oturdu.” der. Sultan Murad daha tahta geçer geçmez târihlerin “Düzmece Mustafa” dedikleri amcası Şehzâde Mustafa’nın tahta ortak olma iddiası ile uğraşır. O yaman Ankara savaşında ortadan kaybolan, bir rivayete göre Timur tarafından alınıp götürülen bu bahtsız şehzâdenin bütün Osmanoğulları gibi hiç rahat ve huzur görmediği anlaşılmaktadır. Sultan Murad, o sırada hemen hemen Rumeli’ye hâkim olan amcasının gücü karşısında önce telâşa kapılırsa da, yanında olan Emir Sultan onu teskin ve teşvik eder. Sonunda baht Murad Gâzî’ye güler.

Sultan Murad daha sonra Bizans’ı kuşatır. Bu sefer de, daha onüç yaşında bulunan kardeşi – Hamid ili sancak beyi– küçük Şehzâde Mustafa isyan ve saltanatta ortaklık iddia eder. Ancak o da nizâm-ı âlem için feda edilir ve Bursaya götürülerek babasının yanına Yeşil Türbe’ye defnedilir. Fakat bu yüzden başlamış olan İstanbul muhasarası durur. Devletin birliği ve devamı yolunda, yani nizam-ı âlem için Osmanoğlunun kaderi hep aynıdır; hep fedâkârlıkta bulunmak. İnsan, bu kara talih için hüznle düşünmekden kendini alamaz. Bir yandan da devletin başında bitmez tükenmez Karamanoğlu gâilesi ve Balkanlardaki akın ve seferler yıllarca devam eder gider. Bütün bu devamlı seferler için atların eğerleri neredeyse hiç çözülmez, kılıçlar kınlarına girmez gibidir. Mâruf akıncı beyleri, Gâzî Evranoslar, Mihaloğulları, Turahan Bey oğulları ve diğer nice dilâverler dört bir yana akınlarını tazelerler.

Sultan II. Murad şair ve sanatkâr olduğu kadar îmarcıdır da. Edirne’de Muradiye Câmisi’ni, mektep ve imâretini ve mevlevihânesini yaptırır. Bugün Edirne’nin bir köşesinde neredeyse

cemaatsiz ve garip kalan bu câmi, mevlevihâne yapılmadan önce dergâh olarak kullanılır ve “semâ ve safâ demlerinde şerbet akmağışün lülelerin vaz’ edildiği” bir mânevî safâ ve huzur yeridir. Fakat Sultan Murad’ın Edirne’de asıl büyük eseri, gelecekteki Türk mimârîsinin hemen bütün kâidelerinin konulduğu ve tesbit edildiği Üç Şerefeli Câmisi’dir.

Sultan Murad Edirne Sarayı’nda ne kadar kalabilmiştir, bilinemez. Sayısız seferlerden baş çekip ara sıra Trakya tarafına av ve teferrüce gittiği ve hatta iyş ü nüş ettiği söylenir. Ama gazâ vakti gelince, bütün o şahsî zevklerinden sıyrılıp, hemen dâima eğerli duran küheylanına atlayıp sefere ılgar ettiğini düşünmek hoş olsa gerek. Hatta onun Varna ve Kosova zaferleri için, arkasında ve önünde dalga dalga mahşer gibi yürüyen gâzîlerle Ergene suyu üzerinde yaptırttığı muhteşem köprüden geçtiğini de hayal edebiliriz. Muhakkak ki Gâzî Hünkâr köprü başındaki mescidinin şadırvanından “pâk abdest alup” gözyaşlarıyla Hakka niyaz ve şükürde bulunmuştur. Ve Âşıkpaşazâde köprünün açılışında Osmanoğlu’nun an’anesine uyararak “ol taam bişürdüğü vakit, kendi mübârek eliyle fikiraya üleşdürdi, ve çerâğın kendi uyardı” der ve câmi, imaret ve hamamından bahseder. Bu yer daha sonra Uzunköprü adıyla mamur bir şehir olur.

Nihayet, gazâ kılıcını arşa asan Sultan Murad bütün güç ve kudretine rağmen, dervişâne bir tevekkül ve istiğna ile, oğlu, ilerinin Fâtih’i olacak olan Şehzâde Mehmed namına tahttan çekilir, Manisa’da oturur. Ancak devran, onu kendi halinde âsûde ve sükûn içinde yaşamaya bırakmaz. Şehzâde Mehmed’in yaşının küçük olması, düşmanların, ve en başta Karamanoğlu’nun iştahını kabartır. Nitekim sel gibi akan haçlı orduları, tekrar hizmete çağırılan Sultan Murad tarafından Varna’da durdurulur. Târihler bize, Sultan Murad’ın oğlunun padişahlığını ileri sürerek çağrılara cevap vermemesi üzerine, küçük sultanın eğer padişah ise devletin başında olmasının tabii olduğunu; yok, kendisi pâdişâh ise emre itaat etmesi gerektiğini ifade eden fermanını biraz hayâli, biraz hoş bir tarzda naklederler.

Varna savaşının akisleri İslâm âleminde büyük olur. Her ülkede ve bilhassa Kâhire’de şenlikler yapılır. Batı ise dehşete düşer. Zira Kral Ladislas öldürülür, Jan Hünyad ise canını zorla kurtarır. Ancak Jan Hünyad dört yıl sonra talihini tekrar dener. Fakat Kosova’da yeni

den mağlup olur ve tekrar kaçar. Târihçiler tarafından bu iki zaferin, Batının Türkleri Balkanlardan atmak için yaptığı son teşebbüs olduğu ifade edilmektedir.

Gâzîler Sultanı II. Murad 1451’de İstanbul’un fethinden iki yıl önce Edirne’de vefat eder, Eğer Edirne’ye giderseniz bir hayal dünyası içinde belki de Âşıkpaşazâde’nin sakalını sıvazlıyarak anlattığı şeyleri dinleyebilirsiniz. Âşıkpaşazâde, Sultan Murad’ın atıyla Ada Köprüsü’nden geçerken köprü başında Emir Sultan müridlerinden bir dervişin ona “Hay pâdişâh! Tевbe et kim va’den yakındır,” dediğini nakleder. Bunun üzerine Sultan Murad yanında olan Saruca ve İshak Paşa’lara dönerek şahit olmalarını, bütün günahlarına tövbe ettiğini söyler. Hakikaten Sultan Murad saraya vardığında şiddetli bir baş ağrısından şikâyet eder ve üç gün sonra vefat eder. Acele haber gönderilen Şehzâde Mehmed on üç gün sonra gelir ve tahta oturur. Ve Gâzî Murad Han’ın naaşı Bursa’ya götürülerek Murâdiye’de, kendi câmisinin yanına gömülür.

Murâdiye... Tanpınar Murâdiye için sabrın acı meyvası der. Sultan Murad’ın nice devletliler, şehzâdeler ve sultanlarla birlikde yattığı bu mekân herhalde Bursa’nın en ruhânî yerlerinden biridir. Bir başka söyleyişle ölüm burada güzelleşmiştir ve Bursa denince akla gelen yerlerden biri Murâdiye’dir. Hattâ “Murâdiye’yi görmeyen Bursa’yı hakkıyla görmüş sayılmaz” dersek çok da yanlış olmaz.

Evliya Çelebi, Muradiye semti için “şehirden taşra başka bir kasabadır...ammâ câmi-i pür envârı öyle rûhâniyetli câm-i dilküşâdır kim... Bursa’nın bir teferrücgâh yerinde vâkî’ olmuş bir câmi-i selâtindir” demektedir.

Sultan Murad’ın Bursa’nın fetih günlerinin hatırasını yaşatan Muradiye Câmi’si, medresesi ve türbesi etrafındaki eski sokaklar ve evler, çınarlar, serviler, kabirler ve türbeler arasında mâneviyatın güler yüzlü çehresinin size gülümsediğini fark edersiniz. Burada hayatla ölüm sanki iç içedir. Orada gününüzü geçirmek size mâveradan gelen bir armağan gibi gelir. Şadırvandaki su ve kanat sesleri arasında Yahya Kemal’in sözleri, gümüş bir tasla uzatılan billur bir su gibi içinize nüfuz eder:

Âhıret öyle yakın seyredilen manzarada,

O kadar komşu ki dünyaya, duvar yok arada

Geçer insan bir adım atsa birinden birine

Kavuşur karşıda kaybettiği bir sevdiğine

Yahya Kemal bu mısraları Koca Mustafa Paşa semti için söylemiş. Ancak zaman mefhumunu aradan kaldırıp bir lahzada başka âlemlere geçebilen ruh için, mekânın ne önemi var? Zira Kocamustapaşa gibi Murâdiye’de de ruhâniyet neredeyse canlanmış ve her zerreye, havaya iksir gibi dağılmıştır.

Murâdiye’yi ziyaret eden kimse, câmiden önce gayr-i ihtiyari türbeye doğu yönelir. Kabristan kapısından içeri girince, aralarında otlar biten taşlık yolun sağında sed üzerinde –önünde fiskiyeli havuzu ve muhteşem saçağıyla– Sultan Murad’ın türbesi sizi karşılar. Türbenin bu olağanüstü sade ve fakat muhteşem tesiriyle etrafınızı çeviren diğer yapılar adeta silinir, görünmez olur. Karşınıza çıkan ve taş-tuğla gibi mütevâzî malzemelerle yapılan bu emsalsiz mimârî güzellik karşısında heyecanlanır ve ürperirsiniz. Önce etrafı güllerle çevrili fiskiyeli havuzdan bir avuç su içer ve Koca Gâzî Hünkârın ruhuna fâtiha okursunuz. Kapının üzerinde üç satırlık mükemmel bir celî sülüsle yazılan arapça kitâbede, “Gâzî ve mücâhidlerin sultanı Sultan Bayezid oğlu Sultan Mehmed oğlu Sultan Murad Han”ın adını okuyarak ve her tarafınızı kaplayan bir haşyet ve ürperme ile içeri girersiniz. Vefat târihi yine kitâbede okunur: 855/1451.

Türbenin içi, hakikaten Sultan Murad’ın istediği gibi sâde ve şatafatsızdır. Sekiz tane sütunun taşıdığı ortası açık kubbeden Tanrı’nın rahmet ve gufrânı sanki aşağıya süzülmekte ve Sultan Murad’ın mermerden basit sandukasını yıkamaktadır. Hattâ sizi kaplayan huşû ile, Gâzî Sultan’ın vasiyetinde arzu ettiği gibi, nice sırlı ve heybetli ruhânî varlıkların kabrin etrafında onun aziz rûhu için Kur’ân okuduklarını görür gibi olursunuz. Siz de murâkabeye dalar,

Bursa'ya defnedilen bu fetih öncesi velî-derviş padişahların sonuncusu huzurunda derin derin dünyanın fâniliğini düşünmekden kendinizi alamazsınız.

Binaya bitişik olan daha küçük türbede ise, Sultan II. Murad'ın oğlu Şehzâde Ali'ye ait bir sanduka ile dört adet kabir daha vardır. Bu pâdişah türbesinden diğerine kapı haline getirilmiş bir pencereden geçilmektedir. Sultan Murad'ın vasiyetine uyularak kendi yanına başka kimse defnedilmemiştir. Koca Gâzî Hünkâr burada yalnız başına, üzerine Hakk'ın rahmeti yağarak âsûde yatmaktadır.

Sultan II. Selim Han Türbesi

Sultan II. Selim Han Türbesi: 1566 – 1574

İstanbul – Ayasofya

Sultan II. Selim –veyahut Sarı Selim– babası Sultan Süleyman’ın vefat haberini Kütahya’da iken alır, acele ile İstanbul’a gelir ve tahta oturur. Biat merasiminden sonra Eyüp Sultan’a ve ecdadının –yani İstanbul’da gömülü olan Fâtih, II.Bayezid ve Yavuz Selim’in– kabirlerini ziyaret eder. Padişahların tahta çıkmasından sonra Osmanlı hânedanının kabirlerini ziyaret ondan sonra gelenek hâlini almış ve asırlarca devam etmiştir.

Daha sonra Sultan Selim matem elbiseleri giyip Belgrad’a kadar gider. Sevgili pâdişahlarının vefatını yeni duyan ve deniz gibi kabarıp coşan, külâhlarını yere çalıp ağlaşan ordusuyla birlikte, cihan pâdişahı babasının cenaze namazını kılar. Dönüşte de Kânûnî’nin emredip başlattığı Büyük Çekmece Köprüsü’nden babasının nâaşını, muhteşem ordusunun tekbir ve tehlillerinin debdebeli velvelesiyle geçirir. Ve sonradan babasının iç organlarının gömülü olduğu Zigetvar sahrasında kıyamete kadar bir nevi bekçi gibi duracak olan bir türbe-kale yaptırır.

II. Bayezid, nasıl Fâtih gibi cihangir bir padişahla, oğlu demir pençeli Yavuz arasında kaldığı için sönük bir şahsiyet gibi görülürse, II. Selim de cihan padişahı Kânûnî’den sonra geldiği için talihsiz denebilir. Ancak böyle olmakla beraber, devlet daha önce aldığı güç ve hareketle yoluna devam etmekte, padişahlar sefere çıkmaz ise de devlet çarkı henüz işlemektedir. II. Selim de devlet işlerini tamamen Sokollu Mehmed Paşa’nın dirâyetli ellerine bırakacak kadar basîret sahibidir. Târihçiler, onun saltanatının kansız, sâkin ve âdil bir devir olduğunu yazar. Evliya Çelebi de onu “Bir uğuru açık pâdişâh-ı cem-cenâb idi” diye tasvir eder. Aynı zamanda iyi bir avcı, yaman bir kemankeş ve çok güçlü bir şâirdir. Samiha Ayverdi’nin deyişiyle “Muhteşem Süleyman’ın deryâdil ve bolâhenk oğlu” iyş ü işrete müptelâ, çok hoş sohbettir. Ve:

Biz bülbül-i muhrik dem-i şekvâ-yı firâkız

Âteş kesilür geçse sabâ gülşenimizden

gibi muhteşem beyitler söyler. O kadar ki bu beyit Türk şiirinin en güzel beyitlerinden sayılmaktadır. Yahya Kemal bu hârikulâde beyti tanzim ederek bir gazel yazdığı gibi II. Selim için sadece Selimiye Câmisi'nin ve yukarıdaki beytinin anılmaya yeter olduğunu "Selîm-i Sâni'ye Gazel" inde belirtmiştir:

Kıbrıs şerâbı akdı zamânında sû be sû Yahyâ gazel-serâ idi,

Bâkî kasîde-gû Eyyâm-ı devletinde el üstünde gezdi câm

Bir kerre dizden inmedi sîrâb olan sebû

İsmarlayub vezîrine tanzîm-i âlemi

Bir saltanat-serâ-yı huzûz etdi arzû

Kurbân-ı tâc ü tahtı birâderleriyle âh

Mes'ûd olurdu gelmese rû'yâda rû-be-rû

Bir beyti, bir de câmi-i ma'mûru var

Yağsun türâb-ı kabrine gufrân-ı müşk-bû

Onun kâh Edirne'de, kâh Boğaz'da, kâh Fenerbahçe'de ve İskender Paşa Çiftliği'nde sâz ve söz ehli arasında, nükte ve zarafetle sohbetler ettiği ve bazen de Okmeydanı'nda menzile nice kemankeşlerle birlikte ok saldığı görülür.

Buna rağmen zamanında devlet için çok stratejik olan Kıbrıs ve Tunus fethedilir, Avrupa içlerine akınlar devam eder, Yemen eyalet haline gelir ve Sumatra ve Açe'ye kadar Hint seferleri yapılır.

II. Selim îmar işlerine daha Şehzâdeliğinde Konya ve Karapınar'da Mimar Sinan'a câmi ve imâret, han ve hamam yaptırmakla başlar. Tahta geçtikten sonra da yine Mimar Sinan'a dünya mimarisinde çok büyük bir yeri olan Edirne'de Selimiye Külliyesi'ni yaptırır. Bunu Mimar Sinan, Sâi Çelebi'ye yazdırdığı tezkeresinde Pâdişahın "Edirne'ye kemâl mertebede nazarı ve şefkatleri olmağın bir câmi binâsına emr-i hümâyûnları oldu ki, rûzigârda misâli olmaya" diye nakleder.

Altın dilli Evliya Çelebi de Selimiye'nin Edirne'de inşa edilmesini bir rüyalar zinciri ile mânevi bir âleme bağlar. Güya II. Selim bir gün Fenerbahçe'de uyurken Hz. Peygamber kendisine Kıbrıs'ı fethederse ganimet malıyla bir câmi yapmaya ahdettiğini hatırlatır ve "sedd-i İslâm Edirne'mde bir câmi inşa edip alemim dibine gel" der. Daha sonra diğer bir rüya ile de câminin yeri olarak Edirne'de Kavak Meydanı'nı gösterir. Bizim insanımızın her olaya böyle mânevi bir renk vermesi ve onu böyle benimsemesi olağanüstüdür. Aslında Selimiye'nin inşası Kıbrıs'ın fethinden iki yıl önce başlar. Ama onun etrafının rûhânî bir hâle ile çevrilmesi asırlarca sürer. Târihçiler, bize ne yazık ki, II. Selim'in o kadar üstüne titrediği Selimiye Câmi'sinde namaz kılmaya ömrünün yetmediğini nakleder.

Derler ki, Sultan II. Selim dedesi Yavuz Sultan Selim gibi sekiz buçuk yıllık süren hükümdarlığının son yıllarında tövbe-kâr oldu. Sarayda Sinan'a yaptırdığı hamamı gezerken düştüğü veyahut da müptelâsı olduğu içkiyi terk etmesiyle vücudunun yeni duruma uyum sağlayamaması yüzünden vefat ettiği söylenir. Öldüğü zaman daha elli iki yaşında idi.

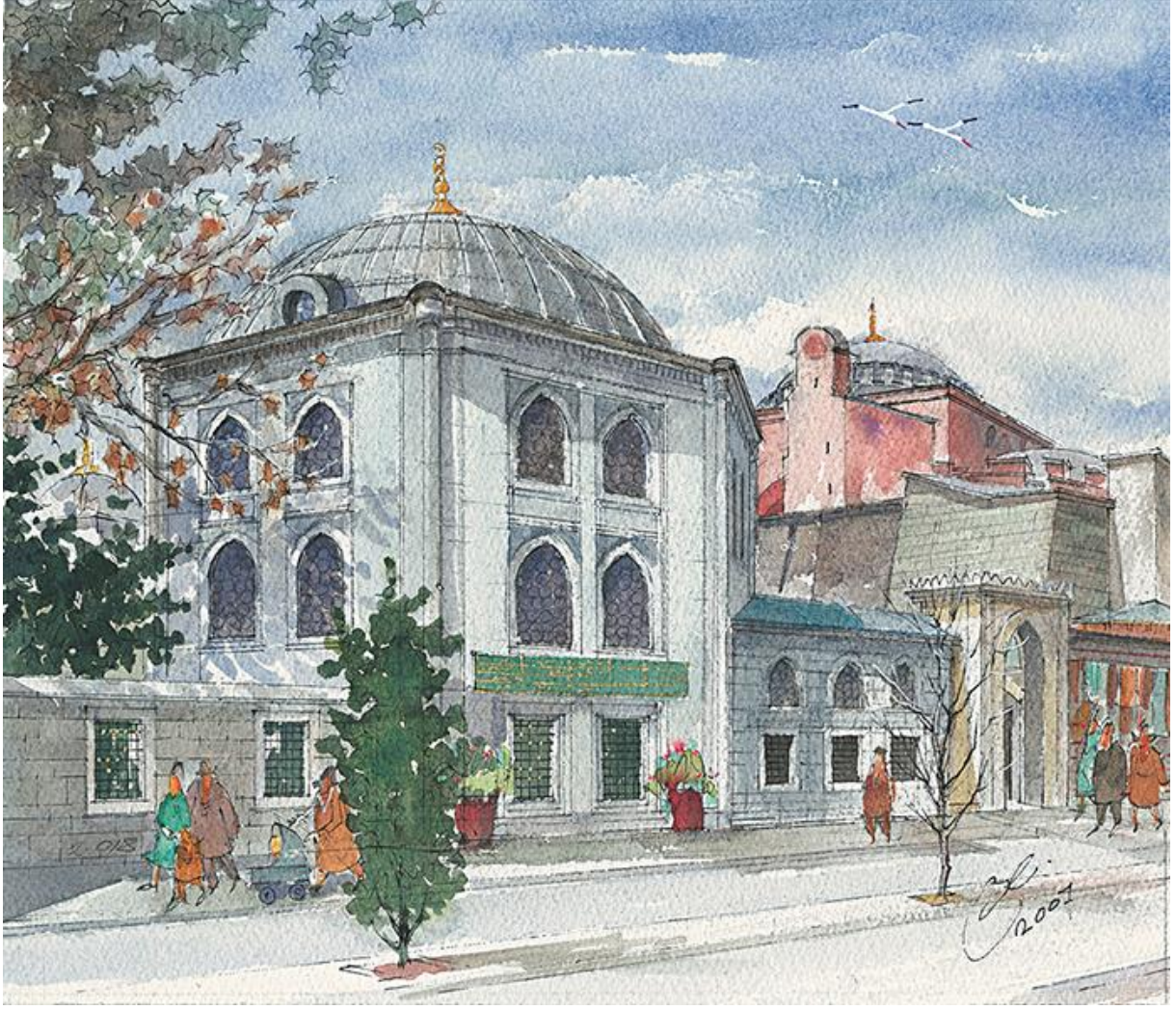
Sultan II. Selim bir minaresini yaptırttığı Ayasofya'ya ayrı bir ilgi gösterir, yapının etrafındaki bazı binaları ortadan kaldırtarak temizletir ve esaslı bir onarımdan geçirtir ve türbesinin de burada yapılmasını arzu eder.

Ayasofya'nın avlusuna girdiğinizde sağ tarafta buluna üç türbeden ortadaki II. Selim'indir. Caddeye bakan mermer kaplı, köşeleri bedende ve yüksek kasnağında iri pahlı olan bu türbe, Ayasofya'yı o kadar Türk yapan unsurlardan biridir. Her ne kadar Mimar Sinan burada oldukça farklı bir arayış ve deneme içerisine girer gibi görünse de, II. Selim'in türbesi, giriş

saçağı, kütesi ve merkezî kubbesi ile ve Ayasofya'daki diğer türbeler, şadırvan ve minarelerden oluşan bir rûhâniyet hâlesi ile çevrilmiş gibidir. Burada Ayasofya, o manastırların ağır havasından kurtulur. Zira giriş saçağı alınının iki tarafındaki heybetli celî sülûs yazılar ve giriş kapısı üzerindeki çini kitâbe ve yanlardaki muhteşem çini panolar size islâmın güleryüzüyle gülümser. Bu 984/1576-77 târihli dört satırlık Türkçe kitâbeden türbenin Sultan II. Selim'in vefatından iki yıl sonra yapıldığı anlaşılır. Zira II.Selim hicri 982/1574'de vefat ettiğinde henüz türbe yapılmamıştı.

Türbesinin merkezi kubbesi sekiz sütuna oturur. Kubbe, köşelerde ayrıca tromplarla yükselir. Kasnakla birlikte üç sıra halindeki pencereler içeriye rengârenk bir ışık seline boğar. Sütunlar küçük kemerlerle Sultan Süleyman türbesindeki gibi beden duvarlarına bağlanır. Muhteşem bir çini kuşak yazısında Bakara sûresinden âyetler, aslan göğüslerindeki ve kubbedeki yazı ve nakışlar ruhlara sükûn verir.

Onunla bu cennetten bir köşe olan türbede büyük bir aşkla sevdiği III. Murad'ın annesi Nurbânu Sultan, kızları İsmihan, Gevherhan ve Fatma sultanlar ve şehzâdeleri ve III. Murad'ın oğulları ve kızları âsûde uyurlar.

Sultan III. Mehmed Han Türbesi

Sultan III. Mehmed Han Türbesi: 1595 – 1603

İstanbul – Ayasofya

Ayasofya türbelerinin üçüncüsü ve köşedeki sebilin yanına düşen türbe Sultan III. Mehmed'indir. Böylece Ayasofya baba-oğul-torun türbeleri ile tamamlanır. III. Mehmed'den sonra burada artık müstakil padişah türbesi yoktur.

Ayasofya'ya girmeden lokmalı demir pencereleri olan ihata duvarının önünden geçerek köşedeki I. Ahmed'in yaptırdığı tahmin edilen sebile ulaşırsınız. Bu sebilin önü ve yanları ulu

çınar ve kestane ağaçlarının gölgelendirdiği dinlendirici bir mekân olmuş ve çayhaneler ve turistik eşya satan satış yerleri ile dolmuştur. Bazıları için bu bin beş yüz yıllık kadim yapının yanında bir çay içmek ve meydanı, Sinan'ın yaptığı zarif hamamı ve daha ilerde yekpare sedeften yontulmuş gibi duran Sultan Ahmed Câmisi'ni seyretmek vazgeçilmez bir alışkanlıktır. Burada insan sadece çay içmez, iki bin yıllık şehrin ne kadar değişmiş olduğunu ve bir sürü târihi vak'ayı da birlikte düşünür. Zira bu meydanda bütün bir Doğu Roma ve Osmanlı'nın nice macerası gömülüdür. Herhalde bu meydanın bir romanı yazılabilseydi, ne kadar zengin ve ne kadar çarpıcı olurdu.

Daha sonra sebilin köşesinden bir lâhza nefes alıp Topkapı Sarayı tarafına dönünce, muhteşem bir manzara nefesinizi keser. Solunuzda III. Mehmed'in türbesinin kitâbeli duvarı ve Ayasofya'nın her devrin bir başka üslûp ve izini taşıyan yüksek payandallı duvarları ve daha ilerde Bâb-ı Hümâyûn ve muhteşem III. Ahmed Çeşmesi karşınıza çıkar. Türbeler kısmına buradan ayrı bir kapı ile girilebilmektedir. Fakat daha önce III. Mehmed'in türbesinin pencereleri üzerinde üç satırlık muhteşem kitâbesi yolunuzu keser. Lacivert zemin üzerine altın yaldızlı celî sülûs hatlarda Sultan I.Ahmed'in babası için inşa ettirdiği bu türbeyi onun vefatından ancak dört yıl sonra 1017/1608-09'da bitirebildiği ve "Firdevs oldu merkadi Sultan Mehmed'in" denilerek bu kabrin bir cennet olduğuna işaret eden bir târih düşürülmüştür. Bu cennet bahçesine benzetilen türbe ve sebil ve bu duvarlar nice sipahi ve yeniçeri isyanlarına, nice debdebeli saltanat merasimlerine, nice elçilerin büyük küçük maiyetleriyle Bâb-ı Hümâyûn'a doğru – belki de korku ile ürpererek– yürüdüğüne şahit olmuştur.

III. Mehmed babası III. Murad gibi Manisa'da doğar ve yine babası gibi yirmi sekiz yaşında Osmanlı tahtına oturur. Cihan padişahı Koca Sultan Süleyman'ın Zigetvar seferine çıkarken doğumu haber verilen bu torunu için "Murad'ın oğlu Mehmed olagelmiştir" diyerek ismini koyduğu rivâyet edilir. Osmanlı'nın on üçüncü sultanı ve vilâyetlerde valilik eden şehzâdelerin sonuncusudur. Bundan sonra şehzâdeler artık tecrübe kazanmak için valilik yapmazlar.

III. Mehmed'in annesi Venedikli Safiye Sultan'dır. III. Murad'ın vefatıyla Manisa'daki oğluna Bostancıbaşı Ferhad Ağa'yı gümüş bir tas ile saltanat müjdecisi olarak gönderir. Ferhad Ağa'ya buna karşılık Mısır valiliği ve yirmi bin altın ihsan edildiyse de o hayatı süresince bostancıbaşı kalmayı tercih eder.

III. Mehmed için târihçiler halim, selim, ve dindar derler. Amma her şeye inanacak kadar da saf olduğu nakledilir. Adli mahlasıyla şiir yazar. Sultan III. Mehmed'in sekiz sene gibi kısacık saltanatı davresinde devlet tabii hududları dışına çıkıp artık genişlemesi durmuş ve hattâ eldeki toprakların korunması için çareler aranmaya başlamıştır. Buna rağmen zaman zaman hâlâ fetihler devam eder, serhad boylarında kaleler, palankalar, şehirler el değiştirir. İşte III. Mehmed'e Eğri Fâtihi ünvanını kazandıran da bu yaman savaşlardan biridir. Eğri fethedilmiş, hemen sonra Haçova'da haçlı ordusu ile karşı karşıya gelinmiştir. Her ne kadar padişahın hocası, Koca Yavuz'un can dostu Hasan Can'ın oğlu Hoca Saadeddin Efendi'nin maddî ve manevî rolü olsa da, III. Mehmed ecdadı gibi büyük bir zafer kazanma şerefine, devlet de eski varlığına ve gücüne tekrar erişmiştir.

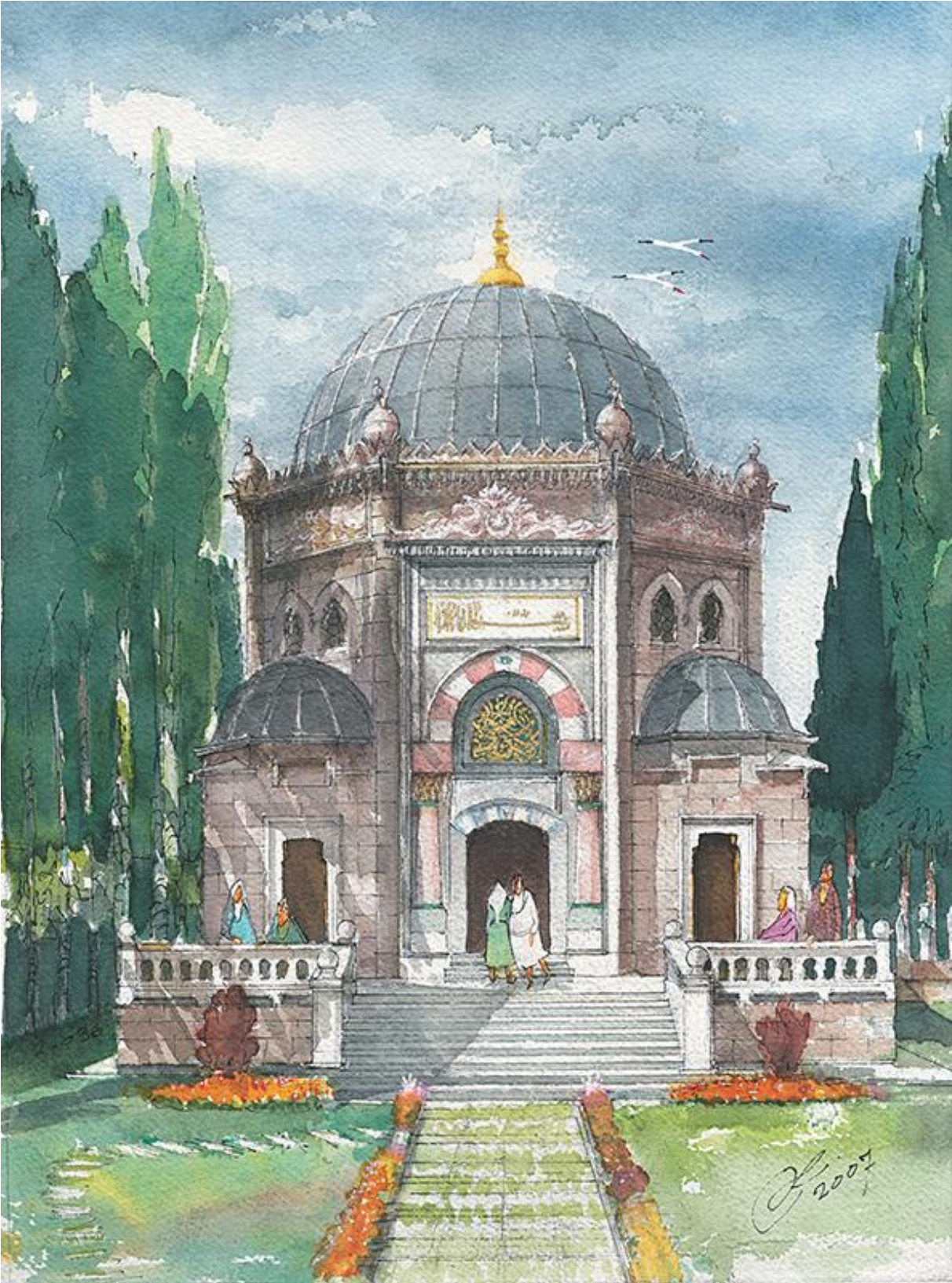
Haçova'dan sonrası için târihçiler, savaştan kaçan bir kısım askerlerin kayıtlarının silinmesi ve dirliklerinin ellerinden alınmasıyla celâliğin temellerinin atıldığını söyler. Devlet Avrupa'da, Eflak ve Erdel'le, doğuda İran'la kapışırken, içerde celâlilerle, sipahi ve yeniçeri isyanları ile uğraşır. Sarayın içi ve etrafı da çeşitli entrikalarla ve rüşvet mekanizmaları ile karmakarışıktır. Buna rağmen bir Kanije müdâfii Tiryâki Hasan Paşa gibi devleti her şeyden üstün tutan yiğit vezirler hâlâ eksik değildir.

Sultan III. Mehmed'in türbesi, babası ve dedesinin türbelerindeki sistemin ufak tefek değişikliklerle devamı gibidir. Dalgıç Ahmed Ağa / Paşa burada sekizgen bir plan ve çift kubbeyi tercih etmişse de iç kubbe yine sekiz sütun üzerindedir. Tamamen mermer kaplı olan yapının köşelerinde sütunçeler saçakta mukarnaslı bir silmeye kadar ulaşır. Üç bölümlü giriş revakı ve yanlarda sonradan ilâve edilmiş olan ve içlerinde bazı kabirler bulunan birer oda daha bulunmaktadır. Girişteki bazı elemanlar değişikliğe uğramışsa da, esasda yine klasik devrin üslûbu hakimdir. İçerdeki sekiz sütun küçük kemerlerle dış duvara bağlanmıştır. Her

duvarda üçer sıra ikişer pencere ve sekizgen kubbe kasnağı üzerindeki kubbede de dört tane pencere çift kubbe arasını aydınlatır.

Çinilerle, nakışlar ve celî yazılarla bir rüya bahçesini hatırlatan iç mekâna huşû ile adım atmadan kapı üzerindeki 1012/1603 târihli iki satırlık celî sülûs kitâbedeki “Rûh-i pâk-i Hazret-i Sultan Mehmed Hân için” diye başlayan ve “Okuyun Sultan Mehmed cânı için fâtiha” diyerek bitirilen ibâreleri görürsünüz. Ve içeriye eliniz kalbinizin üzerinde fâtiha ve duâlar mırıldanarak girersiniz. İçerde Sultan Mehmed’in ve diğer sandukaların altında yatanların uhrevî bir âlemde uyumakta olduklarını ve onların hayat mâceralarını düşünürsünüz. Burada III. Mehmed’le birlikte I. Ahmed’in annesi, kızları ve kızkardeşleri ile koca Osmanlı âilesinin küçük bir kısmı yatmaktadır.

Türbenin içinde Cuma Sûresi, pencerelerin üstünde lâcivert bir zemin üzerinde beyaz celî sülûsle yazılmış çini bir kuşak halinde dolaşır. Yazının sonunda hattatın ismini okur ve hiç şüphesiz bir ibâdet şevkıyle bu yazıları yazan Hattat Mehmed’in rûhuna da fâtiha gönderirsiniz. Padişah türbeleri içinde hattat imzâsı taşıyan en eski kuşak buradakidir. Daha yukarılarda sekiz aslan göğsünde İsm-i Celâl, İsm-i Nebî ve cihâr yârın isimleri, kubbedeki esmâ-yı hüsnâ ve diğer âyet-i kerîmeler ve rûmîli ve hatâyîli çiçek demetleri hâlinde buradaki yatanların üzerini bir mağfiret bulutu gibi sarmaktadır.

Sultan V. Mehmed Reşad Han Türbesi

Sultan V. Mehmed Reşad Han Türbesi: 1909 – 1918

İstanbul – Eyüp

Eyüp... Ölümün bile bu köşelerde başka çehreler takındığı ve halkımızın Hz. Peygamber muhabbetiyle bütünleştirdiği ve ona bir başka sevgiyle sarıldığı ve rûhâniyetin her taşa, her ağaca, servilere, havaya, su ve kanat seslerine sinmiş olduğu hissedilen kutlu belde...

Bir sabah, herhangi bir sabah veya herhangi bir zamanda, herhangi bir mevsimde Eyüb'e doğru yolunuz düşerse, Bostan İskeleyi'nde, önünden yol geçtiği için biraz içeride kalmış, yanındaki okul binasının kısmen maskeleyiği yüksek kubbeli bir türbe görürsünüz. Buraya herhangi bir başka yoldan, Eyüb'ün iki tarafı mezarlıklarla dolu تنها ve rahmânî bir sükûnla dolu taş döşeli yollarından veyahut Haliç sahilinde hızlı bir trafiğin aktığı ana yoldan da ulaşabilirsiniz. Cümle kapısı Haliç'e doğru bakan bir hayli büyük ve gösterişli, daha içerideki diğer bir sürü kubbeli türbeden biraz farklı bir yapıdır bu. Bu türbe, çok hoşlandığı su ve çocuk sesleri arasında son uykusunu uyumak isteyen Sultan V. Mehmed Reşad'ın türbesidir.

Mimar Kemaleddin Bey'in –daha Sultan Reşad hayatta iken yaptığı– bu eseri için milli mimarlık akımının seçkin eserlerinden denilebilir. Devletin dört cephede sürdürdüğü kanlı savaşlarla bütün kaynaklarının eridiği bir çöküş devrinde bile son derece titiz bir işçilikle yapılabilen bir bina olduğu görülür.

1844'de doğan Sultan Reşad, Sultan Abdülmecid ve Gülcemal Kadınefendi'nin oğludur. 1909'da 65 gibi çok ileri yaşındayken tahta geçer ve 1. Cihan harbinin 1918'deki sonunda da vefat eder. Dindar, derviş meşrep, mütevâzî ve hamiyetlidir. İyi bir şark kültürü almış, mevlevîliğe karşı ayrı bir sevgi besler, iyi fransızca bilir. Fakat İttihad ve Terakki Partisi'nin oyuncağı olmaktan kurtulamayan bu zayıf irâdeli hükümdar, memleketin perişan haline derin bir üzüntü duymaktan ve sadece göz yaşları dökmekten gayrı bir şey yapamaz.

Ağabeyi II. Sultan Hamid'in tahttan indirilmesinden sonra on yıl içinde devlet, Bosna Hersek'i Avusturya'ya kaptırır, Bulgaristan istiklâlini ilân eder, Girit ve Yemen'de ihtilâllerle boğuşur. Balkan harbinin fecaati, Trablusgarp ve Rumeli'nin kaybı, içte darağaçlarının kurulması devlet idaresinde tam bir anarşiyi doğururken, İttihad ve Terakki'nin üç paşası ortalığı kasıp kavurur. Bu hezîmetlerle, toprak ve insan kayıplarıyla dolu devirde bir tek Çanakkale zaferi ihtişamla parlar. Sultan Reşad bu müstesna zafer için bir şiir yazarak askeri ve milleti kutlar.

Sultan Reşad Türbesi takrîben on sene kadar evvel deniz kenarındaydı. Haliç boyunca yapılan sahil yolu bugün binanın geride kalmasına sebep olmuştur. Bütün bina geniş bir merdivenle çıkılan ve binayı çepeçevre saran bir sed üzerindedir. Haliç'e ve yola bakan binanın giriş cephesi altta yanlara doğru taşarak dışta yarım, içerde tam kubbeli hücrelerle genişletilmiştir.

Sekiz kenarlı bir plana sahip olan yapı, kesme taştan olup, her yüzünde bir alt ve ikişer üst pencere vardır. Öndeki hücreler ikişer pencerelidir. Köşelerindeki sütunçeler ve üstte dolaşan mukarnaslı ve rûmî dendanlı saçak silmesiyle Fatih'teki Hüsrev Paşa ve Şehzade Mehmed Türbesi'yle benzerliği açıkça görülür. Burada Mimar Kemaleddin Bey'in 16. yüzyıl üslûbundan çok istifade ettiği açıktır. Dışarı doğru taşkın âbidevî kapısının tacı üzerindeki altın yaldızlı besmele ve daha altta kapı kemeri üzerindeki ayna taşında bulunan müsenna (simetrik) âyet-i kerîme ziyaretçiyi karşılar. Her iki yazı da Sâmi Efendi'nin öğrencisi Hattat Ömer Vasfi Efendi'nindir. Bu hârikulâde istifte kapıları yalnızca müminlere açılan Adn cennetlerinin olduğu müjdesi vardır. Henüz Sultan Reşad hayatta iken yapılan türbeye konulan bu ibâreyle sultan kendisine ilâhî müjdeyi yoldaş etmek istemiş olmalıdır.

Türbenin içindeki çini ve kalem işlerinin zenginliği bize yine Şehzâde Mehmed Türbesini hatırlatır. Çini kuşak yazısındaki Fecr sûresi ve diğer yazılar içerde yatan Osmanlı pâdişahının sandukasını bir mağfiret eliyle sarar gibidir. 1332/1913-14 târihli bu kuşak yazısı da Ömer Vasfi Efendi'nin olup Kütahya mâmulatı çini üzerindedir ve sair çinilerle beraber Mehmed Emin Usta tarafından işlenmiştir. Sultan Reşad herhalde huzurunda kılıç kuşandığı ve belki de sık sık Cuma selâmlığı için geldiği Eyüp Sultan Hazretlerinin rûhâniyetinden istimdad için

buraya gömülmek istemiş olabilir. Koskoca bir devletin ve koca bir hânedânın artık eli ermez ve gücü yetmez zamanında gelmiş olmak ve devletin adım adım çöküşünü görmenin Sultan Reşad'ı ne kadar derinden etkilemiş olduğu ancak pek az bir şekilde tahmin edilebilir.

Osmanlı hânedânının İstanbul'a defnedilen son pâdişâhı Sultan Reşad olur. Bu bir târihin sonu gibidir ve bu sonda küçük kardeşi ve halefi son hükümdar Sultan VI. Mehmed Vahideddin bizzat cenazesinde bulunur.

Havâtin Türbeleri Sultan V. Murad Han

Havâtin Türbeleri Sultan V. Murad Han: 1876 – 1876

İstanbul – Eminönü

Hatice Turhan Sultan Türbesi'nin arka tarafındaki bir sürü kabrin bulunduğu hazireye girerseniz, orada binaya bitişik iki türbe daha görürsünüz. Bunlara “Havâtin Türbeleri” , yâni hâton kelimesinin çoğulu kullanılarak bu isim verilmiştir. Hânedâna mensup şehzâde ve hanım sultanlardan bazıları bu iki yapıya defnedilmişlerdir. Türbelerden ikisi de Hatice Turhan Sultan Türbesi'nin kible çıkıntısı olan eyvanına bitişik yapılmıştır.

Türbelerden ilki, kesme taştan, kare planlı, kubbe kasnağı sekiz kenarlı, iki sıra pencerele klasik üslûpta bir yapıdır. Basık kemerli ve etrafı iri kaval silmeli bir kapıdan girilir, üzerinde herhangi bir târih ve kitâbe bulunmamaktadır. Şimdi olmayan, ancak taş üzerinde izi kalmış bulunan giriş saçağının yerdeki sekiz köşeli mermer sütunları Yeni Câmi ile aynı zaman diliminde yapıldığını akla getirmekteyse de, bu izler giriş saçağının sonradan yapıldığı izlemine de vermektedir. İçindeki en eski târihli kabir 1261/1845 târihli olmasına rağmen, yapı karakteri 17. yüzyıldan izler taşımaktadır. Zamanında belki de bir başka fikir ve niyetle yapılan bu binanın daha sonra ihtiyaç duyulduğu için türbeye dönüştürülmüş olma ihtimali yüksek görülmektedir.

Kubbenin içi oldukça sadedir. Basit kalem işleri ile süslüdür. İçindeki 17 sandukadan 12'si Sultan Abdülmecid'in kızları ve şehzâdelerine âittir ve Osmanoğlu âilesinin nice sırlı hikâyesini ve mâcerasını saklamaktadır.

Hatice Turhan Sultan ve Havâtin türbelerine bitişik olan diğer türbe “Cedid Havâtin” adıyla anılır; böylece, diğerinden daha yeni olduğu belirtilir. Bina her iki yapıya kuzey ve batısından yaslandırılarak yapılmıştır. Bunun için kubbeli olmakla beraber, girintili çıkıntılı bir planla karşılaşmaktayız. Yapı tekniği de farklıdır. Binaya hem yanındaki Havâtin Türbesi'nden ve hem de dışardan ayrı bir kapı ile girilir. Pencerele iki parça halinde yuvarlak kemerlidir. Bir bölümü hemen hemen diğer Havâtin Türbesi büyüklüğünde ve kubbeli, diğer kısmı tonoz

şeklinde kemerlerle kapatılmıştır. Yine diğeri gibi duvarlarda özelliği olmayan basit kalem işleri ve ayrıca Mekke ve Medine resimleri görülür.

Bu türbede ancak 93 günlük bir pâdişahlığı olan Sultan V. Murad yatmaktadır. Tahta çıkışı hicri 1293 târihine isabet ettiği için şair onun bahtsız hayatı için şunu söyler:

Doksan üçde doksan üç gün pâdişâh-ı dehr olub

Göçdü uzletgâhına Sultan Murâd-ı nâ-murad

Abdülmeçid'in en büyük oğlu olan Sultan V. Murad 1840'da doğar. Annesi Şevkefza Kadın'dır. Cülûsunda 36 yaşındadır. 1876'da Sultan Abdülaziz'in çok şâibeli hal' ve ölümü ile dengesizlik gösteren ruh yapısına rağmen tahta geçirilir. Fakat netice hazindir. Aynı yıl içinde tahttan indirilerek yerine Sultan II. Abdülhamid geçer.

Bahtsız Sultan V. Murad tahttan indirildikten sonra 28 yıl daha yaşar ve 1904'deki vefatından sonra Cedid Havâtin Türbesi'ne defnedilir. Sandukası mermer bir korkuluk ve madeni bir şebeke içindedir. Türbede bulunan 21 sanduka diğeri sultan hanımlara ve şehzâdelere aittir.

Sultan VI. Mehmed Vahideddin Han Kabri

Sultan VI. Mehmed Vahideddin Han Kabri: 1918 – 1922

Şam

Muhteşem bir saltanatın ve hükümdarlığın ve bir mülkün sonu...

Dünyanın en uzun hüküm süren hânedânının ve koskoca bir devletin ve imparatorluğun yıkılışı...

Dede Korkut'un "kıyâmete kadar Osmanoğulları'nın saltanatının devam edeceğine" dâir sözlerine rağmen hiçbir şeyin ebedî olmadığını en açık delili...

Şam'da, daha bir asır önce Türk toprağı olan bu şehirdeki Süleymâniye Külliyesi'nin kabristanında, bugün bir sürü kabrin arasında diğerlerinden çok farklı olmayan ve hattâ bir çoğundan daha da mütevâzî olan bir kabir vardır. Zaman zaman, bazı ziyaretçilerin derinden duydukları üzüntülerini gizlemeye çalışarak ruhuna fâtilhalar okudukları bu kabir, hayatının son dört yılını yurdundan uzakta yokluklar ve sıkıntılar içinde geçiren gerçek bir hükümdarın, bir sultan oğlu sultanın son menzildir. Büyük cediti cihan pâdişâhı Sultan Süleyman'ın Şam'daki külliyesine sığınmış olan bu mütevâzî kabir, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla hükümdarlığı elinden alınan ve 16 Kasım 1922'de de yurdunu terke mecbur kalan veya terk eden son Osmanlı Sultanı VI. Mehmed Vahideddin'in kabridir.

Sultan VI. Mehmed Vahideddin 1861'de doğar ve tahta kardeşi Sultan Reşad'ın ölümüyle 57 yaşlarındayken geçer. Abdülmecid ve Gülistû Kadın'ın en küçük oğullarıdır. İmparatorluğun en tâlihsiz zamanında kader onu bu en zorlu makâma getirir ve böylece o aynı zamanda hem yıkılışı ve hem dirilişi beraber görür.

Bir cihan harbinin sonu...

Ağır bir mütareke...

Türk İstanbul'un işgâli...

Ve arkasından Anadolu'da başlayan destânî kurtuluş harekâtı...

Sultan Vahideddin bütün bunları yaşar. Ve fakat bir daha vatanına asla dönemez. İtalya'nın San Remo şehrinde ölür. Naaşı uzun maceralardan sonra önce Beyrut'a, sonra da Şam'a getirilir. Sultan Vahideddin kendisinin Salâhaddin Eyyubi Türbesi'ne gömülmesini vasiyet ettiği halde, o sıradaki Suriye hükûmetinin izin vermemesi yüzünden büyük cediti Sultan Süleyman'ın yanına sığınır.

Sultan Vahideddin'in Şam'da Süleymâniye Külliyesi'nin hazîresindeki kabri, yanında daha küçük iki kabirle birlikte taştan basit bir sed üzerindedir. Baş taşı olmayan ve iki renkli mermerle dikine olarak kaplanmış ve kırma bir kapak taşı ile örtülü olan kabri ziyaret ederken

heybetli bir târihin sonu hazin bir şekilde gözlerinizin önünden geçer ve lahdin baş tarafında siyah renkle boyanmış sıradan bir celî ta'lik yazıda şunları okursunuz:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki

E's-Sultan ibnü's-Sultan

E's-Sultan Mehmed Vahîdeddin Han e's-sâdis rûhuna Fâtiha

Vilâdeti 21 Şubat 1861 (20 Receb 1277) – Vefâtı 16 Mayıs 1926 (18 Zilhicce 1345)

Lahdin etrafını firdolayı saran kuşaktaki celî talik hatla yazılmış Âyetü'l-kürsi sizi bir başka âleme, belki de “cedlerin mağfîret iklimine” götürür. Ve koca Osmanlı hânedânının bu son ve talihsiz hükümdarının ruhunun sanki bir gufran deniziyle sarılmakta olduğunu görür gibi olur, ona ve bu mülkün bütün geçmiş sultanlarına fâtihalar yollarsınız.

Yavuz Sultan Selim Han Türbesi

Yavuz Sultan Selim Han Türbesi: 1512 – 1520

İstanbul – Yavuz Selim

Haliç'ten İstanbul'a bakıldığı zaman, ufkun sağ tarafında tek kubbeli fakat iki minareli bir câmi bütün heybetiyle gözünüze çarpar. Bu, Sultan Selim Külliyesi'nin ufka düşen çizgileridir. Aynı câmi karşınıza başka bir açıdan, bu sefer Fâtih'den Çarşamba'ya doğru giderken çıkar. Önünde Çukurbostan denilen eski Bizans'dan kalma su sarnıcının üzerine kondurulmuş gibi duran yapının, kible tarafında türbeleri ve servi ağaçlarıyla Haliç'ten görünüşü kadar olmasa bile, yine hayli heybetli, fakat daha sâkin ve vakur bir ifadesi vardır. Seyreden kimse, bu tesirin, içinde yatanın şahsiyetinden ileri geldiğini düşünebilir. Sultan Selim'in câmi ve türbesi, oğlu Kânûnî tarafından yaptırılmış olsa da, sanki bu celâdetli ve heybetli yavuz pâdişahın şahsiyeti yapıya sinmiş gibidir. Halbuki, husûsî hayatında son derece mütevâzî, yumuşak, halim, selim ve hatta biraz da mahcup olan I. Sultan Selim Han, devlet meselesi ortaya konunca müsamaha bilmeyen bir ejder olur çıkar. O kadar ki, insan onun, sarayda ilerinin büyük hükümdarı olacak olan oğlu Şehzâde Süleyman'ın kendince şatafatlı bulduğu giyimini şöyle bir yukarıdan aşağıya süzerek: “Anan ne geysün Süleyman!” dediğini duyar gibi olur. Halbuki Avusturya sefiri Busbecq bize, Yavuzun o kadar süslü bulduğu aynı Süleyman'ı son derecede sâde ve şatafatsız bir kıyafetle tasvir etmektedir.

Sekiz buçuk yıllık kısacık saltanat hayatı devamlı mücadele ile geçen bu yiğit padişaha halk ve askeri “yavuz” lakabını lâyük görmüştür. Kendisi, Osmanlı tahtına kırk iki yaşlarındayken neredeyse zorla el koymuştur. Ancak târihler bize bunun, saltanat hırsıyla değil, o târihlerde İran'dan yayılıp gelen şia tehlikesini bertaraf etmek kaygusuyla ve Anadolu'da bozulmasından korktuğu birlik ve nizamı tesis etmek için olduğunu söyler. Devlet onun devrinde 2,5 kat büyümüş, 6,5 milyon km²'ye ulaşmıştır. Bütün Anadolu, Suriye ve Mısır, Hicaz, Kuzey Afrika ile Sudan'ın bir kısmı devletin hududlarına dahil olmuştur. Bütün bu başarılarla rağmen, Mısır'ın fethinden dönüşünde o, İstanbul'da çok gösterişli karşılama

törenleri olacağını duyunca, yolunu değiştirir; gizlice ve sessizce saraya girer. O kendisini sadece Hakk'ın bir aciz kulu, fakat aynı zamanda da devlet ve milletin hizmetkârı ve fedâisi olarak görmektedir.

Yavuz Sultan Selim'in son ve Kânûnî'nin ilk senelerinde sadrazamlığını sürdüren Pîrî Mehmed Paşa'ya olan itimadına rağmen, pâdişahın onu her gece evinde birkaç defa sıralı sırasız yoklattığını Hezârfen Hüseyin Efendi nakletmekte ve: “Din ü dünya umûrunda saltanat ve hilâfet ahvâlerinden anlara kemâl-i itikadları var idi ki, ekser gecelerde iki üç defa bir bahâne ile kapıcıları gelip görürlerdi, mühimmât-ı müslimîni görür mü deyû paşayı tecessüs ederlerdi” der ve ilâve eder: “Zulm ü cevr olduğunu bilmemek yanlarında ulu günah idi. Hakikat kendilerini pâdişah bilmezler idi, ‘Hazret-i Allahü Teâlâ’nın yer yüzünde ibâdının mühimmâtını kayırmağa konmuş bir ednâ bende-i efkendesiyim’, deyû buyururlardı.”

Sultan Selim Çaldıran seferinde askerinin isyan etmesi üzerine, meşhur atı Karabulut'a atlayarak onlara, isteyeninin karılarının koynuna, kendisinin ise tek başına düşmana gidebileceğini söyleyip, atını, arkasına bakmadan sürmesi üzerine, ordu bu kararlılık karşısında çaresiz padişahın peşine düşer. Aynı atın Rumeli'de babası ile savaşı sırasında Yavuz'un hayatını kurtardığı da söylenir.

Rivayet olunur ki, Mısır'ın fethinden sonra Şam'a doğru gidilirken, at üzerinde sohbet ettiği büyük âlim Kemal Paşazade'nin atının ayağından sıçrayan çamur padişahın kaftanını kirletir. Çok mahçup olan Kemal Paşazâde'yi teselli eden Yavuz, bir âlimin ayağından sıçrayan bu çamurlu kaftanının vefatından sonra sandukası üzerine serilmesini vasiyet eder. Bugün de o kaftan, Yavuz Sultan Selim Han'ın sandukası üzerindedir ve ziyaretçilere o heybetli padişahın tevâzuundan haberler verir. Nitekim, dönüşte Halep Ulu Câmisi'nde cuma namazında hutbede Sultan Selim “Hâkimü'l-Haremeyni'ş-Şerifeyn” yani Mekke ve Medine hâkimi olarak zikredilince, o, büyük bir hürmet ve tevâzû ile ve belki de mahcubiyetle müdâhale edip “hâkim” kelimesini “hâdim”, yani “Mekke ve Medine'nin hizmetkârı” olarak düzeltir.

Evet, Sultan Selim devlet ve nizam uğruna kan döker. Demir pençesi ile kavradığı devletin parçalanmasına, dağılmasına asla katlanamaz. Ancak talih ona, kendisi kadar cesur, ilim ve faziletiyle de temâyüz etmiş insanlar bahşeder. Bunlardan Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi, onun kadar doğru bildiğini saklamayan ve sözünü esirgemeyen bir yaratılıştadır. Hatta rivayet edilir ki, Zenbilli'ye kendisine karşı çıkışının ona karşı olan sevgi ve hürmetini eksiltmediğini söylediği zaman, Zenbilli de bu söze karşılık, bu sevgi yüzünden şımarıp tutumunu değiştireceğini sanmaması lâzım geldiğini hatırlatır.

Sultan Selim, takriben 1470 yılında Amasya'da doğar, dedesi Fâtih gibi hedefi bilinmeyen son seferinde Çorlu yakınlarındaki Sırt köyünde –babası Sultan II. Bayezid'in vefat ettiği yerde– Hakk'a kavuşur. Onun 1520'deki vefatı sırtında çıkan ve şırpençe denilen bir çıban yüzündendir. Nedîmi Hasan Can'ın nakline göre vefatı sırasında bile celâllenip, “Hakk'a kavuşacak zamandır” diyen nedîmine “Ya sen bizi şimdiye kadar kiminle bilirdün!” deyişi meşhurdur.

Yavuz Sultan Selim'in tek şehzâdesi ve istikbalin Kânûnî Sultan Süleyman'ı ve frenklerin “Grand Türk” (Büyük Türk) dedikleri Sultan Süleyman Han, babasının rûhunu tazîz için, bugün Yavuz Selim denilen ve Haliç'e bakan dik yamacın üzerinde onun adına 1522'de bir câmi, iki tarafında dörder odalı iki tabhâne (yani misafirhâne) ile mektebini ve türbesini inşa ettirir. Câminin kitâbesine babasına hürmeten, onun emriyle yaptırıldığını yazdırır, fakat türbesinin muhteşem çini kitâbesinde kendi ismini zikreder. Câmi, türbe, imâret ve mektebi büyük bir ihtimalle o sırada mimarbaşı olan Acem Ali'nin eseridir; medresesi ise çok sonraları Mimar Sinan tarafından Yenibahçe'de yapılır.

Yavuz Sultan Selim'in, câminin kıblesi önünde olan mütevâzî türbesi de onun şahsiyetinin bir parçası gibidir. Çukurbostan tarafından gelip çevre duvarındaki küçük kapıdan girince serviler ve yeşillikler, güller arasındaki sekiz köşeli yapısı ve kubbesiyle Yavuz Sultan Selim Han'ın türbesi sizi karşılar. Sütunlu giriş saçağı altındaki giriş kapısının iki tarafında devrin en güzel sarı, yeşil, mavi renkli çini panolar üzerinde 929/1522 yılında karaların ve denizlerin hâkimi, Arap ve Acemin Sultanı ve “hâmî'l-haremeyni'ş-şerifeyn” “Sultan oğlu Sultan Bayezid Han

oğlu Selim Han oğlu Süleyman Han emriyle” yapıldığı yazılıdır. Burada ziyaretçiyi, Yavuz Sultan Selim Han’ın heybeti sarabilir. Letâfetle işlenmiş kndekârî cümle kapısından girince sandukası üzerindeki çamurlu kaftanı ve muhteşem selîmi kavuğuyla hakikaten o celâlli hünkârın huzuruna çıkar gibi olur, elinizi kalbinizin üzerine koyup koca padişahın rûhuna fâtiha okursunuz. Ziyaretçi, aynı zamanda Farsça bir dîvan sahibi ve âlim olan bu sultanın aslında milletin derdiyle kabrinde bile huzur bulamayan bir şahsiyetle karşı karşıya olduğunu hisseder. Nitekim bazen Yavuz Sultan Selim’e, bazen de Fatih’e atfedilen bir şiir şunları söyler:

İttihadken savlet-i a’dâyı def’e çâremiz,

İttihad etmezse millet dâğıdâr eyler beni,

Milletimde ihtilâf ü tefrika endîşesi

Kşe-i kabrimde hattâ bkarar eyler beni

Kim söylemiş olursa olsun, bu şiir aslında Yavuz’un devlet anlayışına ve millet sevgisine çok uygun düşmektedir.

Bu arada türbenin duvarındaki üç satırlık mermer bir kitâbe gözünüze ilişir. Sanki kulağımızın dibinde Muhiddin Arabî ş meşhur Arapça ibâreyi söylemektedir: “Sin Şın’a girdiği zaman Muhiddin’in kabri zâhir olacaktır.” Rivayet olunur ki, Kemal Paşazade büyük velî Muhiddin Arabî’nin bir risâlesinde bu ibâreyi görüp Sultan Selim’e buradaki “sin”in Selim’e “şın”ın ise Şam’a delâlet ettiğini söyler. Evliya Çelebi bu menkıbeyi bize uzun uzadıya hikâye eder. Neticede Sultan Selim Şam’da Sâlihiye mevkiinde Muhiddin Arabi’nin kaybolmuş olan kabrini buldurur ve üzerine bir türbe, câmi, imâret ve zâviye yaptırır.

Fatih türbesinde olduğu gibi, yine Abdülhak Hâmid’in yazdığı “Türbe-i Selîm-i Evvel’i Ziyaret” şiiri –bu defa aynı zamanda Sultan Selim Câmisi’nin müezzini olan büyük hattat Hulsi Efendi’nin celî ta’lik hattıyla yazılmış bir levha olarak– bu türbeyi tezyin etmektedir. Sultan Selim Türbesi yanında karısı ve Kânûnî’nin annesi olan Hafsa Sultan’ın yıkık türbesi

ve tam karşısında beş şehzâdenin ve daha ilerde Sultan Abdülmecid'in türbesi bulunmaktadır. Eminiz ki Yavuz Sultan Selim Han, Haliç'in bu yüksek sırtlarında onlarla birlikte bugün de milleti için hayıflanarak yatmaktadır.

Yıldırım Bâyezid Han Türbesi

Yıldırım Bâyezid Han Türbesi: 1389 – 1402

Bursa – Yıldırım

Bursa'da şehrin merkezinden uzakça, hatta Evliya Çelebi'nin diliyle garip kalmış bir semte adını veren I. Sultan Murad Han oğlu Yıldırım Bayezid'in hayatı, herhalde Osmanlı hükümdarları arasında en macerâlı olanlarından. Menkıbeler bize, onu en inanılmaz zamanda, en inanılmaz şekilde yıldırım gibi hareket eden biri olarak nakleder ve "Yıldırım" lâkâbının da bu yüzden kendi askeri tarafından verildiğini rivayet eder. Onun Niğbolu

kuşatmasında bizzat düşman hatlarını aşarak kale kumandanına “Bre Doğan! Bre Doğan!” diye haykırması, ancak macera filimlerinde görülen cüretkâr bir motiftir. Asker bu gözüpeklige, bu yiğitlige meftun olmuş olsa gerek. İnsan muhayyeesi, Yıldırım Bayezid’in gece karanlığında tek başına cins atının üzerinde kaftanını uçurarak, pervasızca ve inanılmayacak bir cesaretle at sürmesini ve dağları, dereleri ve nice engelleri ve haçlı ordusunu aşarak Niğbolu Kalesi’ne sesini duyuracak kadar sokulabilmesini ve kendisinin burada olduğunu belirterek kale muhafızlarına mânevî destek oluşunu inanılmaz bir masal gibi hayal edebilir. Herhalde kale kumandanı Doğan bey, kalenin burçlarından bizzat hünkârın sesini duyduğu an, dehşetle karışık bir hayranlıkla birlikte yeniden taze bir can bulmuş olmalıdır.

Tahta Kosova sahrasında geçmiş ve bir savaş sahasında da bahtı dönmüştür. Yıldırım Türbesi’nde insan, o mahşerden bir an olan Kosova savaşını ve Murad Hüdavendigâr’ın şehid edilmesini ve hiç bir şeyden haberi olmadan düşmanı takip eden Şehzâde Yakup Çelebi’nin devletin birliği ve selâmeti uğruna feda edilmesini hazin bir şekilde düşünmekten kendini alamaz. Rivayet edilir ki, şehid hünkâr ölmeden önce yerine Yıldırım Bayezid’in geçmesini vasiyet etmiştir. Osmanoğlu’nun “nizâm-ı âlem” için yaptığı bu fedakârlık, bazıları için onulmaz bir ayıptır; fakat ancak bu suretle devletin devamlılığını koruyabildiği de nice örnekleriyle bilinir. Zira devlet mukaddesdi, esas olan onun devamlılığı idi ve bu, “devlet-i ebed müddet” olarak ifade ediliyordu.

Bursa’da bir zamanlar Yeşil’deki salaş kahveden baktığımız vakit kiremit örtülü bir dam denizi gerisindeki serviler ve yeşillikler arasında şehrin en rûhânî köşelerinden olan Emir Sultan Câmisi ile türbesini ve etrafındaki mezarlığı görürdünüz. Yıldırım Bayezid’in kısacık hayatında Emir Sultan gibi bir mânâ erinin bulunuşu, bir başka talihdir. Daha aşağıda ovaya doğru ise Yıldırım Bayezid’in câmi, medrese, imaret, şifâhane ve türbesi görülür. Sanki Yıldırım, o kadar hürmet ettiği Emir Sultan’ın ayaklarının altında bulunmak için o yeri seçmiş gibidir. Bugün çok katlı yapılar arasında kalan bu külliye ve semt, Bursa’nın pek çok yerinde olduğu gibi, şehrin eskiye ait milli şahsiyetinin eriyip yok olduğu bir yer olarak içinizi sızlatır.

Menkıbeler –Emir Sultan veya asıl adıyla Esseyid Şemseddin Mehmed b. Aliyyü'l-Buhârî– zamanın yegânesi idi, der. Buna rağmen, Ulu Câmî'nin ilk hutbesinin kendisi tarafından okunması teklif edilince, o, zamanın sırlı bir kutbu olan Somuncu Baba'yı işaret eder. Tasavvuf târihimizde bu mânâ sultanlarının birbirleri ile ve halk ve Hak'la münasebetleri bizleri daima şaşırtır. Buna karşılık, Somuncu Baba'nın bulunduğu mânevî makâmının ortaya çıkmasıyla, “Artık bize buradan yol göründü,” diyerek Bursa'yı terk etmesi de nice sırlardan başka bir sırdır.

Bazı rivayetlere göre, Emir Sultan Câmisi'ni Hoca Kasım adında bir tüccar, Emir Sultan'ın duâsı berekâtıyla çok zengin olunca –onun namına– yaptırmıştır. Daha sonra Yıldırım'ın kızı olan karısı Hundi Hâtun câmîyi genişletmiş, imâret ve dersane ilâve etmiş, Cezerî Kasım Paşa ise bir asır sonra bir medrese ve hamam yaptırmıştır. Ancak, Evliya Çelebi'nin ihtişamını ve rûhâniyetini anlata anlata bitiremediği ilk türbe ve câmî, III. Selim tarafından 1804'de yeniden yaptırılmıştır. Sultan Aziz devrinde de bugünkü yapısına kavuşmuştur.

Yine insan, Emir Sultan ve Yıldırım arasındaki hoş ilişkiyi hayranlıkla seyredebilir. Zira, rivayetlere göre Yıldırım, muhteşem ve heybetli Ulu Câmî'yi yaptırdıktan sonra aynı zamanda damadı olan Emir Sultan'a câmîyi beğenip beğenmediğini sorar. O ise dört köşesinde dört meyhane eksik olduğunu söyleyerek sultanın içki düşkünlüğünü zarîfâne bir tarzda hissettirir. Rivayetler bize bu ikaz üzerine Yıldırım'ın içkiyi terk ettiğini söyler.

İnsan, Bursa'da Ulu Câmî'yi ziyaret ederken, bütün bunları ve câminin yapılışını düşünür. Zihni, Moğol atlılarının bu mukaddes mâbedi ahır haline getirişinden Karamanoğlu'nun câmîyi yaktığı karanlık günlere ve oradan Ulu Câmî'nin ortada ruha ferahlık veren şadırvan için halk arasında anlatılan hoş ve ibret dolu bir hikâyeye atlayabilir. Gûya, burada bir kadının evi olduğu ve evini satmamakta ısrar edince dokunmadıkları, ama câminin içinde kaldığı için üstünü açık bıraktıkları, daha sonra ise veresesinden alındığı, fakat yerine bir şadırvan yapıldığı söylenir. Bu şadırvandan Evliya Çelebi de bahseder. Ama, böyle bir hikâye anlatmaz. Aslında bu hikâyeyi başka yerlerde başka biçimlerde de duyabilirsiniz. Halk muhayyilesi ne kadar güzeldir, en basit hadiseler bile bir masal çeşni ve hattâ bir mânevî

hava vererek sizi düşündürür. Sadece şadırvanın üzerinin açık olduğunu ve kubbenin yerinde pirinçten balık ağı gibi bir tel kafes bulunduğunu anlatır, olağanüstü güzellikteki mihrap ve minberinden duvarlarındaki celî yazılara geçer ve “ hülâsa-i kelâm bu şehri içinde böyle rûhâniyetli câmi yoktur” der.

Yıldırım Bayezid Han, 1402 Ankara savaşında Timur’un mağlup ve esiri olarak bir zaman yanında gezdikten sonra Akşehir’de vefat eder. O müthiş savaşta Yıldırım’ın kaçmayı reddederek önce kılıçla ve mızrakla, sonra da balta ile ölümüne döğüşmesi, ancak masalarda ejderlerle savaşan kahramanlar gibidir. Ne yazık ki, bu mağrur ve dik başlı hükümdarın esâreti ve sonrası Osmanlı Devleti’ni oniki sene kadar süren ve târihlerin “Fetret Devri” dedikleri bir karmaşa ve belirsizliğe sürükler. Yıldırım’ın vefatından sonra naaşı oğlu Şehzâde Musa Çelebi’ye teslim edilerek Bursa’ya götürülür. Öldüğünde 43 yaşındadır. 13 yıllık hükümdarlığı parlak fetihlerle geçmiş, devlet 940 000 km² gibi bir eb’ada ulaşmıştır.

Yıldırım Bayezid’in şehirden bir hayli kenarda ve uzakta kalmış olan câmisi, önünde üç gözlü bir revak ile, kesme taştan ağırbaşlı ve sağlam mimari üslûbuyla size geçmiş devirlerden hatıralar sunar. Evliya bu câmi için “...cemaatden garib kalmış bir câmi-i rûşendir... ravza-i cinanları içre gül-gülîstan ve sünbül-i reyhanistan içre...” diye tasvir etmekden kendini alamaz. Yıldırım Bayezid’in türbesini kitâbesine göre, oğlu Emir Süleyman Çelebi tamamlattır. Câmi ve diğer yapılar ise herhalde Yıldırım Han’ın sağlığında yaptırılmış olmalıdır. Külliyesi ve türbe zaman içinde çeşitli tamirler geçirmesine rağmen esas olarak ilk şeklini muhafaza etmiştir. Türbenin bir nevi haşyet ve ürperme veren taş duvarları, kubbe ve kemerleri insana târihî bir çok elim vak’ayı da hatırlattır ve Yıldırım Han’ın destanvârî hayatı ve ölümü ile birlikte çok hazin bazı olaylar ziyaretçinin hayalhânesini kaplar. Karamanoğlu Mehmed Bey’in bütün Bursa’yı ve Ulu Câmi’yi ateşe vermesi ve hatta Yıldırım’ın kemiklerini çıkarttırarak yaktırması, o devrin acı ve akıl almaz hikmetli olayları olarak karşımıza çıkarlar.

Türbe, plan olarak câmide olduğu gibi önünde üç gözlü bir revak olan ve yüksek kasnaklı kubbeli bir yapıdır. Duvarlar ve revakın köşeleri ve kemerleri bir sıra taş ve iki sıra tuğla ile

işlenerek inşa edilmiştir. Ortadaki sütunlar renkli mermerdendir. Revak asıl harimden daha yüksektir. Yapının sadece altta bir sıra pencereleri vardır. Diğerleri kubbe kasnağındadır. Pencereler içerde ve dışarıda memeli kemerler içindedir.

Türbenin kapısı üzerinde üç satır halinde inşa kitâbesi sivri bir boşaltma kemeri içinde yer alır. Celî sülüsle Arapça yazılmıştır. Ayrıca sol tarafta beş satır hâlinde daha ince bir yazıyla binanın Ali bin Hüseyin tarafından Yıldırım Han oğlu Emir Süleyman'ın emriyle 809/1406 yılında bitirildiği kayıtlıdır. Kitâbelerin ifâdesinden binanın beş ay gibi kısa bir zamanda tamamlandığı anlaşılır.

Bir yaz günü revakın yanlarındaki taş sedleri üzerinde bir lâhza soluk almak için oturur, sonra mermerden yapılmış basık kemerli kapısından girdiğinizde karşınıza pirinc bir kafesle çevrili Yıldırım Bayezid Han'la oğlu Şehzâde İsa Çelebi'nin ve diğer kabirlerde yatanların nice nice sırları saklayarak heybetle uyumakta olduklarını görürsünüz.